

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Oordelen over rechten: Rapport Commissie Voorbereiding Onderzoeksbeoordeling Rechtsgeleerdheid

Stolker, C.J.J.M.; Bröhring, H.E.; Faure, M.G.; Jansen, C.J.H.; Loonstra, C.J.; Nollkaemper, P.A.; ... ; Widdershoven, R.J.G.M.

Citation

Stolker, C. J. J. M., Bröhring, H. E., Faure, M. G., Jansen, C. J. H., Loonstra, C. J., Nollkaemper, P. A., ... Widdershoven, R. J. G. M. (2005). *Oordelen over rechten: Rapport Commissie Voorbereiding Onderzoeksbeoordeling Rechtsgeleerdheid*. Den Haag: VSNU. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4297151>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4297151>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Oordelen over rechten
Rapport Commissie Voorbereiding Onderzoeksbeoordeling
Rechtsgeleerdheid

VSNU oktober 2005

Oordelen over rechten

Rapport Commissie Voorbereiding
Onderzoeksbeoordeling Rechtsgeleerdheid

VSNU oktober 2005

Vormgeving: Anne-Marie Krens – Tekstbeeld – Oegstgeest

Een pdf-versie van het rapport is te vinden op <www.vsnu.nl>. Daar vindt men ook de tekst van het Protocol.

Woord vooraf

Prof. mr. A.F.M. Dorresteyn
voorzitter Disciplineoverlegorgaan
Rechtsgeleerdheid

Op 24 mei 2004 hebben de decanen van de Nederlandse juridische faculteiten, gezamenlijk vormend het Disciplineoverlegorgaan rechtsgeleerdheid (DRG), de commissie Voorbereiding Onderzoeksbeoordeling Rechtsgeleerdheid in het leven geroepen. Met de veranderde visitatiesystematiek leek het verstandig om *binnen het kader* van het Standard Evaluation Protocol 2003-2009, ontwikkeld door KNAW, VSNU en NWO, een protocol te ontwerpen dat past bij het karakter van de rechtswetenschap.

Het DRG koos ervoor om de commissie, ondersteund door een secretariaat, samen te stellen uit hoogleraren van de diverse Nederlandse juridische faculteiten, opdat de resultaten van het werk van de commissie zouden kunnen rekenen op een breed draagvlak van de wetenschappers zelf.

Het DRG heeft de commissie gevraagd haar ontwerp van een disciplinespecifiek protocol te plaatsen tegen de achtergrond van de recente discussie over de aard en status van het rechtswetenschappelijk onderzoek. Zo is de commissie verzocht in te gaan op de betekenis van internationalisering voor de rechtswetenschap, op de vraag naar de mogelijkheid en de wenselijkheid van een classificatie van tijdschriften, en op de mogelijkheid en wenselijkheid van prestatie-indicatoren voor het onderzoek. Voorts is de commissie gevraagd te adviseren over de reikwijdte van de beoordelingen (nationaal of internationaal, landelijk of lokaal), en over de notoire ingewikkeldheid van de afstemming van de beoordelingen op de beoordelingsprocedures die gelden voor onderzoekscholen.

Op 13 juni 2005 hebben de decanen over het rapport vergaderd. Het werk van de commissie en de voorstellen die werden gedaan konden bij alle leden van het DRG op grote instemming rekenen. Naar het oordeel van het DRG markeert dit rapport de positie van de rechtswetenschap in de snelle ontwikkelingen die zij de komende jaren verder zal doormaken. Het DRG acht het van groot belang dat individuele wetenschappelijke disciplines zoals de rechtswetenschap op deze wijze van tijd tot tijd reflecteren op hun toekomst. Aldus zal het rapport een bijdrage zijn aan het debat over de toekomst van de rechtswetenschap. Een laatste woord is het zeker niet.

Het rapport heeft geleid tot enkele concrete besluiten van het DRG.

In de eerste plaats neemt het DRG de definities over van wat als een wetenschappelijke, een vak- en een populariserende publicatie heeft te gelden (par. 6.4. van het rapport). Om de resultaten van het onderzoek vergelijkbaar te maken, ook als faculteiten niet in een gezamenlijke ronde worden beoordeeld, is een dergelijke overeenstemming cruciaal. De definities uit het rapport, die aansluiten bij het protocol dat de vorige visitatiecommissie hanteerde, maar die soms ook strenger zijn, zijn daarmee bindend geworden.

Voorts neemt het DRG er kennis van dat op korte termijn een landelijke visitatie waaraan alle juridische faculteiten meedoen niet mogelijk is. Door evenwel een gemeenschappelijk visitatieprotocol met gemeenschappelijke definities en vragen te hanteren, zullen de prestaties van verschillende faculteiten niettemin in redelijke mate vergelijkbaar zijn.

Het DRG neemt het advies van de commissie over om een kleinere commissie samen te stellen die geïnspireerd door de twee modellen die de commissie aanreikt, definitievere voorstellen doet voor een classificatie van tijdschriften.

Ook neemt het DRG het advies over om een commissie in te stellen die zich meer specifiek zal buigen over de ontwikkeling van betrouwbare prestatie-indicatoren voor rechtswetenschappelijk onderzoek. De commissie zal daarbij kunnen profiteren van enkele recente studies over dat onderwerp. Eventueel worden beide commissies samengevoegd.

In overleg met de voorzitter van de commissie is er voor gekozen het door zijn commissie ontworpen en door het DRG goedgekeurde protocol niet in dit rapport op te nemen, maar op een iets later moment separaat op internet te publiceren. Omdat het discipline-protocol hoort te blijven binnen de grenzen van het landelijke SEP zal ik de tekst van het protocol ter kennisneming en desgewenst advies voorleggen aan de besturen van de KNAW, de VSNU en NWO. Het protocol zal vervolgens elektronisch beschikbaar zijn.

Namens het DRG spreek ik mijn dank uit aan de leden van de commissie in het algemeen en, met nadruk, aan de voorzitter van de commissie, prof. mr. C.J.J.M. Stolker, in het bijzonder. Zonder zijn inzet zouden het rapport en het protocol niet die betekenis en dat gewicht hebben gekregen, waarvan thans sprake is. Veel hulde daarvoor!

4 oktober 2005

Inhoudsopgave

1	Inleiding	1
2	Samenvatting van het rapport	3
	2.1 Opdracht	3
	2.2 Eerste ervaringen met 'Van Bommel'	3
	2.3 Zichtbaarheid van internationalisering	4
	2.4 Naar een disciplineprotocol voor de rechtswetenschap	4
	2.5 Afstemming met beoordeling onderzoekscholen	5
	2.6 Vorm en reikwijdte van de beoordeling	5
	2.7 Classificatie van tijdschriften? Twee modellen	5
	2.8 Wenselijkheid en mogelijkheid van prestatie-indicatoren	6
3	Opdracht aan de commissie	7
4	Dynamiek in de rechtswetenschap anno 2005	9
	4.1 Zeven ontwikkelingen	9
	4.2 Aandacht voor de publicatiecultuur; bibliometrie	9
	4.3 Rechtsvergelijking, Europeanisering en internationalisering	10
	4.4 Programmatisch onderzoek	11
	4.5 Multidisciplinair onderzoek	11
	4.6 Methodologische herkenbaarheid	12
	4.7 Tweedegedstroomonderzoek	12
	4.8 Derdegedstroomonderzoek	13
	4.9 Conclusie	13
5	Betekenis van internationalisering voor de rechtswetenschap	15
	5.1 Facetten van internationalisering	15
	5.2 Waarde en de zichtbaarheid van internationalisering	15
	5.3 Onderscheid naar rechtsgebied noodzakelijk	16
	5.4 Conclusie	18
6	Naar een Disciplineprotocol rechtswetenschappelijk onderzoek	19
	6.1 Algemeen kader: het Standard Evaluation Protocol 2003-2009	19
	6.2 Programmatisch onderzoek	20
	6.3 Multi- en interdisciplinair onderzoek, incl. de begrippen	24
	6.4 Definities van te onderscheiden <i>output</i> categorieën	26
	6.5 Beoordeling in cijfers	36

7	Afstemming op procedure (her)erkenning onderzoekscholen	41	
	7.1 Algemeen	41	
	7.2 Temporele afstemming	41	
	7.3 Programmatische afstemming	42	
	7.4 Afstemming op NVAO; onderzoeksmaster	43	
	7.5 Beoordeling onderzoeksmanagement	44	
	7.6 Consequenties voor het beoordelingsniveau	44	
	7.7 Conclusie	45	
8	Vorm en reikwijdte van de beoordeling	47	
	8.1 Diverse varianten	47	
	8.2 Lokaal of landelijk?	47	
	8.3 Nationaal of internationaal?	48	
	8.4 Per rechtsgebied, per programma of over de volle breedte?	48	
	8.5 Conclusie	48	
9	Naar een classificatie van tijdschriften?	51	
	9.1 De noodzaak van kwaliteitscriteria	51	
	9.2 Model 1: het VLIR-model (inhoudelijke benadering)	52	
	9.3 Model 2: een alternatief model (procesmatige benadering)	52	
	9.4 Afweging tussen modellen 1 en 2	55	
	9.5 Conclusie	56	
10	Wenselijkheid en mogelijkheid van prestatie-indicatoren	57	
	10.1 Belang van indicatoren	57	
	10.2 Mogelijke indicatoren	57	
	10.3 Gevaren van het gebruik van indicatoren	58	
	10.4 Conclusie	60	
Bijlagen			
	1	Waarom scoort juridisch onderzoek zo slecht bij NWO? – Notitie-Stolker ten behoeve van MaGW-commissie beoordelingsmaatstaven (selectie)	63
	2	Geraadpleegde en aangehaalde literatuur	67
	3	Samenstelling van de commissie	69

De kwaliteitszorg in Nederland voor het wetenschappelijk onderzoek is ingrijpend veranderd. Tot voor kort werd deze kwaliteit beoordeeld door de VSNU. Zij voerde visitaties uit; voor de rechtswetenschap denke men aan de commissie-Van Gerven en aan de commissie-Ten Kate.

Hierin kwam verandering met het verschijnen van het rapport 'Kwaliteit verplicht' (2001) van de commissie-Van Bommel. De commissie presenteerde een nieuwe opzet voor onderzoeksbeoordelingen. Belangrijke wijzigingen ten opzichte van de beoordeling oude stijl zijn een grote autonomie voor de instellingen en een beperking van de beoordelingslast. De nieuwe opzet voorziet in een cyclus van eenmaal per drie jaar een zelfevaluatie en eenmaal per zes jaar een externe beoordeling. De gegevens uit de zelfevaluatie dienen als input voor de externe beoordeling.

Het rapport van de commissie-Van Bommel laat de keuze voor de te visiteren onderzoekseenheden over aan de universiteiten. Deze kiezen voor onderzoeksbeoordelingen naar discipline waarbij het belangrijkste doel is de kwaliteit van het onderzoek verder te verbeteren.

Op basis van dit rapport is door VSNU, KNAW en NWO het Standard Evaluation Protocol 2003–2009 in het leven geroepen, dat in beginsel voor alle wetenschappelijke disciplines geldt. Dit SEP heeft een sterke bètamedische inslag, wat bijvoorbeeld blijkt uit de wijze van becijfering van de kwaliteit en uit de nadruk die ligt op programmatisch onderzoek. Ofschoon wetenschappelijke disciplines veel gemeen hebben, verschillen ze in bijvoorbeeld aanpak, methodologie, publicatie- en debatacultuur (waaronder bibliometrie) en financiering. Het SEP zelf wijst daar trouwens ook op. Het Disciplineoverlegorgaan Rechtsgeleerdheid (DRG) – de gezamenlijke decanen van de Nederlandse rechtenfaculteiten – heeft daarom een landelijke commissie in het leven geroepen om binnen het kader van het SEP een disciplinespecifiek beoordelingsprotocol te ontwerpen. De opdracht aan de commissie is evenwel breder dan alleen het ontwikkelen van een protocol: haar is ook gevraagd na te denken over kwesties als de ontwikkeling van prestatie-indicatoren, publicatiecultuur, internationalisering en afstemming met andere beoordelingscircuits, zoals die van de onderzoekscholen.

De resultaten van het overleg binnen de commissie vindt men in dit rapport. Het concentreert zich op de rechtswetenschap, maar is evengoed van toepassing op de criminologie, die immers in ons land is ondergebracht in de rechtenfaculteit. Ook voor de criminologie geldt dat zij op bepaalde punten een zekere eigenheid kent, waarmee men bij visitaties rekening moet kunnen houden.

Inmiddels is een aantal onderzoeksprogramma's beoordeeld volgens het Standard Evaluation Protocol. Het valt op dat vrijwel meteen na het in werking treden van het

SEP de colleges van bestuur van de instellingen het initiatief veel meer naar zich hebben toegetrokken dan eerder het geval was, toen immers de disciplineoverlegorganen van de VSNU een grote rol hadden bij de voorbereiding op de onderzoeksbeoordelingen.

Het feit dat de instelling zelf de leiding neemt, leidt ertoe dat er, voorzover nu te overzien is, minder landelijk wordt samengewerkt en méér internationaal, met name door 'individuele' onderzoeksinstituten op het gebied van research assessments. Het is evident dat hierdoor de landelijke vergelijkbaarheid afneemt. Dat is een nadeel. Voordeel is weer dat het proces sneller tot een afronding kan komen dan het geval was bij landelijk werkende commissies (zoals de commissie-Ten Kate). Een ander voordeel is dat in een systeem van decentrale beoordelingen *peers* uit andere faculteiten veel gemakkelijker zijn te vinden en in te zetten.

De onderzoeksbeoordeling-nieuwe-stijl is meer dan voorheen gericht op de toekomst, de 'prospects'. Dat betekent een breuk met het verleden. Er zijn voorbeelden bekend van zelfstudies die volledige strategische programma's inhouden, met afrekenbare resultaten en terugblik op eerdere doelstellingen. Die traditie kent de juridische discipline nog niet in sterke mate.

Voor conclusies over de werkbaarheid van het SEP is het nog te vroeg, te meer omdat de situatie minder overzichtelijk is dan in het verleden. QANU¹ is niet langer de enige beoordelaar; ook instellingen zelf kunnen tot beoordeling overgaan. Men zou op zijn minst moeten streven naar een landelijk informatiepunt voor beoordelingen. De afstemming met de ECOS-procedure blijft ondertussen lastig.

Het door onze commissie opgestelde protocol houdt rekening met het karakter van de rechtswetenschap. Het belang van haar eigenheid is, voor alle geesteswetenschappelijke disciplines, nog eens krachtig benadrukt door een commissie van KNAW.² Die eigenheid deelt zij zonder twijfel met andere, bijvoorbeeld geesteswetenschappelijke, disciplines. Het is daarom van groot belang dat dit disciplinespecifieke protocol wordt erkend door alle partijen die over toekomstige onderzoeksbeoordelingen iets te zeggen hebben: het Rectorencollege, de VSNU en de KNAW.

Voor NWO ten slotte is het rapport van belang met het oog op de financiering van rechtswetenschappelijk onderzoek. Binnen NWO presteert de rechtswetenschap verhoudingsgewijs niet goed. In de grote programma's is zij vrijwel afwezig, ofschoon er tekenen van verbetering zijn. Een in 2004 door het gebiedsbestuur Maatschappij- en Gedragswetenschappen ingestelde commissie, naar haar voorzitter: de commissie-Felling, gaat na of de beoordelingsmaatstaven die worden gehanteerd in het nadeel zijn van onder meer de rechtswetenschap (vgl. bijlage 1).

1 QANU (Quality Assurance Netherlands Universities) verzorgt voor Nederlandse universiteiten externe beoordelingen van wetenschappelijk onderzoek en onderwijs. Hij is door de NVAO erkend als de visiterende en beoordelende organisatie. Zie nader: www.qanu.nl.

2 Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences, Council for the Humanities – Social Sciences Council, Judging research on its merits, Amsterdam, May 2005 (naar haar voorzitter: de commissie-Blockmans).

2

Samenvatting van het rapport

2.1 Opdracht

De voornaamste opdracht aan onze commissie is een disciplineprotocol voor de rechtswetenschap te ontwerpen en criteria te geven voor de beoordeling van het juridische onderzoek. Dat protocol vindt men niet in dit rapport, maar zal via de website van de VSNU beschikbaar worden gesteld.

De commissie is haar werkzaamheden aangevangen met een korte schets van een aantal ontwikkelingen – kort samengevat: taak, cultuur, omgeving en financiering van het rechtswetenschappelijke onderzoek – die elk voor zich en gezamenlijk het heden en de toekomst van de rechtswetenschap in sterke mate bepalen (hoofdstuk 4). Zij zullen dus in het te ontwerpen disciplineprotocol weerspiegeld moeten worden.

Oordelen veronderstelt beoordelingscriteria. In de ontwikkeling daarvan loopt de rechtswetenschap achter op een aantal andere wetenschappen. Enkele nevenopdrachten aan de commissie zijn dan ook: na te denken over een beter toetsbare publicatiecultuur, over de mogelijkheid van meetbare indicatoren van kwaliteit en omvang van het onderzoek, en over de consequenties van de internationalisering van het rechtswetenschappelijke onderzoek.

2.2 Eerste ervaringen met 'Van Bommel'

Voor definitieve conclusies over de werkbaarheid van het SEP is het nog te vroeg, te meer omdat de situatie minder overzichtelijk is dan in het verleden. De commissie was niet in de gelegenheid een betrouwbare inventarisatie van de eerste ervaringen te maken.

2.3 Zichtbaarheid van internationalisering

De commissie concludeert in hoofdstuk 5 dat het wenselijk is om de internationalisering van het juridische wetenschappelijke onderzoek in het disciplineprotocol goed tot uitdrukking te laten komen. Maar daarbij moeten de verschillen tussen de rechtsgebieden in acht worden genomen en moet rekening worden gehouden met het *blijvende* belang van Nederlandstalige publicaties.

Niettemin mag naar het oordeel van de commissie van iedere onderzoeker en van iedere onderzoeksgroep worden verwacht dat men zich op zijn minst de vraag stelt in hoeverre het onderzoek met het oog op de hier beschreven ontwikkelingen een meer 'internationaal' karakter zou moeten krijgen. In het disciplineprotocol moet een aantal vragen worden gesteld die een beoordeling mogelijk maken van wat faculteiten en onderzoeksgroepen daadwerkelijk aan internationalisering 'doen'. De commissie heeft in haar voorstel

voor een disciplineprotocol rechtsgeleerdheid deze aandachtspunten opgenomen (hoofdstuk 6).

2.4 Naar een disciplineprotocol voor de rechtswetenschap

Het hart van het rapport vindt men in hoofdstuk 6. Na een korte samenvatting van de nieuwe beoordelingssystematiek (par. 6.1), besteedt de commissie aandacht aan nut en noodzaak van programmatisch onderzoek (par. 6.2). Onderzoeksbeoordelingen zullen ook in de toekomst vooral geconcentreerd zijn op dit soort onderzoek. Het is aan de instituten en faculteiten om ervoor te zorgen dat het geen keurslijf wordt; beweeglijkheid is voor onze discipline van groot belang. Programmatisch onderzoek mag ook niet in de weg staan aan de ontwikkeling van individueel talent. Onze commissie benadrukt dat toekomstige visitatiecommissies rekening behoren te houden met de eigen aard van de rechtswetenschap. *Mutatis mutandis* geldt hetzelfde voor de criminologische wetenschap.

De commissie stelt voor in het beoordelingsprotocol ruimte te laten om ook een klein deel van het niet-programmatische onderzoek aan de beoordelingscommissie voor te leggen. Het is aan de faculteiten zelf om te bepalen hoeveel niet-programmagebonden onderzoek zij binnen de *eigen* instelling verantwoord achten.

In het protocol moet ook aandacht zijn voor multi- en interdisciplinair onderzoek. In par. 6.3 probeert de commissie hierop iets meer zicht te krijgen en beschrijft zij de misverstanden die rond dit type onderzoek gemakkelijk kunnen ontstaan.

In par. 6.4 vindt men de definities van de diverse *output*categorieën: wat zijn wetenschappelijke en wat vakpublicaties?; hoe om te gaan met handboeken, onderwijsboeken, annotaties, kronieken, enz.? De commissie biedt een verfijning en een aanscherping van het protocol dat de commissie-Ten Kate al hanteerde. Zij dringt erop aan dat onderzoeksinstituten en faculteiten ook voor hun interne administratie deze definities hanteren.

Slechts in elektronische vorm vindt men, als resultaat van het voorafgaande, drie formulieren die in feite disciplinespecifieke aanvullingen vormen op het SEP, ingedeeld naar instituut en programma. Dat resultaat is naar het oordeel van de commissie ook voor de rechtswetenschap heel aanvaardbaar. De commissie heeft ervoor gekozen om de disciplinespecifieke aanvullingen in de tekst van het SEP in te weven, zodat onderzoeksgroepen en faculteiten met een geïntegreerd kader kunnen werken.

In par. 6.5 beschrijft de commissie de maatstaven op basis waarvan in het SEP de uiteindelijke cijfers worden gegeven. De commissie laat zien dat die maatstaven zich niet voor toepassing in de rechtswetenschap lenen.

2.5 Afstemming met beoordeling onderzoekscholen

Een van de belangrijke doelstellingen van de systematiek-Van Bommel was een oplossing te vinden voor de 'overladen agenda' van beoordelingen voor faculteiten en onderzoeksinstituten. Voor veel van de juridische faculteiten zal de agenda gevuld blijven met enerzijds visitaties en anderzijds (her)erkenningen van onderzoekscholen, nog afgezien van de interne cycli van kwaliteitszorg. In hoofdstuk 7 oordeelt de commissie dat de Van Bommel-visitatie behoort vóór te gaan op de beoordelingen van onderzoekscholen. De commissie acht het onderbrengen van de externe kwaliteitszorg voor promovendi-

opleidingen in het SEP noodzakelijk. Naar haar oordeel is met deze aanvulling de afstemming op de ECOS-procedure in *inhoudelijk* opzicht adequaat. In *procedureel* opzicht is het beeld meer complex, onder meer op het punt van (gebrek aan) synchronisatie van beoordelingstrajecten. Het zal aankomen op de nodige flexibiliteit van de betrokken partijen.

2.6 Vorm en reikwijdte van de beoordeling

Onze commissie heeft geworsteld met het vraagstuk van de vorm en de reikwijdte van de toekomstige onderzoeksbeoordelingen (hoofdstuk 8). De talrijke aspecten van het vraagstuk maken het complex. Een factor die het nóg gecompliceerder maakt, is dat colleges van bestuur er verschillende opvattingen opna houden als het aankomt op de vraag 'lokaal of nationaal', 'nationaal of internationaal', alsook verschillend denken over de vraag van de tijdplanning van de beoordelingen.

Aan elk van de keuzes zijn voor- en nadelen verbonden, maar wat wel duidelijk wordt is dat de vroegere relatieve overzichtelijkheid weg is. De commissie acht het waarschijnlijk dat op de korte termijn een zekere 'chaos' voor lief genomen zal moeten worden.

De commissie is op dit punt dus niet tot een eenduidig advies gekomen, of het moest zijn dat de meeste leden, alles afwegende, toch kiezen voor een zo veel mogelijk nationale visitatie – bij voorkeur georganiseerd naar discipline – maar met aandacht voor grensoverschrijdende onderzoeksprogramma's. Naar het oordeel van onze commissie zijn in ieder geval twee zaken van groot belang: in de eerste plaats dat de samenstelling en de kwaliteit van de diverse beoordelingscommissies nauwkeurig wordt bewaakt; in de tweede plaats dat faculteiten zich nauwkeurig houden aan het visitatieprotocol en de daaronder gelegen afspraken. Op die manier valt nog heel wat in vergelijkende zin tussen de verschillende faculteiten vast te stellen, zoals promotierendementen, aantallen publicaties per onderzoeks-fte, successen in de tweede geldstroom, financiering uit de derde geldstroom enz.

2.7 Classificatie van tijdschriften? Twee modellen

De commissie adviseert een poging te wagen te komen tot een classificatie – een *ranking* lijkt vooralsnog te veel gevraagd – van juridische tijdschriften (hoofdstuk 9). Zij stelt een indeling voor in A-, B- en C-tijdschriften. In dat kader bestudeerde de commissie twee modellen. Een model is dat van de Vlaamse faculteiten: een externe commissie stelde inmiddels op basis van een inhoudelijk onderzoek de status van de Vlaamse en tweetalige Belgische juridische tijdschriften vast. Onze commissie adviseert de ontwikkeling in Vlaanderen nauwgezet te volgen om te zien of dat model zich op termijn ook voor toepassing in ons land leent. Interessant aan het Vlaamse model is dat het zich ook uitstrekt tot boeken. Een boekencommissie is geïnstalleerd door de rectoren van de Vlaamse universiteiten en hoopt rond maart 2006 alle boeken vanaf 1 januari 2004 verschenen te hebben gerankt in A-, B- en C-boeken.

Het andere model is een meer procedureel model, waarin het de redactie zelf is die, op basis van de wijze waarop zij zichzelf samenstelt en van de procedure die zij volgt om over plaatsing van artikelen te beslissen, aangeeft of het tijdschrift in categorie A, B of C (of geen daarvan) valt. De commissie maakt nog geen definitieve keuze voor één van beide modellen. Zij stelt nadrukkelijk dat het van belang is dat een classificatie, wanneer er een keuze is gemaakt, ook extern wordt geaccepteerd.

De commissie adviseert het DRG voor dit onderwerp een aparte commissie aan te stellen die zich, met de Vlaamse ervaringen en met input uit andere wetenschappen, verder verdiept in de mogelijkheden en in de uitwerking.

2.8 Wenselijkheid en mogelijkheid van prestatie-indicatoren

Onze commissie ziet het belang en de mogelijkheid daarvan in. Wel ziet zij als een belangrijk gevaar de uitnodiging tot ongewenst gedrag van onderzoekers en management: dat de handigen zullen winnen van de verstandigen. De commissie pleit daarom in hoofdstuk 10 voor een gematigd systeem. Tegelijkertijd waarschuwt zij de rechtswetenschappelijke discipline zich niet te onttrekken aan het nadenken over systemen voor het afleggen van verantwoording. Dat zou haar vroeg of laat kunnen opbreken: het is te gemakkelijk zich onbezorgd vrolijk te maken over pogingen meer vat te krijgen op wat kwaliteit is en wat niet. Het is te verwachten dat er verschillen bestaan tussen goed, beter, best. Van de discipline mag worden verwacht dat zij greep probeert te krijgen op de kwalitatieve verschillen.

De commissie adviseert het DRG om het vraagstuk van de ontwikkeling van prestatie-indicatoren voor rechtswetenschappelijk onderzoek daarom spoedig ter hand te nemen. Het lijkt verstandig dat niet alleen nationaal maar ook internationaal aan te pakken en bovendien met hulp van vertegenwoordigers van andere wetenschappen. Zo kan onze discipline profiteren van hun positieve en negatieve ervaringen. Daartoe zal een aparte commissie moeten worden ingesteld.

Opdracht aan de commissie

Op 24 mei 2004 hebben de gezamenlijke decanen van de negen faculteiten der rechtsgeleerdheid, verzameld in het Disciplineoverlegorgaan Rechtsgeleerdheid van de VSNU (DRG), de Commissie Voorbereiding Onderzoeksbeoordeling Rechtsgeleerdheid in het leven geroepen en haar de volgende opdracht verstrekt.¹

- 1 In het te vervaardigen disciplineprotocol dienen de voor het juridisch onderzoek specifieke kenmerken in acht te worden genomen. Criteria voor de beoordeling van juridisch onderzoek moeten worden vastgesteld.
- 2 Het DRG verzoekt de commissie in het kader van het disciplineprotocol te komen tot een werkbare classificatie van wetenschappelijke- en vakpublicaties. Uitgangspunt hiervoor kan de notitie vormen van Stolker, zoals opgenomen in het rapport van de commissie-Ten Kate (tevens bijlage bij het laatste disciplineprotocol). Het DRG verzoekt de commissie te adviseren over de wenselijkheid van de opstelling van een tijdschriftenlijst. De juridische discipline ontbeert een dergelijke lijst, waarop de tijdschriften vermeld staan die wetenschappelijke publicaties bevatten. Dit gemis heeft zich ook laten voelen tijdens de beoordeling door de commissie-Ten Kate.
- 3 Voor de afstemming met de voor de vervolgerkenning van onderzoekscholen benodigde evaluaties zullen nadere afspraken gemaakt moeten worden. De commissie wordt verzocht hiervoor een modus te ontwikkelen, passend in de raamafspraken die hierover reeds zijn vastgelegd in het nieuwe protocol van de VSNU, KNAW en NWO.
- 4 De commissie dient de wenselijkheid en de mogelijkheid te onderzoeken van meer 'meetbare' indicatoren voor kwaliteit en kwantiteit van het juridische wetenschappelijke onderzoek.
- 5 De commissie zal de wenselijkheid en de mogelijkheid nagaan om de toenemende internationalisering van het juridische wetenschappelijke onderzoek in het disciplineprotocol tot uitdrukking te laten komen.
- 6 De commissie zal, in vervolg daarop, de wenselijkheid en de mogelijkheid nagaan om beoordelingen in de toekomst meer door *internationaal* samengestelde beoordelingscommissies te laten plaatsvinden.

1 De samenstelling van de commissie vindt men in bijlage 3 bij het rapport.

- 7 De commissie zal de wenselijkheid en de mogelijkheid nagaan om externe visitatierondes landelijk of langs de grenzen van de juridische disciplines te laten plaatsvinden (bijvoorbeeld gezamenlijke visitatie van het internationaalrechtelijke onderzoek). De commissie formuleert verschillende scenario's.

De commissie wordt ten slotte gevraagd een uitspraak te doen over de wenselijkheid van een landelijke onderzoeksbeoordeling voor het juridisch onderzoek. Meer bepaald zal derhalve aan de orde moeten komen of het bezwaarlijk is een landelijke ronde te houden waaraan niet alle juridische faculteiten deelnemen.

4.1 Zeven ontwikkelingen

De rechtswetenschap is in tal van opzichten in ontwikkeling. Juist de afgelopen twee jaren is er veel nagedacht over haar status, taken, kansen en bedreigingen. In publicaties en debatten viel op dat velen van oordeel zijn dat de rechtswetenschap zich méé moet ontwikkelen in kritische dialoog met haar omgeving. Die omgeving laat veel dynamiek zien. In dit hoofdstuk concentreert de commissie zich op die dynamiek. Zij signaleert zeven belangrijke ontwikkelingen. Sommige hebben recentelijk veel aandacht gekregen; andere spelen al veel langer.¹ Niet voor alle rechtsgebieden zijn deze ontwikkelingen even sterk of even duidelijk merkbaar; en soms worden ze in de diverse rechtsgebieden uiteenlopend gewaardeerd. Bovendien hangen ze onderling samen: ze kunnen elkaar versterken, tegenspreken of eenvoudigweg overlappen.

4.2 Aandacht voor de publicatiecultuur; bibliometrie

Een eerste belangrijke ontwikkeling is de groeiende aandacht voor de publicatiecultuur. Juristen delen hun cultuur met vele andere domeinen binnen de geesteswetenschappen.² Het boek speelt daarin een belangrijke rol. Van die boeken is de monografie de belangrijkste; vrijwel al onze proefschriften hebben die vorm. Proefschriften richten zich vooral, maar zeker niet uitsluitend, tot het wetenschappelijk forum. Daarnaast zijn er de handboeken. Deze beslaan doorgaans een breed gebied, zoals het contractenrecht, het staats- en bestuursrecht of het strafprocesrecht. In het privaatrecht is de Asser-serie een bekend voorbeeld. De meeste handboeken richten zich zowel tot de wetenschappers als tot de praktijkjuristen. Vele genieten in beide werelden een hoge reputatie; datzelfde geldt voor hun auteurs en, nadien, de bewerkers.³

Minstens even belangrijk in onze publicatiecultuur zijn de artikelen. Zij worden onderscheiden in wetenschappelijke-, vak- en populariserende publicaties. De Nederlandstalige rechtswetenschap (Nederland en Vlaanderen) kent een groot aantal tijdschriften, soms algemene, maar in toenemende mate gespecialiseerd naar rechtsgebied. Kenmerkend voor vrijwel alle tijdschriften is dat de grens tussen wetenschappelijke- en vakpublicaties

1 Zo is over de positie van de rechtswetenschap binnen het grotere geheel der wetenschappen de afgelopen tijd veel geschreven. Achterin dit rapport is een literatuurlijst opgenomen, bijgewerkt tot de zomer van 2005, waarnaar hier kortheidshalve wordt verwezen.

2 Zie voor een vergelijkend overzicht het Standpunt van de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten (KVAB), *Bibliometrie in de Humane Wetenschappen*, 2004.

3 Fesevur, NTBR 2005, 49, p. 287, benadrukt terecht het belang van handboeken alleen al voor het bewaren van de interne coherentie (het systeem) van het recht.

vloeiend is; die gerichtheid delen zij met bijvoorbeeld de handboeken.⁴ In beide publicatie-uitingen wordt een belangrijke taak van de rechtswetenschap zichtbaar: het voorlichten van de rechtspraak.⁵ Die taak is belangrijk, ook tegen de achtergrond van de discussie die in politieke en bestuurlijke kringen plaatsvindt over de zogenoemde 'kennisparadox': excellente wetenschappelijke prestaties zouden onvoldoende worden omgezet in 'maatschappelijke waarde'; een proces dat ook wel 'valorisatie' wordt genoemd.⁶ Juist onze discipline met haar nauwe banden tussen wetenschap en praktijk – de vruchten van wetenschappelijk onderzoek vinden in onze publicatiecultuur gemakkelijk hun weg naar de samenleving – wil die verbinding koesteren.

Een ander kenmerk is dat juridische tijdschriften geen of nauwelijks een vorm van externe *peer review* kennen en dat vormen van bibliometrie ('citation index', 'ranking', berekenen van 'impact' van publicaties) of andere, mogelijk betere, indicatoren van kwaliteit vrijwel ontbreken.⁷ Daarin deelt de rechtswetenschap het lot van vele andere maatschappijwetenschappen en dat van vele van de geesteswetenschappen. Dat lot is haar vervolgens slecht gezind als het aankomt op het verwerven van onderzoeksgelden in competitie met wetenschappelijke disciplines die wél beschikken over dergelijke indicatoren; of als anderszins de kwaliteit van het wetenschappelijk onderzoek moet worden beoordeeld. Zie de notitie in bijlage 1.

Voor de rechtspraak – maar ook voor het wetenschappelijk onderzoek – zijn ten slotte belangrijk de kronieken, de losbladige commentaren, de geannoteerde wetboeken en de annotaties bij rechterlijke uitspraken.

Nog een ander kenmerk van de rechtswetenschap is dat zij zich sterk richt op het *nationale* forum. Van een werkelijk internationaal forum is – althans voor de meeste rechtsgebieden (men hoede zich voor ongenueanceerde generalisaties) – nog maar in beperkte zin sprake. Evenmin is er sprake van een gemeenschappelijke 'forumtaal'; men zou denken aan het Engels, maar ook het Frans en Duits, en voor bijvoorbeeld de rechtsgeschiedenis het Italiaans, zijn voor het internationale wetenschappelijke debat relevante talen.

4.3 Rechtsvergelijking, Europeanisering en internationalisering

Een volgende ontwikkeling kan men korthedshalve vangen met het begrip 'internationalisering'. De rechtswetenschap in Nederland is nooit uitsluitend nationaal gericht geweest. Rechtsvergelijking is al van oudsher tamelijk gebruikelijk, in het bijzonder met Duitsland en Frankrijk. Wel was de rechtsvergelijking vaak beperkt tot een 'blik over de grens', maar dat is drastisch veranderd. Rechtsvergelijking, zowel horizontaal als verticaal, is de afgelopen jaren verder uitgedoemd tot een gangbaar en wezenlijk onderdeel van het rechtswetenschappelijk onderzoek. Zij is ook breder geworden. Meer en meer omvat ze ook de common law-rechtsstelsels.

4 Stolker, 2004.

5 Vranken, 2005, nr. 140.

6 Zie bijvoorbeeld de rapportage Vitalisering van de kenniseconomie van de Werkgroep Dynamisering van het Nederlandse kennis- en innovatiesysteem, in opdracht van het Innovatieplatform, Herman Wijffels en Thomas Grosfeld, Den Haag, november 2004.

7 Vgl. het deelrapport Bibliometrie in de rechten, Standpunt KVAB (2004). Zie voorts het VLIR-rapport 2004 (Commissie-Verbeke).

De dóórdringing van Europees recht in het nationale recht is bovendien algemeen. Waar Europese regelgeving, met inbegrip van die betreffende de rechten van de mens, van toepassing is, kan men zelfs geen onderscheid meer maken. Wat eerder nationaal recht was, is nu Europees recht. Voor sommige rechtsgebieden of voor onderdelen daarvan waar Europese regelgeving ontbreekt, is de Europese dimensie vooralsnog minder zichtbaar. Maar ook daarin zal verandering komen.

De commissie wijst erop dat internationalisering van het rechtswetenschappelijk onderzoek geen eenduidig begrip is. In hoofdstuk 5 van dit rapport wordt er afzonderlijk aandacht aan besteed.

4.4 Programmatisch onderzoek

Het belang dat wordt toegekend aan programmatisch onderzoek en aan samenwerking tussen wetenschapsbeoefenaren, uitmondend in gezamenlijke projecten en publicaties, is in de rechtswetenschap de laatste jaren sterk toegenomen. Een eerste mijlpaal in deze ontwikkeling was de instelling in 1986 van zogenoemde VF-programma's ('Voorwaardelijke Financiering') die een looptijd hadden van vijf jaar en waarvan de resultaten na afloop werden beoordeeld door een visitatiecommissie. Een volgende mijlpaal was de oprichting van onderzoekscholen, begin jaren negentig. De scholen vormden niet alleen een opleidingsinstituut voor jonge onderzoekers, maar dienden ook om de onderzoeksfunctie van de universiteit te versterken. Dat gebeurde bijvoorbeeld door het bevorderen van samenhangende onderzoeksprogramma's, door kwaliteitsbeoordeling en door profilering van het onderzoek. De veronderstelling was dat programmatisch onderzoek leidt tot meeromvattende probleemstellingen en tot meer fundamentele studies dan gebruikelijk was in het overwegend individuele, solistische onderzoek. Deze ontwikkeling heeft zich doorgezet. Voor subsidiegevers in de tweede- en vaak in de derde geldstroom is het vrijwel altijd een voorwaarde: 'focus' en 'massa' is de mantra van vandaag. Daarom is samenwerking in onderzoeksgroepen, liefst met een internationale samenstelling, in veel juridische faculteiten een vast onderdeel van de kwaliteitsbeoordeling geworden. In paragraaf 6.2 van dit rapport wordt aan de ontwikkeling naar programmatisch onderzoek afzonderlijk aandacht besteed.

4.5 Multidisciplinair onderzoek

Multidisciplinariteit is in het recht altijd zichtbaar geweest in zijn verhouding tot filosofie, ethiek en geschiedenis. Maar sinds een tiental jaren roepen verkennings- en visitatiecommissies op tot andersoortig multidisciplinair onderzoek: er zou meer empirisch onderzoek moeten plaatsvinden en normatieve vraagstukken zouden ook vanuit andere wetenschappelijke invalshoeken moeten worden bestudeerd. Al in de jaren zeventig klonken soortgelijke geluiden op; toen stonden vooral de sociale wetenschappen in de belangstelling van juristen. De afgelopen jaren zijn het meer rechtseconomie en 'mediation' die de aandacht trekken en, zij het minder prominent, rechtspsychologie. Op de achtergrond staat het inzicht dat de grensgebieden tussen disciplines het meest interessant zijn en dat juist daar de kans groot is op spannend en vernieuwend onderzoek. In andere wetenschappen is dit niet anders.

Maar multidisciplinariteit is niet alleenzalmakend. Ook binnen de *eigen* discipline kan een afwijkende aanpak of een horizontale of verticale vergelijking uitermate vernieuwend en vruchtbaar zijn. Dat is niet minder waardevol dan wat uit het grensverkeer met andere wetenschappen voortvloeit. Desondanks lijkt multidisciplinair onderzoek in academische kringen ten opzichte van juridisch-dogmatische studies steeds belangrijker te worden,

ofschoon de methodologische vragen die multidisciplinair onderzoek oproept nog gedeels onbeantwoord zijn. In de beoordelingscriteria voor toekomstige visitaties vindt men het onderwerp terug. Onze commissie besteedt in paragraaf 6.3 aandacht aan het begrip multidisciplinariteit en aan het onderscheid met interdisciplinariteit.

4.6 Methodologische herkenbaarheid

Weer een andere ontwikkeling is de toenemende aandacht voor methodologische herkenbaarheid. In het kielzog van grootschaliger, rechtsvergelijkend, Europees, internationaal en multidisciplinair onderzoek is opnieuw een debat ontstaan over de status van recht als wetenschap.⁸ In het recht wordt veelal gediscussieerd op het niveau van de *resultaten*: is een bepaalde oplossing beter, rechtvaardiger, doelmatiger, praktischer? De insteek is vaak de dienstbaarheid van het recht aan de praktijk, waarbij de rechter als rolmodel fungeert. Dat betekent dat de methode van de rechterlijke rechtsvinding de methode van de rechtswetenschap is.

Deze benadering is thans niet langer als vanzelfsprekend te beschouwen. Andere, meer gangbare wetenschappelijke perspectieven dringen zich op. In de wetenschap vinden discussies steeds vaker plaats op het niveau van het perspectief, de theorie of de gekozen invalshoek. Deze andere benaderingen brengen voorts met zich mee dat duidelijker probleemstellingen worden verlangd: wat wil men onderzoeken en waarom?; hoe verhoudt dit onderzoeksproject zich tot bestaand onderzoek?; valt te verwachten dat het iets nieuws toevoegt? Een probleemstelling geeft richting aan het onderzoek. In de huidige rechtswetenschap is men vaak te ruim en te vaag. Na de probleemstelling hoort de volgende stap te zijn de keuze van de methoden, het hoe: wat zijn, gegeven de probleemstelling, de beste methoden van onderzoek? Ook deze keuze moet men verantwoorden. Dit is gemakkelijk wanneer de methoden min of meer voortvloeien uit de probleemstelling of door ervaring gerijpt zijn, maar daarvan is in het recht nog weinig sprake, bij mono- noch bij multidisciplinair onderzoek.⁹ In de beoordelingscriteria van het protocol wordt aan de methodologie afzonderlijk aandacht besteed.

4.7 Tweedegeldstroomonderzoek

De tweede geldstroom is ook voor het rechtswetenschappelijk onderzoek de laatste jaren belangrijk geworden. Het gaat om onderzoeksgelden die onderzoekers in onderlinge competitie moeten verwerven. De Nederlandse overheid is nogal gecharmeerd van deze vorm van onderzoeksfinanciering waaraan juristen zich betrekkelijk laat hebben aangepast. Deze vorm van financiering vergt immers een andere manier van werken: het produceren van uitgewerkte onderzoeksvoorstellen met vrijwel steeds betrekkelijk weinig kans op succes, die soms thematisch van aard zijn zodat onderzoekers moeten samenwerken binnen vaak omvangrijke onderzoeksprogramma's, onder steeds weer wisselende subsidievoorwaarden, en die soms sterk gericht zijn op de persoonlijke ontwikkeling van individuele onderzoekers (zoals de Vernieuwingsimpuls) waardoor faculteiten een heel nieuw type personeelsbeleid moesten gaan voeren. De tweede geldstroom, waarin de rechtswetenschap verhoudingsgewijs niet goed presteert (vgl. bijlage 1 bij dit rapport), is belangrijk. Zij kan bij een afnemende eerste geldstroom de onderzoeksmogelijkheden voor faculteiten vergroten of althans in stand houden. Maar bovendien wordt succes in deze, op competitie gerichte, geldstroom als een indicatie gezien voor de kwaliteit van een onderzoeksgroep of faculteit.

8 Zie uitvoeriger de literatuurlijst bij dit rapport.

9 Barendrecht e.a., 2004; De Geest, 2004.

4.8 Derdegeldstroomonderzoek

De uitkomsten van derdegeldstroomonderzoek (contractonderzoek) vormen voor sommige van onze faculteiten en onderzoeksgroepen een substantieel onderdeel van het totale onderzoek. De derde geldstroom kan bovendien een extra inkomstenbron zijn, waaruit weer ander onderzoek kan worden gefinancierd. Voor de totale onderzoeksout- en input is dat positief.

Contractonderzoek is vaak beleids- en praktijkgericht, maar kan even origineel en diepgravend zijn als onderzoek gefinancierd uit de eerste geldstroom. Dat een vraagstelling uit de praktijk voortkomt, betekent immers niet dat de vraag daarom wetenschappelijk niet interessant zou zijn. Veel *eerste* geldstroomonderzoek vloeit evenzeer rechtstreeks voort uit vragen vanuit de praktijk. Voorts is derdegeldstroomonderzoek nogal eens multidisciplinair en grensoverschrijdend qua aanpak: opdrachtgevers zijn vaak niet geïnteresseerd in een uitsluitend juridische kijk op de zaak. In dat geval is derdegeldstroomonderzoek ook *inhoudelijk* een welkome aanvulling op het veelal monodisciplinaire onderzoek uit de eerste- en tweede geldstroom.

Derdegeldstroomonderzoek valt zonder meer positief te waarderen zolang de financiële afhankelijkheid ervan voor faculteit of onderzoeksgroep niet té groot wordt en het onderzoek uit de eerste geldstroom niet wordt verdrongen. Verder moet het inhoudelijk voldoen aan dezelfde maatstaven als onderzoek dat wordt gefinancierd uit de andere geldstromen. Ten slotte is van belang dat de onafhankelijkheid van de onderzoeker ten opzichte van de opdrachtgever én van het te onderzoeken veld voldoende wordt gegarandeerd. Om dit te waarborgen is door de commissie-Van der Heijden een gedragscode ontwikkeld.¹⁰

4.9 Conclusie

De belangrijkste opdracht aan onze commissie luidt om op basis van het landelijke SEP een disciplineprotocol voor de rechtswetenschap te ontwerpen en daarin criteria te geven voor de beoordeling van het juridische onderzoek. De hiervóór geschetste ontwikkelingen – kort samengevat: de taak, cultuur, omgeving en financiering van het rechtswetenschappelijk onderzoek – bepalen elk voor zich en gezamenlijk het heden en de toekomst van de rechtswetenschap. Zij zullen in het te ontwerpen protocol herkenbaar moeten zijn.

10 Zie Commissie-Van der Heijden, www.vsnunl.nl, doorklikken naar De Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening.

5

Betekenis van internationalisering van de rechtswetenschap

5.1 Facetten van internationalisering

De commissie is gevraagd aan te geven of het wenselijk en mogelijk is 'om de toenemende internationalisering van het juridische wetenschappelijke onderzoek in het disciplineprotocol tot uitdrukking te laten komen'. Mutatis mutandis geldt hetzelfde voor de criminologie.

Als uitgangspunt heeft de commissie gekozen voor de opvatting dat onderzoek in verschillende opzichten kan zijn 'geinternationaliseerd':

- het onderzoek heeft betrekking op een internationaal thema / object van onderzoek (bijvoorbeeld onderzoek naar de besluitvorming in de EU);
- het onderzoek wordt uitgevoerd op basis van een 'internationale methode'; dat kan betekenen rechtsvergelijking en/of het aangaan van een werkelijk wetenschappelijk debat met wetenschappers uit andere landen;
- het onderzoek wordt op een internationaal forum gepresenteerd (internationaal congres) of gepubliceerd in een niet-Nederlandstalig forum, zoals een buitenlands nationaal tijdschrift of een (werkelijk) supranationaal tijdschrift, waarbij ook sprake is van aanzetten tot een internationaal debat;
- het onderzoek komt tot stand als onderdeel van of draagt bij aan de totstandbrenging van een internationaal onderzoeksnetwerk.

In algemene zin beantwoordt onze commissie de gestelde vragen bevestigend: het is mogelijk en wenselijk om de toenemende internationalisering van het juridische wetenschappelijke onderzoek in het disciplineprotocol tot uitdrukking te laten komen. Internationalisering van juridisch onderzoek, op een of meer van de hiervóór aangegeven wijzen, beoordeelt de commissie als positief. Tegelijkertijd merkt de commissie nu al op dat internationalisering voor het ene rechtsgebied meer voor de hand ligt dan voor het andere. Dat geldt meer in het bijzonder voor het publiceren in vreemde talen; maar internationalisering omvat meer dan alleen publiceren.

5.2 Waarde en zichtbaarheid van internationalisering

Hoewel het eerste criterium voor de beoordeling van onderzoek de inhoudelijke kwaliteit van het onderzoek dient te zijn – 'internationaal' onderzoek is niet noodzakelijkerwijs beter of waardevoller dan 'nationaal' onderzoek – is de commissie van oordeel dat internationalisering van het onderzoek een zelfstandige waarde heeft. Dat geldt voor elk van de vier hierboven genoemde opzichten. Zo zijn contacten met buitenlandse onderzoekers, deelname aan buitenlandse onderzoeksprojecten, presentatie van papers op internationale congressen, een redactielidmaatschap van internationale tijdschriften en het deel uitmaken van een internationaal onderzoeksnetwerk voor vrijwel elke weten-

schap belangrijk. Er zijn wetenschappen die alléén nog maar in een internationale context kunnen functioneren, zoals wiskunde en natuurwetenschappen, geneeskunde en wijsbegeerte. Er zijn ook wetenschappen die in beide werelden opereren, zoals de sociale wetenschappen en economie. De rechtswetenschap daarentegen is in veel van haar subdisciplines nogal eenzijdig nationaal georiënteerd. Haar wereld kenmerkt zich – vergeleken met andere wetenschappen – in het algemeen door een tamelijk gering aanbod aan internationale wetenschappelijke congressen, weinig internationale mobiliteit van onderzoekers, weinig gezamenlijke onderzoeksprojecten, een beperkt aantal geschikte fora voor internationale publicaties, en ook door het ontbreken van een centrale ‘forumtaal’: voor veel andere wetenschappen is dat het Engels.

Het is niet moeilijk te voorspellen dat daarin verandering zal komen.¹ Maar nu die internationalisering van de rechtswetenschap niet van vandaag op morgen zal plaatsvinden en dus niet onmiddellijk in publicatielijsten zichtbaar zal zijn, lijkt het wenselijk de mate van internationalisering voorlopig mede aan de hand van andere indicatoren dan alleen publicaties te beoordelen.

5.3 Onderscheid naar rechtsgebied noodzakelijk

Internationaal publiceren moet wel zín hebben. Hiervóór is al opgemerkt dat men bij het bepalen van het gewicht dat men wil toekennen aan internationalisering onderscheid moet maken tussen de verschillende rechtsgebieden. Zo dient internationalisering zwaar te wegen in de beoordeling van onderzoek op het gebied van internationaal en Europees recht; dat wil zeggen: het bovennationale recht. Hiertoe behoren internationaal publiekrecht en het recht van de Europese Unie, maar ook specialisaties als internationaal strafrecht, internationaal economisch recht en de internationale rechten van de mens. Hier moet ook de criminologische discipline worden genoemd.

Men mag verwachten dat onderzoek binnen deze gebieden nu al in sterke mate is geïnternationaliseerd, in élk van de hiervoor genoemde opzichten: object, methode, forum en netwerk. De onderzoeker die schrijft over het Internationaal Strafhof behoort de internationale discussie en internationale bronnen in het onderzoek te betrekken en behoort deel te nemen aan het internationale debat. Bovendien zou het onderzoek zijn weg moeten vinden naar het internationale forum. Ook de Nederlandse markt kan worden bediend, maar dan moet men – voor die domeinen van het recht – spreken van ‘nevenpublicaties’. Overigens is een belangrijk deel van het Europese recht gewoon nationaal recht, dat ook in dat kader moet worden behandeld en onderzocht. Dat treft het meest voor het Europese recht dat in het Nederlandse materiële of formele recht is of had behoren te zijn geïntegreerd (zoals bijvoorbeeld de werking van de arbeidsovereenkomst bij overgang van ondernemingen), ook al gelden voor die delen van het recht bijzondere regels van uitleg die op rechtseenheid binnen Europa zijn gericht.

In meer algemene zin waarschuwt onze commissie ervoor ‘internationalisering’ uitsluitend te beschrijven in termen van internationaal publiceren. Want hoewel het uitgangspunt moet zijn dat het onderzoek op het gebied van internationaal en Europees recht grensoverschrijdend van aard is, zal in de praktijk ook het onderzoek naar de interactie tussen bovennationaal en nationaal recht, zoals Europees staats- en bestuursrecht, en de

1 Zie Scheltema, 2005, die opmerkt dat vanuit andere wetenschappen het rechtsgeleerde onderzoek vaak is verweten dat het zo weinig internationaal georiënteerd is. Dat verwijt, aldus Scheltema, was vroeger niet gerechtvaardigd, maar zal het op den duur wel worden (p. 12).

doorwerking van rechten van de mens heel belangrijk blijken. En dát perspectief dient als vanzelfsprekend ook te leiden tot Nederlandstalige publicaties.

Het criterium van internationaal publiceren is bovendien minder eenvoudig toe te passen op de van oudsher nationale klassieke kerndisciplines van het recht, zoals het staats- en bestuursrecht, het straf(proces)recht en het privaatrecht. Daar bestaat er een grote behoefte aan nationaalrechtelijk onderzoek voor een *nationaal* forum. Daarin zal op de middellange noch op de lange termijn verandering komen. Een belangrijke taak van de rechtswetenschap is immers het voorlichten van de praktijk (zoals de nationale rechterlijke macht, de nationale advocatuur en de nationale wetgever) en bij die taak past eenvoudigweg het publiceren in de Nederlandse taal.

Toch geldt ook hier internationalisering als wenselijk. De Nederlandse rechtswetenschap, met haar bewezen kwaliteiten als het aankomt op aandacht voor het buitenlandse recht en de rechtsvergelijking, beschikt zelfs over een voorsprong op de rechtswetenschap in landen die meer gebonden is aan het nationale recht en de nationale taal. Onderzoek dat in een of meer van de genoemde opzichten is geïnternationaliseerd – denk aan rechtsvergelijkend onderzoek – dient daarom positief te worden beoordeeld. Dit geldt met name voor het programmaniveau. Het is belangrijk dat dit in de zelfevaluaties zichtbaar kan worden gemaakt. De commissie vermoedt dat de introductie in het onderwijs van het bachelor/master-systeem ook voor de kerndisciplines tot een verdere internationalisering zal leiden.

Elk van de hiervóór genoemde criteria van internationalisering kan relevant zijn voor dit type onderzoek. Wat betreft de methode van onderzoek is van toenemend belang dat bij onderzoek naar 'nationale' begrippen en beginselen aandacht bestaat voor rechtsvergelijking en het internationale debat. Zo geldt voor het privaatrechtelijk vermogensrecht (met name voor proefschriften en voor door de tweede geldstroom gesubsidieerd onderzoek) rechtsvergelijking bijna als eis. In bijvoorbeeld een onderzoeksvisitatie van het privaatrechtelijk vermogensrecht, zou 'rechtsvergelijking' een belangrijk toetsingscriterium dienen te zijn. Hetzelfde lijkt te gelden voor andere klassieke rechtsgebieden.

Men denke bovendien niet alleen aan publicaties in (werkelijk) internationale tijdschriften. Ook de Nederlandse jurist die publiceert in een Duits of Spaans tijdschrift draagt bij aan de internationalisering van het recht. Zo'n publicatie verbreedt het wetenschappelijke debat, zal vaak leiden tot nieuwe en onverwachte inzichten en draagt daarmee bij aan de vooruitgang van de rechtswetenschap. In dit verband rijst de vraag hoe men moet oordelen over publicaties over Nederlands recht in buitenlandse bundels, zoals 'landenrapporten'. In veel van dergelijke bundels wordt één thema door auteurs uit verschillende landen vanuit het eigen nationale rechtstelsel behandeld, soms aan de hand van questionnaires om de onderlinge vergelijkbaarheid te vergemakkelijken. Vooruitlopend op het volgende hoofdstuk, stelt de commissie zich hier al de vraag hoe belangrijk dergelijke projecten zijn. Zij schat dat belang hoog in, omdat zij het bevorderen van internationalisering belangrijk vindt, ook al zal niet iedere bijdrage steeds als een 'wetenschappelijke publicatie' kunnen worden aangemerkt; zie daarover par. 6.4.

Overigens dient rekening te worden gehouden met het feit dat er, uitzonderingen daargelaten, nog betrekkelijk weinig internationaal (wetenschappelijk) gedebatteerd wordt over traditionele vragen van nationaal privaatrecht, bestuurs- of strafrecht. Dat valt deels te wijten aan de omstandigheid dat voor veel klassieke rechtsgebieden het internationale forum beperkt is door het geringe aantal werkelijk internationale – of internationaal gelezen – tijdschriften.

5.4 Conclusie

De commissie wil benadrukken dat internationale publicaties niet om de enkele reden dat zij in een andere taal zijn gepubliceerd beter zijn dan 'nationale' publicaties. Tot dat inzicht is ook de Vlaamse commissie-Verbeke gekomen. Desondanks concludeert onze commissie dat het wenselijk is om de internationalisering van het juridische wetenschappelijke onderzoek ook in het disciplineprotocol tot uitdrukking te laten komen. Maar dat moet gebeuren met inachtneming van de verschillen tussen de disciplines en met respect voor de blijvende waarde van Nederlandstalige publicaties. Van iedere onderzoeksgroep mag worden verwacht dat zij zich de vraag stelt in hoeverre het onderzoek met het oog op de in dit hoofdstuk beschreven ontwikkelingen een meer 'internationaal' karakter zou moeten krijgen; en wel in een of meer van de hiervóór genoemde opzichten. In het Disciplineprotocol moet daarom een aantal vragen worden gesteld die een beoordeling mogelijk maken van wat faculteiten en onderzoeksgroepen daadwerkelijk aan internationalisering 'doen'. Voorzover deze aspecten niet al uit andere delen van het protocol blijken, zouden deze vragen betrekking moeten hebben op:

- het onderwerp van onderzoek;
- de methode van onderzoek (rechtsvergelijking, internationaal debat);
- het forum en de wijze van publicatie;
- het netwerk waarin het onderzoek is ingebed, zoals organisatie door en deelname van onderzoekers (inclusief promovendi) aan internationale congressen, verblijven aan buitenlandse universiteiten, de mate waarin buitenlandse gasten participeren in de onderzoeksprogramma's, deelname aan internationaal onderzoeksnetwerken, etc.

De commissie heeft in haar ontwerp van een disciplineprotocol rechtsgeleerdheid deze aandachtspunten al opgenomen.

6

Naar een Disciplineprotocol rechtswetenschappelijk onderzoek

6.1 Algemeen kader: het Standard Evaluation Protocol 2003-2009

Het algemeen kader voor de onderzoeksbeoordeling wordt gevormd door het Standard Evaluation Protocol 2003-2009 (SEP), dat voor alle wetenschappen is vastgesteld door de drie onderzoekskoepels in Nederland: NWO, KNAW en VSNU.¹

Domein van de onderzoeksbeoordeling vormen de onderzoeksprogramma's die zijn ondergebracht in onderzoeksinstituten of faculteiten.

De primaire verantwoordelijkheid voor de onderzoeksbeoordelingen ligt wettelijk bij de colleges van bestuur van de universiteiten. Te onderscheiden zijn: a. een jaarlijkse planning- en controlecyclus zoals neergelegd in het jaarverslag, onder verantwoordelijkheid van de directeur van het onderzoeksinstituut; b. een zesjaarlijkse externe onderzoeksbeoordeling, onder verantwoordelijkheid van het college van bestuur van de universiteit; c. een interne onderzoeksbeoordeling halverwege de termijn van zes jaar, onder verantwoordelijkheid van de decaan. De interne beoordeling vindt plaats op basis van drie jaarverslagen. De decaan informeert het college van bestuur over de interne beoordeling.

Het college van bestuur is verantwoordelijk voor: de externe beoordeling – eens in de zes jaar – van onderzoeksprogramma's en onderzoeksinstituten; de inrichting van het beoordelingsproces; de opdracht aan en de samenstelling van de beoordelingscommissie; de publicatie van het beoordelingsrapport; en de bestuurlijke consequenties die aan de beoordeling worden verbonden.

De colleges van bestuur overleggen over landelijke samenwerking. Deze samenwerking is niet noodzakelijk. Per instelling zal de mate waarin het college van bestuur de faculteiten betreft bij de inrichting van de onderzoeksbeoordeling verschillen.

Gestreefd moet worden naar een betere onderlinge afstemming van beoordelingen door de KNAW in het kader van de onderzoekscholen (de beoordelingen vinden plaats door de Erkenningcommissie Onderzoekscholen (ECOS) van de KNAW) en de tot nu toe landelijk uitgevoerde onderzoeksbeoordelingen op basis van het VSNU Protocol 1998. De toetsing van de door onderzoekscholen aangeboden onderzoekersopleiding, kan worden gebruikt voor de beoordeling op grond van het SEP, mits deze niet langer dan drie jaar geleden heeft plaatsgevonden. Zie hierna hoofdstuk 7.

1 Zie voor de tekst van het Standard Evaluation Protocol: <http://www.qanu.nl/comasy/uploadedfiles/sep2003-2009.pdf>.

Onze commissie heeft zich ook gebogen over de zesjaarlijkse externe beoordelingen. Zij is van mening dat het wenselijk is dat de disciplinespecifieke elementen uit het disciplineprotocol ook van toepassing zijn op de driejaarlijkse interne onderzoeksbeoordelingen.

6.2 Programmatisch onderzoek

Het Standard Evaluation Protocol (SEP) schrijft voor dat de onderzoeksvisitatie vooral is gericht op programmatisch samenhangend onderzoek. Programmatisch onderzoek valt aldus te definiëren:

‘A coherent set of research activities having a common mission and being the work of a group of people who generally work together on a daily basis’.²

Onderzoek dat geen deel uitmaakt van een programma wordt blijkens het SEP als regel niet in de visitatie betrokken. In het hierna volgende besteedt onze commissie aandacht aan de aard van het programmatisch onderzoek, aan de omvang van programma's, aan de moeilijkheden die men kan tegenkomen bij de overgang van oude op nieuwe programma's, en aan de vraag of faculteiten ook *niet*-programmagebonden onderzoek in visitaties kunnen laten betrekken.

6.2.1 Programmatisch onderzoek lijkt weinig populair

Faculteiten hebben het niet altijd gemakkelijk bij het ontwikkelen van onderzoeksprogramma's. De commissie-Ten Kate trof veel onderzoek aan dat geen andere onderlinge verbinding kende dan dat het onderwerpen tot object had rondom de taakopdracht van de betrokken leerstoelhouders. Dergelijke 'parapluprogramma's' werden door de commissie laag beoordeeld (cijfer 2 à 3).

Er zijn verschillende verklaringen te geven voor de moeite die de rechtswetenschappelijke discipline heeft met programmatisch onderzoek. Er is een historische verklaring: onze discipline is traditioneel een wetenschap waarin onderzoekers (senior-onderzoekers en promovendi) individueel en veelal kleinschalig onderzoek verrichten. Juristen zijn niet gewend en vinden het ook moeilijk om een 'centrale onderzoeksvraag' te formuleren en om vervolgens achteraf aan te geven in welk opzicht vooruitgang is geboekt. Bovendien kruipt het bloed steeds waar het niet gaan kan (of mag): de drang bij individuele onderzoekers zich – gaande het programma – toch weer bezig te houden met vragen die buiten het programma liggen, is van nature sterk.

Ook dwingt de fysieke omgeving waarin de rechtswetenschap opereert vanuit het oogpunt van bekostiging van wetenschappelijk onderzoek niet tot programmatische samenwerking: juristen hebben geen dure laboratoria of instrumenten nodig. Een andere verklaring ligt in de aard van onze discipline: zij wordt, of ze wil of niet, steeds weer betrokken in nieuwe vraagstukken van recht en samenleving die lang niet altijd (ver vooraf) te voorspellen zijn. Een voorbeeld is het huidige vrij plotseling opgekomen onderzoek naar de rechtsstatelijke aspecten van terrorismebestrijding.

Weer een andere verklaring ligt in het 'dienstbare' en 'actualiteit volgende' karakter van onze discipline. Veel van wat juristen publiceren is een reflectie op recente of binnenkort te verwachten wijzigingen in wetgeving, beleid en jurisprudentie, en op maatschappelijke

2 VSNU-protocol 1998, p. 41.

ontwikkelingen. Het is vaak moeilijk vooraf in te schatten welke die wijzigingen en ontwikkelingen zullen zijn. Wie bijvoorbeeld tien jaar geleden had voorspeld dat het EG-recht het grootste deel van het asielrecht mede zou bepalen, was mogelijk voor gek verklaard; en toch zijn thans de belangrijkste onderwerpen van het asielrecht gecommunautariseerd. Programmatisch onderzoek wordt in die omgeving, die een sterke mate van flexibiliteit vergt, als remmend gezien.

Nóg een andere verklaring is de angst dat programmatisch onderzoek de ontwikkeling van individueel talent zou belemmeren. De visitatiecommissie-Van Gerven pleitte ervoor ook ruimte te laten aan individueel onderzoek.³ Haar opvolger, de commissie-Ten Kate, sloot zich hierbij aan:

'Voorkomen moet worden (...) dat programmadwang individueel talent zou blokkeren. Het gaat daarbij niet alleen om dit autonoom individueel onderzoek als zodanig, dat thans nog steeds – evenals in de historie van het juridisch wetenschappelijk onderzoek – in de rechtsgeleerdheid een waardevolle rol speelt, maar ook om het open houden van de mogelijkheden vanuit de rechtsgeleerdheid op de – vooraf soms ongewisse – actualiteit te reageren. Recht – het object van het onderzoek – wordt van dag tot dag gevormd; het is in zoverre een debat'.⁴

6.2.2 Belang van programmatisch onderzoek

Maar dit houdt volgens diezelfde commissie-Ten Kate niet in dat de *aard* van de rechtswetenschappelijke discipline zich tegen het programmeren van het onderzoek zou verzetten en dat in programma's individueel onderzoek niet zou kunnen gedijen. Programma's moeten het object van het onderzoek nader bepalen, richtinggevend zijn voor de aard en de samenhang van het onderzoek en een zekere wervingskracht uitstralen. De commissie merkt op dat, ofschoon het programmatisch karakter van een onderzoek geen *garantie* biedt voor de kwaliteit van dat onderzoek, er voordelen verbonden zijn aan het gebruik van het instrument 'programma':

'Een programma beoogt een efficiënte en effectieve inzet van het aanwezige onderzoekspotentieel te bevorderen en daarmee een verbetering van de kwaliteit van het onderzoek dat wordt of zal worden verricht. Het programma paalt het object en de richting van het onderzoek nader af en bestrijdt aldus verbrokkeling in het onderzoek en van onderzoekscapaciteit, die nu eenmaal schaars is. Bovendien brengt het programma meer onderzoekers tezamen, waardoor – zoals ook beoogd – de coherentie van het 'team' wordt vergroot en uitwisseling van gegevens en gedachten wordt bevorderd'.⁵

Daaraan valt nog toe te voegen dat de financiering van het wetenschappelijk onderzoek steeds meer plaatsvindt vanuit de tweede geldstroom. Veelal stellen NWO-, EU- of KNAW-programma's eisen aan de samenhang van het onderzoek binnen een onderzoeksgroep. Het valt niet te verwachten dat daarin verandering zal komen. Het argument dat de juridische discipline naar haar aard van individuen afhankelijk is en snel moet kunnen reageren op nieuwe ontwikkelingen, zal de financiers niet, volledig, overtuigen. Van faculteiten, onderzoeksinstituten en onderzoekscholen mag men verwachten dat zij dan maar scherper *vooruit* kijken (zie ook hierna 6.5). Een voorbeeld is het onderzoek naar de rol van het recht in een multiculturele samenleving, dat op instigatie van de Verkenningcommissie van de VSNU halverwege de jaren negentig is gestart.

3 Commissie-Van Gerven, 1996, p. 15/16.

4 Commissie-Ten Kate, 2002, p. 22.

5 Commissie-Ten Kate, 2002, p. 21.

In nog een ander opzicht kan programmatische samenhang binnen het onderzoek van belang zijn. Het is aannemelijk dat de betrekkelijk lage promotierementen van de rechtswetenschap verbeteren als promovendi samenwerken met collega's die binnen eenzelfde programma actief zijn (het SEP spreekt in dat verband van 'a group of people who generally work together on a daily basis').

Concluderend stelt onze commissie vast dat de ontwikkeling naar (meer) programmatisch onderzoek onafwendbaar is. De bekostiging van wetenschappelijk onderzoek (o.a. NWO), de totstandkoming van onderzoekscholen, het landelijke model voor de onderzoeksevaluaties (het SEP), maar ook de ontwikkeling in andere wetenschappelijke disciplines dwingen onze discipline om meer dan in het verleden te denken in termen van programma's en van onderlinge samenwerking. Van bestuurders mag men echter vragen erop toe te zien dat programma's voldoende ruimte laten voor nieuwe, onverwachte ontwikkelingen in recht en samenleving, én voor de ontwikkeling van individueel talent.

6.2.3 Duur en vitaliteit van de programma's

In de regel worden programma's voor een bepaalde termijn opgezet; veelal vijf jaren. Sommige lopen daarna af; andere worden voortgezet, in enigerlei vorm aangepast of in andere of nieuwe programma's of onderzoekscholen ingebracht. De commissie-Ten Kate heeft in haar rapport opgemerkt dat het niet-samenvallen van de periode van de visitatie met de aanvang, beëindiging of duur van een programma soms problemen opleverde bij de beoordeling van het onder zo'n programma gepresenteerde onderzoek. Dat was vooral het geval als bij de presentatie van het onderzoek niet duidelijk werd aangegeven aan welk programma de verschillende genoemde publicaties moesten worden toegerekend; of als publicaties werden gepresenteerd die onder een ouder programma waren tot stand gekomen. Het is aan de opstellers van de zelfstudies met deze kritiek rekening te houden.

Een soortgelijk probleem deed zich voor, aldus de commissie-Ten Kate,⁶ bij de beoordeling van de duurzaamheid en vitaliteit van programma's; vooral als programma's beëindigd werden, maar ook als ze in een of meer andere programma's of in bestaande programma's in al dan niet aangepaste vorm werden voortgezet. Als dat tot onvoldoende zicht op de toekomst leidde, dan zag die commissie af van cijfermatige beoordeling. Onderzoek dat al gedaan was bij de start van een programma, kon door de commissie moeilijk als 'uit dat programma voortgevloeid' worden aangemerkt. Wel kon afgesloten onderzoek tekenend zijn voor de gemaakte programmakeuze. Maar dat is iets anders. Bij de presentatie van onderzoek onder een programma bleek, aldus nog steeds de commissie-Ten Kate, aan kwesties als deze niet altijd de nodige aandacht te zijn besteed. Het is, opnieuw, aan de opstellers van de zelfstudies zich deze kritiek aan te trekken. Naar mate visitaties meer prospectief zijn, zal men hierop meer bedacht moeten zijn.

6.2.4 Omvang van het programma

Het Standard Evaluation Protocol geeft geen indicatie van de gewenste omvang van een onderzoeksprogramma. De ideale of noodzakelijke omvang zal immers van discipline tot discipline en van vakgebied tot vakgebied verschillen. De commissie-Ten Kate heeft programma's beoordeeld met een omvang variërend van 1,5 onderzoek-fte's tot 22,5 fte's. Om de noodzaak van programmatische samenwerking enige substantie te geven,

6 Commissie-Ten Kate, 2002, p. 21 e.v.

beveelt onze commissie aan om een minimumomvang vast te stellen. Zij denkt aan circa acht onderzoekers (senioren en enkele promovendi), dat wil zeggen aan drie onderzoekte's. Kleinere programma's zijn bij uitzondering mogelijk, maar een keuze daarvoor moet worden gemotiveerd. Onze commissie kiest niet voor een bepaalde maximale omvang. Wel wijst zij op de aanbeveling van de commissie-Ten Kate dat er bij het onderzoeksteam in ieder geval ook voltijds (of vrijwel voltijds) senior-onderzoekers betrokken moeten zijn.⁷

6.2.5 Niet-programmatisch onderzoek en visitatie

Naar het oordeel van onze commissie is het – zoals hiervoor gezegd – niet meer mogelijk en ook onverstandig om de ontwikkeling naar programmatisch onderzoek tegen te werken. De eerder genoemde voordelen van programmatisch onderzoek wegen naar haar oordeel op tegen de nadelen. Zonder een programmatische aanlevering en beoordeling van publicaties is een werkbare visitatie nauwelijks meer denkbaar; zeker niet als verschillende faculteiten *tegelijktijd* worden beoordeeld. Programmatisch onderzoek vergt enige gewenning; men ziet dat faculteiten daarin langzamerhand ervaring opbouwen.

De commissie beveelt niettemin aan aan faculteiten ook enige ruimte te bieden ook niet-programmatisch onderzoek (de zogenoemde 'vrije onderzoeksruimte') aan de visitatiecommissie voor te leggen. Het SEP laat toe om resultaten van niet-programmatisch onderzoek 'separately' aan de *output* van het instituut of faculteit toe te voegen.⁸ Van de betrokken faculteit mag dan wel worden verlangd dat zij in haar zelfstudie duidelijk maakt dat het dan gaat ofwel om heel bijzondere individuele publicaties die iets zeggen over de kwaliteit van de faculteit, ofwel om publicaties die in de nabije toekomst kunnen leiden tot een nieuwe onderzoekslijn. In aantallen publicaties vormen zij maximaal 10% van de totale aangeboden onderzoeks*output*.

Het is ten slotte aan de faculteiten zelf om – los van de visitatie – in hun lokale onderzoeksbeleid meer of minder ruimte te laten aan niet-programmagebonden onderzoek ('vrije onderzoeksruimte').

6.2.6 Conclusie

Het toekomstige rechtswetenschappelijke onderzoek zal meer en meer programmatisch van aard zijn, of men er nu de voordelen wél of niet van inziet. Besturen en onderzoekers zullen zich daarop moeten instellen en doen er verstandig aan om met die ontwikkeling actief en inventief om te gaan. Naar het oordeel van onze commissie, maar ook naar dat van vroegere visitatiecommissies, zijn aan programmatisch onderzoek belangrijke voordelen verbonden. Programmatisch onderzoek dient vanzelfsprekend ruimte te bieden om op nieuwe ontwikkelingen in te spelen; het mag geen strak keurslijf zijn. Het mag ook niet in de weg staan aan de ontwikkeling van individueel talent. Ten slotte zal met enige regelmaat moeten worden vastgesteld of een lopend programma nog vitaal genoeg is om te worden voortgezet. Onze discipline zal, en dat deelt zij met andere wetenschappelijke disciplines, blijven verschillen van veel bètamedisch- en natuurwetenschappelijk onderzoek. Onze commissie benadrukt daarom dat toekomstige visitatiecommissies rekening behoren te houden met de eigen aard van de rechtswetenschap.

7 Commissie-Ten Kate, 2002, p. 16 en p. 28.

8 SEP, Appendix 3.

Het is, ten slotte, aan elk van de juridische faculteiten om te bepalen hoeveel niet-programmagebonden onderzoek zij binnen de eigen instelling verantwoord acht. In het kader van een externe visitatie wordt aan de commissie niet meer dan 10% van het onderzoek als niet-programmagebonden publicaties gepresenteerd. Het gaat dan om heel bijzondere publicaties die iets zeggen over de kwaliteit van de betrokken faculteit óf om publicaties die het startpunt lijken te vormen van een nieuwe onderzoekslijn.

6.3 Multi- en interdisciplinair onderzoek, incl. de begrippen

Een van de door onze commissie gesignaleerde ontwikkelingen in de rechtswetenschap betreft de multidisciplinariteit van het onderzoek. Zie par. 4.5, waar werd opgemerkt dat multidisciplinariteit voor de rechtswetenschap weliswaar geen nieuw fenomeen is, maar dat er wijzigingen zijn opgetreden in soort en belang ervan. Bij de wijzigingen in soort moet onder meer worden gedacht aan de opkomst van de rechtseconomie. Wat het belang van multidisciplinariteit aangaat, valt op dat naast verkenning- en visitatiecommissies zowel het ministerie van OCW als organisaties als NWO en KNAW in toenemende mate waarde hechten aan multidisciplinaire wetenschapsbeoefening. Illustratief is het door NWO gevoerde beleid van 'ontschotting', dat naar zich laat aanzien eerder zal worden versterkt dan teruggedraaid.

Hieronder volgen enkele opmerkingen over het begrip multidisciplinariteit. Onze commissie onderkent dat terzake uiteenlopende definities worden gehanteerd. Zij hecht in het kader van het SEP evenwel aan een eenduidige terminologie en stelt daarom voor, zonder te menen de wijsheid in pacht te hebben, het volgende als uitgangspunt te nemen. Bij de typering van het onderzoek op basis van het SEP dient men gebruik te maken van begrippen als multidisciplinariteit, interdisciplinariteit, empirisch onderzoek, integraliteit, interne rechtsvergelijking, externe rechtsvergelijking, et cetera. Het is belangrijk eenduidig in de terminologie te zijn; de commissie-Ten Kate vroeg daar al om.⁹

6.3.1 Multidisciplinariteit en interdisciplinariteit

Onze commissie vat het begrip multidisciplinariteit op als de onderzoeksbenadering waarin het recht (het onderzoeksobject) wordt bestudeerd vanuit verschillende wetenschappelijke disciplines. Naast de juridisch-dogmatische discipline gaat het vooral om de sociale wetenschappen (o.a. rechtssociologie, bestuurskunde, criminologie; ook de rechtseconomie kan hier – althans ten dele – worden gesitueerd). Maar andere wetenschappen zijn evenzeer van betekenis. Willekeurige voorbeelden zijn wiskunde (denk aan haar betekenis voor de rechtsinformatica), geschiedenis (rechtsgeschiedenis), psychologie (rechtpsychologie), natuurwetenschappen (denk aan de verhouding tussen milieukunde en milieurecht) en taalwetenschappen (denk hier aan de betekenis van de filologie voor het recht, of aan de verhouding tussen literatuur en recht) en uiteraard de wijsbegeerte (de aloude disciplines van de rechtsfilosofie en -theorie). In de juridisch-dogmatische discipline gaat het om een *intern* perspectief op het recht; in de andere benaderingen wordt het recht vanuit een *extern* perspectief beschreven en/of verklaard.

Multidisciplinair onderzoek respecteert de *eigenheid* van de verschillende disciplines, in begripsmatig, theoretisch en methodologisch opzicht. Maar het is meer dan alleen het respecteren van elkaars eigenheid. Men zal ook de verschillen en elkaars mogelijke blinde vlekken en dergelijke in de eigen begripvorming en onderbouwing moeten

9 Commissie-Ten Kate, 2002, p. 26.

aangeven of vaststellen, en pogen te verklaren. Of als er overleg tussen onderzoekers uit verschillende disciplines is geweest, verslag moeten doen van wat uit dat overleg naar voren is gekomen. Daarmee is het onderzoek nog geen *interdisciplinair* onderzoek geworden; het bereidt dat hoogstens voor.

Interdisciplinair onderzoek poogt nog een stap verder te gaan. Hier wordt – uitstijgend boven de afzonderlijke disciplines, dus op een hoger abstractieniveau – getracht te komen tot een *gemeenschappelijk* begrippenapparaat en een *gemeenschappelijke* theorie (waarbij soms tevens sprake lijkt te zijn van (pogingen tot) versmelting van onderzoeksmethoden). Werkelijk interdisciplinair onderzoek vormt nog altijd een hoge uitzondering; meestal is er sprake van multidisciplinair onderzoek. Interdisciplinair onderzoek moet eens te meer zorgvuldig worden ingericht en kost vergelijkenderwijs veel tijd; en dan toch vooral veel inventarisatie, beschrijving en ordening, waarbij slechts kleine stapjes naar integratie worden gezet. Het heeft vaak een uitgesproken exploratief karakter. In die zin is het vergelijkbaar met het schrijven van internationale publicaties.

In dit verband past nog een waarschuwende opmerking. Wat visiteert een juridische visitatiecommissie als zij met multi- of interdisciplinair onderzoek wordt geconfronteerd? Gelet op haar expertise, zal ze alleen de juridische bijdrage (kunnen) waarderen en in dat kader, of dit onderzoek vanuit het perspectief van een juridische beoordeling wegens het multi- of interdisciplinaire karakter een bijzondere waardering verdient. Het daarbij betrekken van de aard en de kwaliteit van de onderzoeken uit de andere disciplines komt haar, gezien haar expertise en missie, niet toe. Wat wel zal spelen is de beantwoording van de vraag of iets van het onderzoek uit de andere disciplines in het juridische onderzoek heeft doorgewerkt. Werkelijk multi- en interdisciplinair onderzoek vraagt daarom extra aandacht bij de samenstelling van een visitatiecommissie.

6.3.2 Interne rechtsvergelijking c.a.; externe rechtsvergelijking

Naast multi- en interdisciplinair onderzoek wordt gesproken van integrale, integratieve of geïntegreerde rechtswetenschap. In de regel wordt dan bedoeld op onderzoek waarin verschillende *juridische* disciplines (privaatrecht, bestuursrecht, strafrecht, et cetera) in onderlinge samenhang worden beoefend. De zogenaamde functionele rechtsgebieden, zoals milieurecht of gezondheidsrecht, zijn sprekende voorbeelden. Minder verstrekkend, maar ook met duidelijke kenmerken van integratie van verschillende rechtsgebieden, is een terrein als het bestuursstrafrecht.

Het minst verstrekkend is de interne rechtsvergelijking, bijvoorbeeld op het terrein van de aansprakelijkheid van organisaties, die wat betreft haar doelstellingen grotendeels overeenkomt met de doelstellingen van externe rechtsvergelijking (vergelijking met het recht van andere landen). *Grotendeels*, want bij interne rechtsvergelijking staat veelal (de zorg voor) de rechtseenheid binnen een bepaald rechtstelsel op de voorgrond.¹⁰

6.3.3 Enkele misverstanden

a. Zoals de gegeven voorbeelden van de inzet van andere disciplines in de rechtswetenschap illustreren, is multidisciplinair onderzoek niet hetzelfde als empirisch onderzoek.

10 Vergelijk Th.B. ten Kate, Afscheidrede, Trema 2001, p. 307, noot 15, die opmerkt dat als het om rechtseenheid gaat, de term 'rechtsvergelijking' daar eigenlijk niet bij past, omdat deze term autonome rechtsgebieden veronderstelt.

b. Evenmin kan zonder nuancering worden gezegd dat juridisch-dogmatisch onderzoek praktijkgericht is, en multidisciplinair onderzoek niet. Juridisch-dogmatisch onderzoek kan zich bijvoorbeeld toespitsen op de theoretische betekenis van het gelijkheidsbeginsel; multidisciplinair onderzoek daarentegen kan gaan over de vormen waarin en de wijzen waarop botsingen met het gelijkheidsbeginsel zich in de samenleving manifesteren (evaluatie-onderzoek).

c. Multidisciplinair onderzoek kán plaatsvinden in de vorm van een individueel onderzoeksproject. Maar dit stelt hoge eisen aan de individuele onderzoeker. In het algemeen kan multidisciplinair onderzoek alleen op het niveau van een onderzoeksproject of een onderzoeksprogramma voldoende worden waargemaakt. Daarom ook noodzaakt multidisciplinair onderzoek tot onderzoeksamenwerking.

d. Een misverstand, ten slotte, zou zijn de gedachte dat multidisciplinair onderzoek alleenzaligmakend is; laat staan dat alleen multidisciplinair onderzoek het predikaat 'wetenschappelijk' verdient. Ook juridisch-dogmatisch onderzoek kenmerkt zich door veralgemenisering en de mogelijkheid van falsificatie door betere argumenten.

6.4 Definities van te onderscheiden outputcategorieën

Opeenvolgende visitatiecommissies hebben aangedrongen op normering van de verschillende typen publicaties die de rechtswetenschap rijk is. Zo heeft de commissie-Van Gerven (VSNU 1996, p. 10) aanbevolen de visitatie te beperken tot dat wat werkelijk als wetenschappelijk werk kan worden aangemerkt, en wat dus aan eisen van methodiek, diepgang en vernieuwende betekenis voldoet. Deze aanbeveling heeft voor de visitatie 1995-2000 geleid tot een disciplinespecifieke uitwerking die werd aangehecht aan het visitatieprotocol. De visitatiecommissie-Ten Kate heeft op basis van dit aangehechte onderdeel van het protocol geopereerd.¹¹

6.4.1 Het belang van een landelijk classificatiesysteem

Het belang van een bruikbaar landelijk classificatiesysteem van publicaties is groot. Niet alleen bestaat daaraan behoefte met het oog op toekomstige visitaties, maar zo'n landelijk toegepast systeem maakt ook onderlinge vergelijking mogelijk van met name de productiviteit van faculteiten en onderzoeksgroepen. Men denke daarbij niet zozeer aan een *ranking* van faculteiten of onderzoeksprogramma's (zie hierna par. 6.5, slot), als wel aan vormen van *benchmarking*. Aan die onderlinge vergelijking bestaat eens te meer behoefte nu toekomstige onderzoeksvisitaties niet als vanzelfsprekend *landelijke* visitaties zullen zijn (zie hierna hoofdstuk 8). Een bruikbaar landelijk classificatiesysteem maakt het bovendien voor individuele faculteiten en onderzoeksgroepen eenvoudiger om een adequaat personeelsbeleid te voeren. Nu nog zijn individuele onderzoekers slecht op de hoogte van de maatstaven van productiviteit en kwaliteit waarnaar zij worden beoordeeld. Een landelijk toegepaste classificatie brengt daarin verbetering. Ten slotte is een landelijk geldend – en op termijn internationaal – classificatiesysteem voor publicaties van belang als het gaat om het verwerven van tweedegeldstroommiddelen.

Onze commissie beveelt aan dat de rechtswetenschappelijke discipline zich, met respect voor haar eigenheid, zoveel mogelijk aansluiting zoekt bij wat op dit punt in andere wetenschappen gangbaar is. Voor de Nederlandse situatie is dat het 'VSNU-protocol

11 Zie voor de tekst: VSNU 2002, p. 257 e.v.

1998 (Assessment of Research Quality)'. Onze commissie dringt er daarbij op aan niet te coulant te zijn. De rechtswetenschap kent immers niet veel vormen van kwaliteitsbeoordeling door de onderzoeksgemeenschap zelf: een *ranking* van juridische tijdschriften bestaat nog niet, externe *peer review* is vooralsnog een uitzondering en ook een betrouwbaar systeem voor het berekenen van de *impact* van het wetenschappelijke werk van individuen en onderzoeksgroepen door middel van bijvoorbeeld citatieanalyses ontbreekt.¹²

In haar rapport merkte de commissie-Ten Kate nog op het gevoel te hebben dat de faculteiten met dit onderwerp hebben 'geworsteld' (p. 26). Inmiddels is het onze commissie gebleken dat de faculteiten met de normen uit het protocol als hierboven vermeld, goed uit de voeten kunnen. Daarom heeft zij het visitatieprotocol zoals eerder vastgesteld door het landelijke DisciplineOverleg Rechtsgeleerdheid als startpunt gekozen.¹³ Een door de visitatiecommissie al aangebrachte aanvulling is door onze commissie overgenomen.

6.4.2 Het Vlaamse model

Tijdens haar besprekingen heeft de commissie diepgaand kennis genomen van het Vlaamse 'Model voor Integrale Kwaliteitsevaluatie van het Onderzoek in de Rechtswetenschappen', van de commissie-Verbeke (VLIR, september 2004). Deze commissie heeft een veelomvattend model ontwikkeld om in Vlaanderen te komen tot een samenhangend stelsel van indicatoren aan de hand waarvan de kwaliteit van het wetenschappelijk onderzoek gemeten kan worden. Het voorziet in een indeling van tijdschriften en in een indeling van gepubliceerde boeken in drie klassen.¹⁴ De rectoren van de verschillende Vlaamse universiteiten hebben ingestemd met dit model, en daarmee is in Vlaanderen de basis gelegd voor toekomstige onderzoeksbeoordelingen.

Tot het model behoort de instelling van een commissie – waarin ook hoogleraren afkomstig van Nederlandse universiteiten zitting hebben – die inmiddels een voorstel heeft gedaan voor de indeling van tijdschriften in drie, feitelijk vijf, klassen.¹⁵ Daarnaast is er een commissie ingesteld die nieuw gepubliceerde boeken zal voorzien van een A, B- of C-kwalificatie; deze commissie hoopt rond maart 2006 alle sinds 2004 verschenen boeken van een kwalificatie te hebben voorzien.

Onze commissie heeft bewondering voor de veelomvattendheid en durf van het Vlaamse model. Maar zij merkt op dat het model veel verder gaat dan alleen de publicaties: het omvat ook de deelname van onderzoekers aan projecten, congressen, adviesverlening, het promotorschap en het lidmaatschap van wetenschappelijke adviesraden. Met deze uitvoerigheid heeft het model sterk het karakter van een beoordeling van individuen, meer dan van onderzoeksgroepen of -programma's. Dat lijkt een belangrijk bezwaar, waar het in *visitaties* vooral om de beoordeling van het verrichte facultaire- en instituutsonderzoek gaat, en niet om individuen. Bovendien zal nog moeten blijken of het Vlaamse

12 De commissie onthoudt zich van een oordeel over de waarde van de citatieanalyse voor de rechtswetenschap. Zij merkt slechts op dat deze vorm van meten binnen de harde(re) wetenschappen vrijwel volledig is geaccepteerd. Zie ook hierna par. 10.2.

13 Te kennen uit het rapport van de commissie-Ten Kate 2002, p. 257 e.v.

14 Waaraan steeds een label 'nationaal' of 'internationaal' wordt gehangen.

15 Zie www.vlir.be.

model, met zijn bijzondere gevoel voor weging van kwaliteiten, praktisch uitvoerbaar zal blijken. In ieder geval zal de lokale implementatie tijd vergen.¹⁶

Onze commissie adviseert de resultaten van het VLIR-model en haar aanvaarding in de Belgische wetenschappelijke gemeenschap af te wachten. Wel heeft zij dankbaar van het rapport-Verbeke gebruik gemaakt, bijvoorbeeld voor een verdere operationalisering van het begrip 'wetenschappelijke publicatie'. Voorts heeft het rapport onze commissie geïnspireerd bij het ontwikkelen van een indeling van onze tijdschriften in drie categorieën. Dat voorstel richt zich, meer dan het Vlaamse model, op de samenstelling van de tijdschriftredacties en op de procedure met betrekking tot het aanvaarden van wetenschappelijke publicaties. Zie nader hoofdstuk 9. Tot het instellen van een commissie die boeken in categorieën indeelt, wil onze commissie op dit moment evenmin adviseren. Een correcte omgang met de in dit hoofdstuk gegeven criteria voor wetenschappelijke publicaties, zou vooralsnog voldoende moeten zijn.

Onze commissie beveelt aan de ontwikkelingen in België nauwgezet te volgen en met de Vlaamse collega's in gesprek te komen en te blijven over de ontwikkelingen in onze beide landen.

6.4.3 Drie typen publicaties

In het VSNU-protocol 1998 (Assessment of Research Quality) wordt een onderscheid gemaakt tussen:

- wetenschappelijke publicaties;
- vakpublicaties;
- populair wetenschappelijke publicaties.

Het onderscheid tussen wetenschappelijke- en vakpublicaties is altijd lastig te maken. Voor velen heeft het begrip vakpublicatie (ter onderscheiding van een wetenschappelijke publicatie) een negatieve connotatie; als zou het om een minderwaardige publicatie gaan. Zo'n oordeel is niet terecht. Bijdragen in nieuwsbrieven, boekbesprekingen, voorlichtende commentaren op de wet – zij zijn alle bijdragen die in het juridische domein een heel belangrijke rol spelen. Het onderscheid wetenschappelijk/niet-wetenschappelijk mag daarom niet als een diskwalificatie worden gezien; de auteur van dergelijke stukken of een bewerkster moet bovendien een goede wetenschappelijke reputatie hebben opgebouwd. Anderzijds is niet alles wat een wetenschapper opschrijft, ook meteen een wetenschappelijke publicatie. Het gaat – kort gezegd – niet om (dis)kwalificatie, maar om *classificatie*.

Men zou mogen verwachten dat de selectie naar kwaliteit wordt gemaakt door de redacties van de wetenschappelijke tijdschriften: wat in (eventueel een bepaalde sectie van) tijdschrift X verschijnt is per definitie een wetenschappelijke publicatie. Maar daarvan is (nog) geen sprake. In beginsel zal in een visitatie ieder artikel door zowel interne als door externe beoordelaars op zijn eigen merites moeten worden beoordeeld: ten Kate en zijn commissie hebben alle publicaties moeten lezen. Onze commissie ervaart dat als een ernstig probleem. In hoofdstuk 9 doet zij een voorstel hoe aan dat tekort – de te geringe selecterende werking die uitgaat van tijdschriften waarvan de artikelen als wetenschappelijk worden opgevoerd – kan worden tegemoet gekomen.

16 Overigens zal de Leuvense rechtenfaculteit het model ook voor de kwantitatieve output van afdelingen gaan gebruiken.

Tegelijkertijd dient men te waken tegen overdrijving. In grote lijnen kan men wel zeggen dat *hoofdartikelen* in de grote juridische bladen *doorgaans* als wetenschappelijke publicaties te kwalificeren zijn, terwijl dat niet geldt voor stukken in de vele nieuwsbriefachtige bladen die Nederland rijk is. Natuurlijk kan het zo zijn dat ook daarin een wetenschappelijke publicatie verschijnt, maar dan mag men toch verwachten dat de auteur daarnaast ook een meer wetenschappelijk forum voor zijn of haar gedachten kiest.

De Nederlandse universiteiten achten het belangrijk nadruk te leggen op het *vernieuwende* karakter van publicaties. De VSNU spreekt van *'increasing the body of academic knowledge'*. Anders gezegd: onze universiteiten verwachten van haar onderzoekers dat zij bijdragen aan het landelijke en zo mogelijk internationale juridische debat. Enige strengheid waar het gaat om de inhoudelijke kwaliteit past in het beleid van vrijwel alle universiteiten om in de (rechts)wetenschappelijke top mee te doen. Enige strengheid is bovendien in het belang van de rechtswetenschappelijke discipline als geheel.

In de volgende paragraaf gaat de commissie in op de vraag waarin wetenschappelijke publicaties zich van vakpublicaties en populariserende publicaties onderscheiden. Uitgangspunt vormt het VSNU-protocol 1998, aangevuld met belangrijke conclusies van de Vlaamse commissie-Verbeke. Vervolgens wordt ingegaan op enkele voor de rechtsgeleerdheid specifieke publicatiesoorten, zoals het handboek, de annotatie, wetscommentaren en losbladige uitgaven.

6.4.4 Wetenschappelijke publicaties

Hoofdbestanddeel van elke onderzoekvisite is de beoordeling van de wetenschappelijke publicaties binnen een programma: boeken en tijdschriftartikelen. Het begrip 'programma' is in par. 6.2 al nader uitgewerkt. De VSNU-definitie van een wetenschappelijke publicatie ('academic publication') luidt:

'Publication about a result of academic research, aimed at the forum of researchers'.

De toelichting:

'A publication derives specific characteristics from the fact that it is aimed at the target group of researchers, i.e. an emphasis upon the research process, methodological accountability and reference to previous research. These characteristics may vary between one discipline and another.

In principle an academic publication deals with the results of research conducted by the author(s) and is intended to contribute to increasing the body of academic knowledge. However, an exception to this rule may be made in the case of a publication about research conducted by others, if the added value is such that the publication does contribute to increasing the body of academic knowledge (as opposed to merely disseminating academic knowledge), for example in an overview article'.

Het kenmerkende onderscheid met vakpublicaties is *increasing the body of academic knowledge*.

De commissie-Verbeke definieert een wetenschappelijke publicatie meer als een continuum:

'de mate waarin een tekst reproductief is, dan wel een beperkte of uitgesproken mate van originaliteit en diepgang bezit'.

Zo beoogt de commissie-Verbeke op een betrouwbare wijze ook binnen de groep van wetenschappelijke publicaties te kunnen onderscheiden tussen matig en sterk wetenschappelijke publicaties. Er lijkt nog een tweede verschil te bestaan tussen de commissie-Verbeke en de VSNU-definitie: de laatste lijkt meer toegespitst op de uitkomst, terwijl bij rechtswetenschappelijk onderzoek het vernieuwende juist kan schuilen in een nieuwe motivering of onderbouwing, die ook weer nieuwe perspectieven biedt. In de omschrijving van de commissie-Verbeke lijkt dit element te zijn meegenomen.

Onze commissie wil vooralsnog dit voorstel niet volgen, en doet een minder vergaand voorstel. Zij meent dat met een landelijk geaccepteerde classificatie van wetenschappelijke en niet-wetenschappelijke publicaties al een grote stap voorwaarts wordt gezet. Wel ziet de commissie veel waardevols in de operationalisering van door de commissie-Verbeke gehanteerde begrippen als wetenschappelijke originaliteit, grondigheid en grensoverschrijdendheid. Onze commissie werkt deze begrippen hierna kort uit.

De leidende begrippen bij Verbeke zijn wetenschappelijke originaliteit (wat wijst op een wetenschappelijke publicatie) en reproductiviteit (niet-wetenschappelijke publicatie). Als een tekst *reproductief* is, wil dat in de terminologie-Verbeke zeggen dat hij zich beperkt tot een beschrijvende weergave van primair bronnenmateriaal (wetgeving, rechtspraak, parlementaire geschiedenis). *Wetenschappelijke originaliteit* wil daarentegen zeggen dat de tekst blijk geeft van een eigen inbreng van de auteur bij de analyse van de vraagstelling of van het bronnenmateriaal. Hier wil onze commissie nog eens benadrukken dat het in de rechtswetenschap niet alleen gaat om (de originaliteit van) uitkomsten, maar ook om de benadering, motivering en onderbouwing ervan gaat (zie hierboven).

De wetenschappelijke originaliteit moet gebaseerd zijn op *diepgang* in het onderzoek. Een wetenschappelijke publicatie kenmerkt zich, aldus de commissie-Verbeke, door een probleemstelling, waarbij men op basis van een verantwoorde wetenschappelijke methode en voldoende diepgang komt tot contextualisering en duiding en een kritisch evaluerende conclusie, die op haar beurt kan leiden tot nieuwe denkkaders, concepten of inzichten (theorievorming).

Wetenschappelijke publicaties kenmerken zich voorts door de *grondigheid* van het onderzoek. Grondigheid verwoordt de mate waarin de publicatie volledigheid bereikt bij de beantwoording van de onderzoeksvraag; en zij verwoordt de mate waarin het onderzoek steunt op relevant bronnenmateriaal. Het is principieel niet de bedoeling dat hierbij wordt gekeken naar kwantitatieve elementen, zoals de lengte van de bijdrage en de hoeveelheid voetnoten (zie ook hierna). De relevante parameters zijn de mate waarin de onderzoeksvraag in haar relevante aspecten is onderzocht en de relevante bronnen zijn geraadpleegd.

De commissie benadrukt dat wetenschappelijke vooruitgang bijna altijd met kleine stapjes gaat en dat het dus niet zo is dat een wetenschappelijke publicatie doorgaans een compleet nieuwe theorie bevat. Het criterium 'wetenschappelijke originaliteit' mag dus niet in deze beperkte zin worden verstaan. Nieuwe terreinen zullen eerst moeten worden ontgonnen, en ook dat ontginnen geschiedt in wetenschappelijke publicaties, in artikelen en in boeken. Publicaties die daaraan bijdragen, die bijvoorbeeld orde scheppen in nog onontgonnen materiaal, of waarin nieuwe vragen worden gesteld, zijn – de commissie benadrukt dat voor alle zekerheid – wetenschappelijke publicaties.

Wetenschappelijke publicaties kenmerken zich – ten slotte – vaak door de mate waarin zij *grensoverschrijdend* van inhoud zijn. In een 'grensoverschrijdende' bijdrage worden

bijvoorbeeld concepten van verschillende rechtssystemen met elkaar in verband gebracht, waarbij de vergelijking substantieel en daadwerkelijk is (dus geen loutere nevenplaatsing). 'Grensoverschrijding' kan in verschillende opzichten plaatsvinden:

- externe rechtsvergelijking: een vergelijking van verschillende nationale rechtssystemen in tijd en ruimte, waarbij de commissie aantekent dat van grensoverschrijding geen sprake is naar de mate waarin internationaal en supranationaal recht een bron van normering van het Nederlandse recht zijn;
- interne rechtsvergelijking: het betrekken van verschillende rechtsgebieden bij de beantwoording van de onderzoeksvraag;
- multidisciplinariteit: het betrekken van andere wetenschapsdomeinen bij de beantwoording van de onderzoeksvraag;
- historische rechtsvergelijking: het gaat dan om een vergelijking in de tijd.

Zonder dat elke publicatie hoeft te voldoen aan de eis van 'grensoverschrijding', zal de aanwezigheid ervan een *indicatie* zijn dat het om een wetenschappelijke publicatie gaat. 'Originaliteit', 'grondigheid' en 'diepgang' zijn wel *condiciones sine quibus non*.

Onze commissie is er geen voorstander van voor de classificatie als wetenschappelijke publicatie een minimum aantal *woorden* als voorwaarde te stellen. Kwantiteit (zowel in woorden als in publicaties) kan voor een beoordeling van de onderzoekskwaliteit van belang zijn, maar als een daarvan onafhankelijke, zelfstandige beoordelingsfactor roept zij aarzelingen op. De toets zou steeds moeten zijn of de inhoud de kwantiteit rechtvaardigt. Dit geldt zowel voor het geval dat de kwantiteitstoets betrekking heeft op de al dan niet beoordeling van het werk/publicatie zelf, als voor het geval dat deze toets betrokken wordt op de effectiviteit of efficiëntie van het onderzoek als zodanig dan wel op het voldoende functioneren van de onderzoeker (aantallen publicaties). Achter beknoptheid kunnen parels van rechtswetenschappelijke literatuur schuilgaan. Voorkomen moet worden dat men een onderzoeker verplicht een artikel in omvang te verlengen, omdat het anders niet mee zou tellen in de een of andere beoordeling.

Toch zal men, om aan de zojuist genoemde kenmerken van wetenschappelijke publicatie te voldoen, in het algemeen toch wel aan zo'n 4000 woorden moeten denken. Maar het gaat dan om niet meer dan een *richtlijn*. Een eerdere VSNU-visitatie *eiste* een minimum aantal bladzijden van vijf (ca. 2000 woorden).

Tweede drukken van wetenschappelijke boeken (monografieën en handboeken) zullen alleen dan als wetenschappelijke publicatie kunnen tellen, als het om een substantiële bewerking gaat. Als vuistregel denkt de commissie aan 25% nieuwe tekst die voldoet aan de voorwaarden voor een wetenschappelijke publicatie (originaliteit, diepgang, grondigheid).¹⁷

17 Een sluitende regeling is nauwelijks te maken: soms bevat een tweede druk van een boek een geheel nieuw hoofdstuk, dat als artikel in een tijdschrift zonder meer als wetenschappelijk zou worden gekwalificeerd. Men kan zich dan ook afvragen waarom dat niet zou mogen meetellen, als dat als gevolg van de omvang van de gehele studie niet een kwart daarvan haalt. Als vuistregel hanteert onze commissie daarom de 25%-regel; wil men een dergelijke publicatie in een visitatie laten meetellen, dan ligt het voor de hand dat in de zelfstudie aan te geven en te beargumenteren.

6.4.5 Vakpublicaties

De categorie van de vakpublicaties ('professional publications') wordt door de VSNU als volgt omschreven:

'Publication about a result of academic research, aimed at an audience with professional interests'.

De toelichting luidt:

'The intended audience consists of people who are interested in the research results from the point of view of their professional activity (with the exception of the research profession). A publication derives specific characteristics from the fact that it is aimed at an audience with a professional interest, such as an emphasis on the use of the research results in the practice of certain professions, the use of the particular terminology of those professions, and reference to the professional experience in the field.

The professional publication is not primarily intended to increase academic knowledge, but rather to disseminate it, and to stimulate the application of existing knowledge.

Some examples of professional fields: medical practice, legal practice, agriculture, chemical industry, pharmaceuticals, accountancy, management consultants, politics and policy, education, welfare, et cetera'.

Het kenmerkende begrip is hier 'disseminating and stimulating the application of existing knowledge'. De vakpublicatie onderscheidt zich hierin van de wetenschappelijke publicatie dat zij reproductief is; zij beperkt zich tot een beschrijvende weergave van primair bronnenmateriaal (wetgeving, rechtspraak, parlementaire geschiedenis). Zij is daarmee niet origineel in de zin dat zij bijdraagt aan theorievorming, aanzet tot nieuwe denkkaders, concepten of inzichten. Bovendien zal het gezichtspunt 'grensoverschrijding' in vakpublicaties veel minder duidelijk aanwezig zijn. Daarentegen kunnen vakpublicaties weldegelijk grondig zijn of diepgang vertonen. Het kenmerkende verschil zit in de wetenschappelijke originaliteit of in de aanzetten daartoe en veelal in de afwezigheid van 'grensoverschrijding'. Vanwege het grote belang van vakpublicaties in hun voorlichtende rol aan de praktijk, stelt de commissie voor in het protocol daaraan ook enige ruimte te bieden. Maar een vakpublicatie zal in beginsel niet in een visitatie worden opgevoerd.

6.4.6 Populariserende publicaties

Populariserende publicaties ('popular publications') vormen blijkens het VSNU-protocol een betrekkelijk eenvoudig vast te stellen categorie. De definitie luidt:

'a publication about a result of academic research, aimed at the general public'.

De toelichting luidt vervolgens aldus:

'A publication derives specific characteristics from the fact that it is aimed at the general public, such as the use of common language and the fact that no previous knowledge on the subject is required of the reader (examples: articles in general circulation newspapers or journals, contributions to encyclopaedias)'.

Dit type publicatie is van belang waar het gaat om de taak van universiteiten en van individuele wetenschappers om hun wetenschappelijk onderzoek in een interactie met het 'grote publiek' te doen plaatsvinden (ook wel aangeduid als wetenschapscommunicatie), maar daarmee kan zij niet worden aangemerkt als een wetenschappelijke- of

vakpublicatie. Juist vanwege het belang van wetenschapscommunicatie, stelt de commissie desondanks voor in het protocol daaraan ook enige ruimte te bieden.

6.4.7 Losbladige werken, voorlichtende wetscommentaren, onderwijsboeken e.d.

De rechtswetenschap kent enkele publicatievormen die tamelijk specifiek voor haar zijn. Hierna wordt voor de belangrijkste daarvan aangegeven of, en zo ja onder welke condities, zij worden aangemerkt als een wetenschappelijke- of een vakpublicatie.

De meeste 'losbladigen' en boekenseries als Tekst & Commentaar zijn sterk gericht op het forum van de praktijkjuristen. Ofschoon de auteurs veelal de kwaliteiten van een wetenschappelijk onderzoeker bezitten en deze uitgaven ook voor wetenschappers van belang kunnen zijn, kan men niet zeggen dat zij naar hun aard origineel zijn ('increasing the body of academic knowledge').

Datzelfde geldt voor boeken die primair voor het onderwijs zijn bestemd: in de regel zullen zij in wetenschappelijke zin niet origineel zijn.

Daarom beveelt onze commissie aan streng te zijn en losbladige werken, voorlichtende wetscommentaren en onderwijsboeken als vakpublicatie aan te merken, tenzij er in bijzondere gevallen goede argumenten voor een ander oordeel zijn.¹⁸ Mocht een auteur of bewerker evenwel van oordeel zijn dat zijn of haar publicatie wél als een wetenschappelijke publicatie valt aan te merken, dan ligt het op zijn of haar weg dat aannemelijk te maken. Zo kan het *opzetten* van een wetscommentaar in bijzondere gevallen origineel zijn en daarmee leiden tot nieuwe wetenschappelijke inzichten. Hetzelfde kan het geval zijn met een onderwijsboek waarin de verbinding met wetenschappelijk onderzoek wordt gelegd en dat origineel is in bijvoorbeeld de ordening en systematiek die worden gekozen.¹⁹ Bij twijfel zal men mogelijk een richtlijn vinden in de toelichting van de VSNU: 'emphasis upon the research process, methodological accountability and reference to previous research'. Steeds moet zijn voldaan aan de eisen van wetenschappelijke originaliteit, diepgang en grondigheid.

6.4.8 Annotaties

De rechtswetenschap kent nog een ander type van publicaties dat binnen de bredere academische wereld tamelijk uniek is: de annotatie bij een rechterlijke uitspraak. De annotatie kent als vorm van wetenschappelijk werk een lange en eerbiedwaardige traditie.²⁰ Annotaties worden veel gelezen en besproken, door praktijkjuristen en door wetenschappers. De commissie erkent de waarde van de annotatie voor het juridische debat ten volle, maar stelt niettemin voor om in lijn met de VSNU-visitatie 1995-2000 annotaties niet als wetenschappelijke publicatie aan te merken. Een aantal overwegingen heeft de commissie tot dit standpunt gebracht.

Een eerste overweging is dat annotaties zo divers van aard zijn. Lang niet altijd zullen zij bijdragen aan de 'increasing of the body of academic knowledge'; veeleer leggen

18 NB: daarmee wijkt de commissie af van het protocol zoals dat eerder door de gezamenlijke decanen werd vastgesteld. In dát protocol golden publicaties uit deze categorie de eerste keer nog als een wetenschappelijke publicatie.

19 Zie bijvoorbeeld Hesselink, *Contractenrecht*, 2004.

20 Vgl. Snijders, 2003, p. 173 en Jansen, 2003, p. 1757 e.v. Enige afstand neemt Vranken, 2005, nr. 141 e.v.

ze uit ('disseminating').²¹ Waar wél sprake is van originaliteit, gaat het vaak om aanzetten tot een bijdrage aan de theorievorming, aanzetten die dan ook vaak door de annotator zelf in opvolgende, uitvoeriger (wetenschappelijke) publicaties worden uitgewerkt. Qua opzet, omvang en onderzoek- en schrijftijd wijken annotaties bovendien sterk af van overige publicaties. Een andere overweging is dat tegenwoordig vrijwel alle juridische tijdschriften annotatierubrieken kennen. Daarmee is een voldoende wetenschappelijk gehalte niet zonder meer een gegeven; en een beperking naar tijdschrift is vooralsnog lastig te motiveren (zie elders in dit rapport).

Tenzij er in bijzondere gevallen goede argumenten voor een ander oordeel zijn, beveelt de commissie daarom aan annotaties als regel als vakpublicatie aan te merken. Mocht een auteur van oordeel zijn dat zijn of haar annotatie wél als een wetenschappelijke publicatie valt aan te merken, dan ligt het op zijn of haar weg dat aannemelijk te maken. Daarbij zou de commissie zich kunnen voorstellen dat niet zozeer een enkele annotatie wordt opgevoerd, maar een reeks van annotaties, die tezamen aan te merken zijn als een analyse van een samenhangende rechtsontwikkeling. Bij twijfel zal men mogelijk een richtlijn vinden in de toelichting van de VSNU: 'emphasis upon the research process, methodological accountability and reference to previous research'. Steeds moet dan zijn voldaan aan de eisen van wetenschappelijke originaliteit, diepgang en grondigheid.

6.4.9 Kronieken

Aandacht verdient ook de kroniek, een publicatievorm waarin de ontwikkelingen binnen een bepaald rechtsgebied op inzichtelijke en samenhangende wijze worden beschreven. Binnen andere wetenschappen vormen de kronieken vaak een aparte groep van tijdschriften. Zij zijn van groot belang voor wetenschappers die zich op de hoogte willen houden van de stand van zaken binnen een bepaalde tak van de discipline.²² Kronieken bieden het betrouwbare overzicht dat zo nodig is voor verder, met name ook grensoverschrijdend, onderzoek. Naar het oordeel van onze commissie zijn kronieken evenwel doorgaans geen product van origineel onderzoek; evenmin zullen kronieken als regel voldoen aan eisen van diepgang en grondigheid (zie hiervóór).

Tenzij er in bijzondere gevallen goede argumenten voor een ander oordeel zijn, beveelt de commissie daarom aan ook kronieken als regel als vakpublicatie aan te merken. Mocht een auteur van oordeel zijn dat zijn of haar kroniek wél als een wetenschappelijke publicatie valt aan te merken, bijvoorbeeld omdat nieuwe, originele verbindingen worden gelegd, dan ligt het op zijn of haar weg dat aannemelijk te maken. Bij twijfel zal men mogelijk nog richting vinden in de toelichting van de VSNU: 'emphasis upon the research process, methodological accountability and reference to previous research'. Steeds moet dan zijn voldaan aan de eisen van wetenschappelijke originaliteit, diepgang en grondigheid.

6.4.10 Thematische bundels

De thematische bundel biedt de rechtswetenschap een geliefde mogelijkheid om tot samenwerking te komen tussen wetenschappelijke onderzoekers uit verschillende disciplines of rechtsgebieden, maar ook tussen onderzoekers uit eenzelfde rechtsgebied. Onderlinge programmatische samenwerking toont zich bij uitstek in deze multi- en

21 Zie Barendrecht, 1996, p. 709; Stolker, 2003, p. 766 e.v.

22 Vgl. Stolker, 2004, p. 1415.

monodisciplinaire bundels. De commissie-Ten Kate heeft over de multidisciplinaire bundels wel opgemerkt dat daarin

‘veelal een echte dialoog tussen vakgebieden of disciplines (ontbreekt), ofschoon het blijkens de presentatie van de bundel als kernpublicatie daarom toch gaat. (...) De verschillende opstellen blijken voorts vaak onderling ook niet (altijd) op elkaar voort te bouwen of aan elkaar aan te knopen maar meer elk het eigen spoor te volgen zodat ook de nodige coherentie ontbreekt’.²³

Onze commissie kan zich in dat oordeel vinden en adviseert redacteurs van dergelijke bundels hieraan meer aandacht te besteden. Maar er is meer. Onze commissie merkt op dat de kwaliteit van de bijdragen aan eenzelfde bundel vaak sterk verschilt. In de praktijk blijkt het dan ook vaak moeilijk om benedenmaatse publicaties van bijvoorbeeld deelnemers aan een onderliggend congres te weigeren. Soms ook worden gedeelten van (congres)discussies alsnog als publicatie in de bundel opgenomen. Op de kwaliteit van de individuele bijdrage van de redacteur(en) wordt bovendien doorgaans door niemand expliciet toegezien. En ten slotte worden bundels maar zelden in de wetenschappelijke pers gerecenseerd. Zo bestaat het risico dat de inhoud van een bundel aan geen – of nauwelijks een – kwaliteitstoets wordt onderworpen.

Onze commissie erkent bij de huidige stand van de rechtswetenschap, waarin programatisch en grensoverschrijdend onderzoek nog betrekkelijk nieuwe ontwikkelingen zijn, niettemin de grote waarde van de bundel om juist tot deze vorm van samenwerking te komen. Zij beveelt daarom aan om van redacteurs van bundels te eisen dat zij in de inleiding op de bundel helder uiteenzetten wat de centrale onderzoeksvraag is. In een, concluderend, slothoofdstuk dienen zij vervolgens aan te geven in hoeverre deze onderzoeksvraag nader tot een antwoord is gebracht en wat de bijdrage van elk van de opgenomen publicaties daaraan is geweest. Redacteurs moeten er voorts voor zorgdragen dat auteurs kennis nemen van elkaars bijdragen aan de bundel en daarop zo nodig ook reageren. Voorts beveelt de commissie aan om een heldere scheiding aan te brengen tussen de als wetenschappelijke publicaties opgevoerde bijdragen en de eventueel ook in de bundel opgenomen congresdiscussie (*proceedings*). Redacteurs dragen er, ten slotte, zorg voor dat hun eigen bijdragen extern op kwaliteit worden getoetst. Overigens geldt dit alles niet alleen voor bundels met grensoverschrijdend onderzoek.

Als aan deze voorwaarden en ook overigens aan de standardeisen van wetenschappelijke originaliteit, diepgang en grondigheid is voldaan, zal de rechtswetenschap zeer kunnen profiteren van het gezamenlijk verrichte onderzoek. De bundel, mono- of multidisciplinair, kan aan de visitatiecommissie worden gepresenteerd als een zelfstandige uitkomst van programatisch onderzoek. De individuele bijdragen kunnen elk voor zich bovendien als wetenschappelijke publicatie worden aangemerkt indien zij aan de gestelde criteria voldoen.

6.4.11 ‘Landenrapporten’

In hoofdstuk 5 over internationalisering werd al gewezen op het belang van publicaties over Nederlands recht in buitenlandse bundels, zoals landenrapporten. In veel van dergelijke bundels wordt een thema door auteurs uit verschillende landen elk vanuit het eigen nationale rechtstelsel behandeld, soms aan de hand van questionnaires om de

23 VSNU 2002, p. 27.

onderlinge vergelijking te vergemakkelijken. Hoe belangrijk zijn dergelijke projecten? De commissie schat het belang hoog in, met het oog op het belang van het bevorderen van internationalisering, ook al zal niet iedere bijdrage als een wetenschappelijke publicatie kunnen worden aangemerkt. Voorzover de betrokkene als redacteur of anderszins (mede)verantwoordelijk is voor opzet, inleiding en slotbeschouwing, kan zijn of haar werk aangemerkt worden als een anderstalige, rechtsvergelijkende wetenschappelijke publicatie. Individuele bijdragen die beperkt blijven tot een weergave van het Nederlandse recht in een vreemde taal daarentegen, hebben niet zonder meer de status van wetenschappelijke publicatie. De commissie is echter van oordeel dat, ook als het inhoudelijk een vakpublicatie betreft, een dergelijke publicatie vanuit het oogpunt van internationalisering hoog moet worden gewaardeerd. De criteria 'wetenschappelijke- of vakpublicatie' en 'internationalisering' vallen dus niet samen: een publicatie die niet als wetenschappelijk wordt beoordeeld, kan derhalve positief scoren in termen van internationalisering.

6.4.12 Co-publicaties

Naar verwachting zal het aantal wetenschappelijke publicaties met meer dan één auteur stijgen. Alleen al het belang dat wordt gehecht aan grensoverschrijdend en programma-tisch onderzoek, brengt dat mee.²⁴ De commissie heeft stilgestaan bij de praktische vraag of co-publicaties onder meer dan één programma kunnen worden opgevoerd.

In de regel zal de opzet van de co-publicatie slechts of bij uitstek in de missie en binnen de leidlijnen van één programma vallen. In dat programma moet de publicatie dan ook worden aangeboden. Dat hoeft niet te betekenen dat bijdragen aan die co-publicatie van onderzoekers die onder een ánder programma werken, voor dat andere programma geheel wegvallen. Voorzover een zodanige bijdrage toegerekend kan worden aan het programma waaronder de desbetreffende medewerker werkt, zou die bijdrage ook daaronder kunnen worden aangeboden. Het zou dan gewenst zijn dat daarbij wordt vermeld dat de aanbieding van de gehele co-publicatie onder een ander programma heeft plaatsgevonden. In elk geval moet men vermijden dat verschillende programma's door dezelfde publicaties (kwalitatief) overeind worden gehouden.

Een tweede vraag is of co-publicatie extern kan worden opgevoerd als twee, drie of vier publicaties. Ten behoeve van de *externe* verslaglegging – die beoogt vergelijkenderwijs iets over de kwantiteit van de *output* van faculteiten te zeggen (de zogenoemde KUOZ-cijfers), maar ook voor externe visitaties – bepleit de commissie een co-publicatie slechts als één publicatie op te geven. Een praktische uitzondering daarop vormt een publicatie van onderzoekers van verschillende *faculteiten*. In dat geval bestaat er geen bezwaar tegen een dubbele opgave.

6.5 Beoordeling in cijfers

Blijkens het Standard Evaluation Protocol zijn de beoordelingsparameters kwaliteit, productiviteit, relevantie, en vitaliteit en haalbaarheid (zie voor een uitwerking en nadere begripsbepaling: SEP, p. 11 e.v.). Deze parameters zijn algemeen aanvaard; ook de commissie-Ten Kate paste ze toe.²⁵

24 Stolker, 2004, p. 1418.

25 Over de totale productiviteit van een onderzoeksgroep kon die commissie maar heel beperkt oordelen.

6.5.1 Maatstaven van het SEP

In Appendix 2 van het SEP vinden beoordelingscommissies houvast voor een cijfermatige beoordeling. Van 5 naar 1:

Excellent: Work that is at the forefront internationally, and which most likely will have an important and substantial impact in the field. Institute is considered an international leader.

Very good: Work that is internationally competitive and is expected to make a significant contribution; nationally speaking at the forefront in the field. Institute is considered international player, national leader.

Good: Work that is competitive at the national level and will probably make a valuable contribution in the international field. Institute is considered internationally visible and a national player.

Satisfactory: Work that is solid but not exciting, will add to our understanding and is in principle worthy of support. It is considered of less priority than work in the above categories. Institute is nationally visible.

Unsatisfactory: Work that is neither solid nor exciting, flawed in the scientific and or technical approach, repetitions of other work, etc. Work not worthy of pursuing.

Het is duidelijk dat disciplines als de rechtswetenschap, die minder internationaal georiënteerd zijn dan bijvoorbeeld de bèta-medische, met deze beoordelingsschaal vrijwel nooit hoger zullen scoren dan het cijfer 3.

6.5.2 Maatstaven van de commissie-Ten Kate

Het ligt daarom voor de hand te rade te gaan bij de beoordelingsmaatstaven van de commissie-Ten Kate (p. 18 e.v.). Zij startte vanuit het cijfer 3 en werkte daarna terug:

Voldoende (3): basiskwaliteit: het niveau dat verwacht mag worden van een universitair programma en onderzoek; academisch werk dat redelijk is.

Goed (4): Onderzoek dat gezaghebbend is, dat nationaal (en internationaal) op erkenning mag rekenen, dat systematisch onderzoeklijnen uitwerkt, methodisch geavanceerd is, dat diepgravend de onderzoeksvragen uitdiept, etc.

Excellent (5): Excellent onderzoek: het gaat om de toppen van Nederlands rechtsgeleerd onderzoek en is vergelijkbaar met dat van internationaal gerenommeerde instellingen.

Matig (2): waar zich duidelijk problemen voordoen met de basiskwaliteit van programma of onderzoek. Het onderzoek is matig: niet diepgravend genoeg, eenzijdig materiaal, zwakke of onduidelijke methodische aanpak, mist coherentie, is feitelijk een herhaling van eerder onderzoek, etc.

Onvoldoende (1): staat voor ronduit onvoldoende onderzoek: het programma of het onderzoek is als geheel problematisch, iedere richting ontbreekt, er is al enige tijd geen productie meer, etc.

De commissie vatte haar cijferindeling als volgt samen:

- 5 = excellent, top/beste, maatgevend;
- 4 = goed, gezaghebbend;
- 3 = voldoende, standaard, basiskwaliteit;
- 2 = matig, niet 'up to standard', enkele problemen;
- 1 = onvoldoende, structurele problemen.

Het verschil tussen SEP en 'Ten Kate' ligt vrijwel uitsluitend in de nadruk op de internationale positie van het onderzoek, bij gebreke waarvan elk van de cijfers onder een neerwaartse druk komt te staan. Een enkel rechtsgebied mogelijk uitgezonderd, kan

men in de rechtswetenschap vrijwel niet spreken van 'work that is at the forefront internationally' of van 'work that is internationally competitive'. Dat geldt niet alleen voor Nederland, maar voor de rechtswetenschappelijke discipline wereldwijd. Hooguit kan men van een enkele onderzoeker of onderzoeksgroep uit een enkel rechtsgebied – en dan vaak uit het Angelsaksische taalgebied – zeggen dat zij internationaal toonaangevend zijn. Het zal soms eerder andersom zijn: internationale publicaties die juist niet de top van het onderzoek zijn, maar een lager wetenschappelijk niveau hebben – bij voorbeeld omdat ze veeleer comparatief, inleidend of samenvattend zijn (aldus een Standpunt van de Vlaamse Academie van Wetenschappen, 2004).

6.5.3 Naar een rechtvaardige becijfering

Onze commissie dringt er daarom op aan hiermee bij het vaststellen van de maatstaf voor de becijfering van het juridische onderzoek rekening te houden. Dat betekent niet dat de internationale positie van een onderzoeksprogramma bij de beoordeling geen enkele rol speelt. In hoofdstuk 5 van dit rapport heeft onze commissie over het belang van internationalisering geschreven.

Onze commissie heeft aandacht besteed aan de vraag hoe het uiteindelijke beoordelingscijfer tot stand komt. Zoals hiervóór bleek, zijn de beoordelingsparameters: kwaliteit, productiviteit, relevantie, en vitaliteit en haalbaarheid. De eindcijfers worden evenwel sterk gedefinieerd in termen van kwaliteit. De parameters relevantie en vitaliteit en haalbaarheid (conform de doelstellingen van 'Van Bommel' nadrukkelijk op de toekomst gericht), komen in die beoordeling eigenlijk niet aan de orde. Dat is vreemd, want men zou toch een sleutel verwachten. Nu lijken de auteurs van het VSNU-protocol 1998 dat wel te hebben gezien. Men schrijft:

'it will not always be easy to apply the scale and in such cases the commentaries should supply all information required; to give a separate commentary for each programme on the aspects of quality, productivity, relevance and viability. These comments form an integral part of the assessment'.

Dat is gemakkelijk gezegd, maar de praktijk leert dan men slechts kijkt naar de eindcijfers; niet naar de achterliggende tekst; zie ook het slot van dit hoofdstuk.

De kern van het probleem is dat aspecten als productiviteit, relevantie en 'viability' zelf ook weer 'dimensies' van het begrip kwaliteit zijn, zij het niet allemaal in even sterke mate.²⁶ Een onderzoeksgroep kan veel publiceren, maar van een matige kwaliteit; werk kan weinig relevant zijn voor de stand van zaken in een rechtsgebied op dit moment, omdat het zijn tijd ver vooruit is; en vitaliteit heeft vooral te maken met toekomstverwachtingen; maar die worden weer grotendeels bepaald door de 'past performance'. Dit laatste geeft aan dat de 'dimensies' niet onafhankelijk van elkaar zijn.

Om een gefundeerd oordeel over de 'echte' kwaliteit te kunnen geven, zo is de ervaring in andere wetenschappen, moet een onderzoeker of een onderzoeksgroep in de eerste plaats kunnen aangeven wat op dit moment het belangrijkste probleem in zijn of haar rechtsgebied is (of problemen, liever niet meer dan vijf want anders verbrokkelt de zaak

26 Onze commissie heeft baat gehad bij de hulp van prof. dr. A.F.J. van Raan, directeur van het Centre for Science and Technology Studies, Universiteit Leiden. Prof. Van Raan participeerde eerder in een grootschalig Vlaams onderzoek over de ontwikkeling van kwaliteitsindicatoren voor de rechtsgeleerdheid (zie de literatuurlijst achterin dit rapport).

tot deelprobleempjes). Men ziet dan al meteen of de onderzoeker aan het onderzoeksfront staat, of hij of zij op het rechtsgebied in internationale zin georiënteerd is, of dat het om een 'local' gaat. Vervolgens klinkt de hamvraag: en wat heeft u in de laatste paar jaar gedaan om dit probleem, of deze problemen, te helpen oplossen?

Al het andere is daarvan af te leiden: (1) de relevantie is evident; (2) men kan nagaan of de onderzoeker of de onderzoeksgroep de problemen, de aanpak of de oplossing in voldoende mate of zelfs op voorbeeldige wijze naar buiten heeft gebracht om bij te dragen aan de noodzakelijke wetenschappelijke communicatie (= productiviteit); en (3) de vitaliteit die, zoals eerder gezegd, vrijwel altijd in hoge mate afhankelijk is van de eerder genoemde aspecten, tenzij er bijzondere omstandigheden zijn zoals wanneer de 'ster' van de groep gaat vertrekken.

De 'wat is uw probleem en wat heeft u er aan gedaan?'-vraag is eigenlijk de mooiste vraag in alle wetenschapsgebieden. In feite moet ieder rechtsgebied de evaluatie van prestaties in de context van deze vraag plaatsen. De meetbaarheid zou kunnen bestaan in het geven van punten voor scores op verschillende aspecten, nadat tevens weegfactoren per dimensie zijn gekozen. Die weegfactoren kunnen verschillen. Alles bij elkaar optellen en delen kan natuurlijk niet. Het beste is een zogenoemde spindigram, waarbij in één oogopslag te zien is op welke dimensie goed en op welke slecht gescoord wordt.

Vervolgens is het van belang te weten (1) hoe de scores per dimensie verdeeld zijn over groepen (dus bijvoorbeeld voor 'quality': vier groepen met een 5, tien met een 4, enz.) om te zien of de deze verdelingen 'normaal' dan wel 'scheef' zijn, en (2) hoe ze met elkaar correleren teneinde afhankelijkheden op het spoor te komen. Uiteraard kan men deze bewerkingen pas uitvoeren, als alle punten gegeven zijn.

Onze commissie adviseert om de verschillende dimensies van kwaliteit, zoals productiviteit, grondigheid, relevantie en vitaliteit niet op één lijn te zetten met het overkoepelende begrip 'kwaliteit'. Dat wil zeggen, het moet zeker mogelijk zijn om een rapportcijfer te geven (1 t/m 5) aan productiviteit, relevantie en vitaliteit (zoals vroeger al bij de VSNU-commissies), maar onze commissie zou daaraan originaliteit willen toevoegen (dat kan zijn de originaliteit van onderwerp of bij een gevestigd onderwerp de originaliteit van aanpak), diepgang en grondigheid van het gepresenteerde onderzoek. Daarnaast adviseert de commissie het begrip internationale oriëntatie als aparte dimensie te gebruiken, waarbij negatieve waarderungen moeten worden vermeden – want in niet alle rechtsgebieden is een internationale oriëntatie even belangrijk. Men denke aan: 'niet direct van belang', 'in ontwikkeling', 'in sterke mate', of zoiets.

Vervolgens zou de visitatiecommissie een algemeen eindoordeel moeten geven dat niet noodzakelijkerwijs een som of een gewogen som van de onderdelen hoeft te zijn, maar een *eigen indruk*. Het oordeel heeft iets weg van de beoordeling van kandidaten voor een bepaalde positie: er zijn verschillende, belangrijke criteria, sommige criteria wegen extra zwaar, maar toch moet een commissie komen tot één enkele uitspraak die een alomvattende impressie geeft.

Een beoordeling kan er dan zo uit zien:

Onderzoeksprogramma X:

- Relevantie: 5
- Productiviteit: 3
- Vitaliteit: 4

- Originaliteit: 5
- Diepgang en grondigheid: 4.5
- Internationale oriëntatie: niet direct van belang

Samenvattend oordeel over de kwaliteit: 4.5

De korte onderbouwing in de zin van wat er in zo'n *review*-commissie aan redeneringen rond kan gaan, zou er bijvoorbeeld zo uit kunnen zien:

Het programma en het daaronder uitgevoerde onderzoek betreffen een voor de nationale rechtspleging zeer relevant onderwerp; het onderzoek volgt een hoogst originele benadering; de vitaliteit is (zeer) goed, maar binnenkort kan er een zodanig verloop in de onder het programma werkende groep zijn, dat de waarborging van de kwaliteit van het onderzoek voor de toekomst gevaar loopt; de vitaliteit van het onder het programma te verwezenlijken onderzoek komt daarom niet voor de hoogste waardering in aanmerking. De productiviteit laat nog te wensen over. Alles bijeen genomen wordt het *judicium* 'excellent' niet gehaald; maar het zit er wel tegenaan.

Voor wat betreft het beoordelen van productiviteit kan het Vlaamse onderzoeksrapport uit 1999 als leidraad dienen.²⁷ Toen is de les geleerd dat er consensus binnen de rechtsgeleerde gemeenschap moet zijn over het belang van de gebruikte media, in termen van 'populariserend', 'praktijkwerk', 'wetenschappelijk werk' (en dat laatste hoeft niet noodzakelijkerwijs – maar bij voorkeur wel – internationaal te zijn). Een hoge productiviteit in deze laatste categorie zal ongetwijfeld een dominante invloed hebben op het eindoordeel betreffende kwaliteit. De hier bedoelde consensus groeit in onze wetenschap. Zie par. 6.4.

Het voorgaande komt erop neer dat een visitatiecommissie de verschillende dimensies beoordeelt en afsluitend een overkoepelend eindoordeel geeft dat niet een geautomatiseerde afgeleide is van de oordelen op de dimensies (terwijl het goed kan zijn dat een bepaalde dimensie sterk doorwerkt in het eindoordeel). Wederom, net zoals bij een sollicitatie: men heeft indrukken en men heeft mogelijk zelfs scores gegeven op verschillende aspecten, maar men kan er niet omheen om één eindoordeel te geven.

Het is van belang dat toekomstige visitatiecommissies zich committeren aan deze wijze van beoordelen in cijfers. Het zou daarom, voorafgaand aan de start van een visitatie, een uitdrukkelijk onderwerp van gesprek moeten zijn tussen de (voorzitter van de) commissie en de te visiteren faculteit(en).

6.5.4 Verkeerd gebruik van cijfers

Ten slotte verdient nog het volgende aandacht. Cijfers nodigen uit tot het samenstellen van rangordes tussen gevisiteerde programma's en tussen faculteiten. De commissie-Ten Kate heeft van aanvang af te kennen gegeven geen rangorde te zullen bepalen. In het eindrapport heeft de commissie nog eens uitdrukkelijk gesteld dat de gegeven cijfers – waaraan ook geen vergelijking tussen de verschillende programma's en daaronder uitgevoerde onderzoeken ten grondslag ligt met de daaraan verbonden correcties vandiën – zich niet lenen voor een betrouwbare *ranking* tussen faculteiten. Zij heeft dat ook gemotiveerd.²⁸

27 Rapport Vlaamse Interuniversitaire raad (1999).

28 Commissie-Ten Kate, 2002, p. 19.

7

Afstemming op procedure van (her)erkenning onderzoekscholen

7.1 Algemeen

Onze commissie is gevraagd een modus te ontwikkelen voor de afstemming van de onderzoeksvisitaties (SEP-beoordeling) en de vervolgerkenningen van onderzoekscholen (ECOS-beoordeling), passend in de raamafspraken die hierover al zijn vastgelegd in het nieuwe protocol. Uitgangspunt van het Van Bommel-rapport is dat de onderzoeksvisitatie en de (vervolg)erkenningprocedure niet langer geheel gescheiden circuits zijn. Ter reductie van de beoordelingslast kunnen de uitkomsten van de algemene onderzoeksvisitatie (SEP) onder bepaalde voorwaarden worden gebruikt voor de vervolgerkenningprocedure (ECOS).

Hierna volgen enkele opmerkingen over achtereenvolgens de temporele afstemming tussen beide procedures, de programmatische afstemming, de beoordeling van de opleidingscomponenten, de beoordeling van het management en de consequentie voor het beoordelingsniveau. Vooraf merkt de commissie op dat gemakkelijk het gevaar dreigt van wat heet een 'stapeling van toezicht en verantwoording': bestuur kan niet zonder toezicht, maar een teveel aan toezicht ondermijnt het bestuur. Zie ook hoofdstuk 10.

In prealabele zin constateert de commissie dat binnen het rechtswetenschappelijke onderzoek aan de Nederlandse universiteiten grote verschillen bestaan in de verhouding tussen het facultaire onderzoek en het onderzoek dat in een onderzoekschool is ingebracht. Ook de verantwoordelijkheid voor de promovendi-opleiding is niet helder geregeld.

Onderzoekscholen kennen sterk uiteenlopende missies, doelstellingen en functies: er bestaat niet één type onderzoekschool. De commissie signaleert bovendien dat de plaats en taak van onderzoekscholen aan verandering onderhevig zijn. Ten opzichte van andere taken wint de *opleidingstaak* aan belang. Dit betreft de zorg voor de onderzoeksmaster en de vervolgopleiding en begeleiding van promovendi, al dan niet tezamen – wellicht te zijner tijd zelfs dwingend – ondergebracht in een 'graduate school' (een organisatie waarin de onderzoeksmaster en de promovendi-opleiding in verregaande mate zijn geïntegreerd).

7.2 Temporele afstemming

Het is belangrijk dat er niet teveel tijd zit tussen een ECOS-procedure en het beschikbaar komen van de uitkomsten van de SEP-onderzoeksvisitatie. Omdat erkenningsperiodes per onderzoekschool op steeds verschillende momenten aflopen, ontstaan al gauw knelpunten. In geval van een initiële erkenningsaanvraag kan men de afstemming in tijd nog enigszins in eigen hand houden. Maar een knelpunt ontstaat in de vervolgerkenningprocedures, waarvoor het tijdpad immers min of meer vastligt. De ECOS signaleerde eerder het probleem dat de SEP-beoordeling niet tijdig voor het verstrijken van de

indieningstermijn van de vervolgerkenningaanvraag bij de ECOS beschikbaar is.¹ Als oplossing wordt voorgesteld om de indiening van de vervolgerkenningaanvraag met een jaar uit te stellen. Formeel gaat het om een erkenningaanvraag, die echter kan worden opgebouwd als vervolgerkenningaanvraag. Onze commissie onderstreept het belang van een dergelijke flexibiliteit.

In de temporele afstemming schuilen intussen nog twee problemen. Zoals opgemerkt, biedt de ECOS de mogelijkheid het indienen van een hererkenningaanvraag met maximaal een jaar op te schorten ten einde tot afstemming op de SEP-procedure te komen en zo tot een reductie van de beoordelingslast. Maar daarmee is niet iedere onderzoekschool daadwerkelijk geholpen. Het blijft ook in deze opzet mogelijk dat een onderzoekschool kort voor de SEP-procedure toch nog een afzonderlijke, complete onderzoeksbeoordeling moet laten verrichten. Dan blijft verdubbeling van het vele werk gewoon bestaan, wat in strijd is met een centrale doelstelling van de commissie-Van Bemmel.

Een oplossing zou kunnen zijn de ECOS-beoordeling – die dan moet worden uitgevoerd op de grondslag van het SEP – en de daarop volgende SEP-beoordeling te laten voor wat zij zijn. Dat is afhankelijk van de wens van de betrokken faculteit(en); en dan wellicht met uitzondering van die onderdelen van het onderzoek die buiten de onderzoekschool vallen. Een nadeel is wel dat de door velen gewenste landelijke (SEP-)beoordeling wordt uitgehold. Overeind blijft uiteraard de optie om de ECOS-procedure in tijd naar voren te halen en daarna gewoon aan de SEP-procedure deel te nemen. Uit een oogpunt van beoordelingslast is dit echter weinig aantrekkelijk, te meer wanneer de verdubbeling zich in de toekomst zou herhalen.

Interuniversitaire onderzoekscholen kunnen voor een nog groter probleem komen te staan: de mogelijk uiteenlopende opvattingen van de betrokken colleges van bestuur (die immers meer dan voorheen de regie voeren) over het wenselijke moment van de onderzoeksbeoordelingen. Een gebrek aan synchronisatie kan onder andere leiden tot lacunes in de door de ECOS gewenste informatie, die dan nog weer min of meer *ad hoc* dient te worden aangevuld. Alsdan zou onder andere een extra, zij het beperkte, *peer review* moeten worden georganiseerd.

7.3 Programmatische afstemming

In de algemene SEP-visitatie dient *al* het juridische onderzoek te worden beoordeeld, dus zowel het onderzoek dat wel als het onderzoek dat niet in een onderzoekschool is ingebracht. In haar beoordeling moet de ECOS in beginsel uitgaan van de uitkomsten van die onderzoeksvisitatie. Een bijzonder aandachtspunt is de herkenbaarheid van het onderzoek dat in een onderzoekschool is ingebracht. Onze commissie kan zich voorstellen dat het belang daarvan varieert, afhankelijk van de missie en overige kenmerken van de onderzoekschool. De commissie hecht waarde aan een bepaalde minimumomvang van onderzoeksprogramma's (zie paragraaf 6.2), maar is van oordeel dat de onderzoeksgroepen overigens veel vrijheid moeten houden.

Tegen deze achtergrond dienen faculteiten en onderzoeksgroepen in het kader van de SEP-beoordeling aan te geven welke keuzes zij hebben gemaakt, welke de onderzoeksresultaten zijn en hoe deze moeten worden beoordeeld in het licht van de gekozen

1 Brief van de ECOS van 18 augustus 2004.

doelstellingen. Het is vervolgens aan de betrokken onderzoekschool om aan te geven hoe een en ander zich tot de onderzoekschool verhoudt. Voorstelbaar is dat bepaalde onderzoeksprogramma's van bepaalde onderzoeksgroepen als zodanig en in hun geheel deel uitmaken van het onderzoeksprogramma van een onderzoekschool. Maar afhankelijk van de missie en overige kenmerken van de onderzoekschool zijn ook andere vormen mogelijk, zoals paraplu- en matrixprogrammering. Waar het volgens onze commissie vooral op aankomt, is dat onderzoekscholen hun visie, werkwijze en resultaten op dit punt – meer in het algemeen: hun toegevoegde waarde – expliciteren.

7.4 Afstemming op NVAO (onderzoeksmaster)

Ook de verhouding van de SEP- tot de NVAO-procedure met betrekking tot de *onderzoeksmaster* verdient aandacht. Vooral waar een nauwe samenhang bestaat tussen de onderzoeksmaster en de promovendi-opleiding, al dan niet met oog op een eventuele ontwikkeling in de richting van graduate schools, kan behalve overlap in de beoordeling van het onderzoek (SEP en ECOS), ook overlap ontstaan in de beoordeling van de opleidingscomponent (NVAO en ECOS).

Uitgaande van de huidige situatie valt de onderzoeksmaster buiten de SEP-beoordeling. Wel zal in de documentatie voor de onderzoeksbeoordeling melding worden gemaakt of er binnen de faculteit of het onderzoeksinstituut sprake is van een NVAO-erkende onderzoeksmaster. Voor de *promovendi-opleiding* kan hetzelfde worden verdedigd, met dien verstande dat hier een taak voor de ECOS is weggelegd. Een knelpunt is dat de ECOS er alleen in geval van een (vervolg)erkenningprocedure aan te pas komt. Promovendi-opleidingen die buiten een erkende onderzoekschool bestaan, blijven in deze opzet buiten schot. Mede tegen deze achtergrond is de *position paper* van de VSNU 'Hora est – Vernieuwing in het Nederlandse Promotiestelsel' (oktober 2004) tot stand gekomen. Deze commissie-Breimer stelt voor de externe kwaliteitszorg voor promovendi-opleidingen in het SEP onder te brengen. In concreto worden de volgende informatievragen en beoordelingspunten voorgesteld:²

Informatiepunten:

- het systeem van interne kwaliteitszorg en de resultaten daarvan (evaluaties e.d.);
- toelatingseisen, eindtermen, doelstellingen en beoogd civiel effect van de opleiding;
- procedures met betrekking tot de formulering van rechten en plichten van de promovendus;
- procedures met betrekking tot opleidings- en begeleidingsplannen en de resultaten (mate van begeleiding) daarvan;
- procedures met betrekking tot voortgangsevaluaties en resultaten daarvan
- aantallen promoties en rendementen (incl. rendement graduate school);
- toegang tot en verschaffing van faciliteiten (bibliotheken, congressen e.d.);
- verdeling van verantwoordelijkheden tussen graduate school en andere bestuurlijke gremia.

2 Commissie-Breimer, 2004, p. 19.

Beoordelingspunten:

- de organisatie van de opleiding (aanwezigheid procedures en elementen van interne kwaliteitszorg op basis van de informatiepunten);
- de uitvoering en resultaten van de opleiding.

Het rapport verscheen in een stadium waarin onze commissie haar werkzaamheden afrondde. Zij heeft geoordeeld dat de geformuleerde informatievragen en beoordelingspunten adequaat zijn, goed in het SEP passen en aansluiten bij mogelijke ontwikkelingen in de richting van de graduate school. Zij acht het noodzakelijk het SEP in deze zin uit te breiden. De kwaliteitszorg voor de promovendi-opleiding dient immers over de gehele linie te zijn gewaarborgd en het SEP vormt een uiterst geschikt instrument om daaraan bij te dragen.

7.5 Beoordeling onderzoeksmanagement

Onderzoeksmanagement krijgt in de komende visitaties meer aandacht dan voorheen. Uitgangspunt van de algemene visitatie is dat *al* het onderzoek wordt beoordeeld. Een deel van dit onderzoek kan evenwel zijn ondergebracht in een onderzoekschool. Het management van de facultaire onderzoeksorganisatie en dat van de onderzoekschool plegen niet volledig samen te vallen, al kan er wel *samenhang* bestaan. Juist vanwege deze samenhang is een integrale beschrijving van het management op basis van het SEP wenselijk. Vervolgens kan in een afzonderlijk hoofdstuk ten behoeve van de ECOS worden ingegaan op het management van de onderzoekschool. Dit betreft niet alleen de onderzoekstaak van de onderzoekschool, maar ook haar eventuele taken op het terrein van de onderzoeksmaster en de promovendi-opleiding. Wanneer in het SEP een apart hoofdstuk over de opleidingscomponenten wordt opgenomen, kan wat dat betreft worden volstaan met een verwijzing. Met het oog op een eventuele ECOS-procedure blijft van belang precies aan te geven welke rol de onderzoekschool bij deze opleidingen speelt.

7.6 Consequenties voor het beoordelingsniveau

Vooruitlopend op het volgende hoofdstuk – over de reikwijdte van de visitatie en meer in het bijzonder over de vraag op welk niveau de onderzoeksbeoordeling moet plaatsvinden – verdient het opmerking dat in het kader van de ECOS-procedure een (niet virtuele) *site visit* verplicht is, die in elk geval *gesprekken* met promovendi, postdocs, stafleden, bestuur en directie van de onderzoekscholen dient te bevatten: 'Een peer review rapportage dient het oordeel van de gehele commissie te omvatten en de volle breedte van de school te bestrijken. Een samenvoeging van individuele oordelen van de beoordelaars voldoet derhalve niet', aldus de ECOS in haar brief van juni 2004. Wanneer gekozen zou worden voor één SEP-beoordelingscommissie, is er op zichzelf genomen geen probleem. Daargelaten althans dat voor de betrokken commissie een extra taak is weggelegd: de beoordeling van specifieke onderzoekschoolaspecten, mede aan de hand van extra gesprekken. Men zou zich kunnen voorstellen dat gelet op het karakter van de betrokken onderzoekschool een disciplinegewijze subcommissie de volle breedte van de onderzoekschool bestrijkt. Maar vaak zal een dergelijke commissie minder voor de hand liggen. Een oplossing kan zijn dat op te dragen aan een centrale commissie. Onder omstandigheden zou een aanvullende, zij het beperkte, *peer review* de voorkeur kunnen krijgen. In dit verband merkt onze commissie nog op dat de ECOS duidelijke eisen aan de samenstelling van de *peer review*-commissie stelt. Die betreffen in het bijzonder de onafhankelijkheid van haar leden. Onze commissie stelt vast dat de desbe-

treffende ECOS-eisen corresponderen met wat het kader van de SEP-procedure is vereist.

7.7 Conclusie

Naar het oordeel van onze commissie wordt aan de hand van het SEP in beginsel alle voor de ECOS-procedure noodzakelijke informatie gegenereerd. De suggestie van de commissie-Breimer van de kwaliteitszorg voor promovendi-opleidingen op te nemen in het SEP – zie de weergegeven informatie- en beoordelingspunten – draagt daaraan bij. Het gaat overigens om gegevens die ook noodzakelijk zijn voor promovendi-opleidingen die niet zijn ondergebracht bij een door de ECOS erkende onderzoekschool. Onze commissie meent dat met de aanvulling van het SEP op het punt van de promovendi-opleiding de afstemming op de ECOS-procedure *in inhoudelijk opzicht* adequaat is. Voorzover voor de ECOS aanvullende gegevens noodzakelijk mochten zijn, bijvoorbeeld over de samenhang in het onderzoeksprogramma in het perspectief van het profiel van de onderzoekschool of over de toelating van onderzoekers tot de onderzoekschool, kunnen deze op eenvoudige wijze via addenda in de ECOS-procedure worden ingebracht.

Voorts wijst de commissie erop dat in een visitatie ook de beoordeling van de organisatie, het beheer en de leiding (management) aan de orde komt. Dat betekent dat in de visitatiecommissie ook daarop gerichte expertise aanwezig moet zijn.³

Wat betreft de *procedurele* afstemming ontstaat het beeld van vrij complexe en vreugdeloze beoordelingsprocessen, waar juist eenheid en overzichtelijkheid de voorkeur zouden genieten. In het licht van de combinatie van twee procedures met eigen beoordelingsmomenten en gedeeltelijk eigen beoordelingsobjecten en -doelstellingen, is enige complexiteit evenwel onvermijdelijk. Toch is aannemelijk dat die complexiteit in de praktijk meevalt: het gaat om uitzonderingssituaties. Onze commissie heeft evenwel gemeend voor mogelijke (incidentele) knelpunten niet de ogen te moeten sluiten. Zij acht het daarom van belang dat zo nodig een oplossing wordt gevonden voor een mogelijke probleem met betrekking tot de temporele afstemming. Afhankelijk van de lokale dan wel inter-universitaire omstandigheden, kan er aanleiding zijn voor ad hoc keuzes of maatwerkoplossingen. Deze zijn inderdaad primair van procedurele aard (met name op het punt van synchroniciteit), en laten het SEP zoals door onze commissie voorgesteld als zodanig onverlet. Nadere aandacht verdient de reikwijdte van de SEP-beoordeling en, meer specifiek, de vraag voor wat voor type beoordelingscommissie gekozen moet worden. Immers, een peer review rapportage dient het oordeel van de gehele commissie te omvatten en de volle breedte van de school te bestrijken. Daarover gaat het volgende hoofdstuk.

3 Commissie-Ten Kate, 2002, p. 16/17.

8

Vorm en reikwijdte van de beoordeling

8.1 Diverse varianten

Een onderzoeksbeoordeling kan naar vorm en reikwijdte op verschillende niveaus plaatsvinden:

- Internationaal/Europees door één commissie;
- Internationaal/Europees per rechtsgebied;
- Landelijk door één commissie;
- Landelijk per rechtsgebied;
- Plaatselijk door één commissie;
- Plaatselijk per rechtsgebied.

De keuze voor het meest wenselijke niveau zou gerelateerd moeten zijn aan hetgeen men met de onderzoeksbeoordeling beoogt. De externe beoordeling moet, conform 'Van Bommel', integraal van aard zijn. Zij oordeelt zowel over de wetenschappelijke prestaties en als over de kwaliteit van het onderzoeksmanagement en het onderzoeksbeleid. De beoordeling heeft zowel een retrospectief als een prospectief karakter, met dien verstande dat de retrospectie voorop staat. Het zwaartepunt ligt daar in het doen van uitspraken over de geleverde wetenschappelijke prestaties naar nationale en, waar mogelijk en zinvol, internationale maatstaven, alsmede in de mate waarin de vooraf gestelde beleidsdoelen zijn bereikt. Het prospectieve deel richt zich op de beoordeling van de gekozen missie, positie en het beoogde werkprogramma-op-hoofdlijnen.¹

8.2 Lokaal of landelijk?

Legt men bij een onderzoeksbeoordeling de nadruk vooral op het bereiken van een zekere rangorde van de betrokken onderzoeksinstellingen, dan ligt een landelijke beoordeling (of een internationale, zie hierna) voor de hand; afgezien van de vraag of de beoordeling niet per rechtsgebied dient plaats te vinden. Een landelijke beoordeling bevordert de ontwikkeling van toetsingscriteria die een onderlinge vergelijking mogelijk maken, en kan leiden tot een oordeel over goed, beter en best. Men dient overigens erg voorzichtig te zijn in het samenstellen van een rangorde (zie hiervoor par. 6.5.4.).

Beschouwt men de onderzoeksbeoordeling vooral als middel om management en beleid te beïnvloeden met het oog op een inhoudelijke verbetering van de onderzoeksprogramma's, dan ligt een lokale beoordeling wellicht meer voor de hand. Visitatiecommissies kunnen op lokaal niveau gemakkelijker dan in een onderlinge vergelijking strenge

1 Commissie-van Bommel, 2001, p. 42.

uitspraken doen over de kwaliteit van het onderzoek en over de vooruitzichten. Bovendien kunnen zij gemakkelijker concrete aanwijzingen tot verbetering geven.

Landelijke beoordelingen daarentegen hebben behalve het voordeel van onderlinge vergelijkbaarheid, ook het voordeel van efficiëntie: men kan, daargelaten de vraag of de beoordeling niet per rechtsgebied zou moeten plaatsvinden met één commissie volstaan. Bovendien zullen de kosten lager zijn dan bij lokale beoordelingen. Die hebben weer het voordeel van de voortvarendheid en bovendien van het gemak *peers* voor de commissie te vinden. De samenstelling van landelijke visitatiecommissies is altijd weer een notoir lastig proces vanwege de noodzakelijke onafhankelijkheid van de leden.

8.3 Nationaal of internationaal?

Op de vraag of de onderzoeksbeoordeling nationaal of internationaal dient plaats te vinden, is een eenduidig antwoord vooralsnog moeilijk te geven. Een nationale beoordeling lijkt op de korte en middellange termijn het meest haalbaar, nu de rechtswetenschap voor het overgrote deel nationaal georiënteerd is. Een uitzondering kan worden gemaakt voor die rechtsgebieden die naar hun aard wél sterk internationaal zijn gericht, zoals internationaal publiekrecht, Europees recht, of delen van de criminologie. De commissie acht het goed denkbaar dat onderzoekers uit deze rechtsgebieden zich moeten voorbereiden, zeker op termijn, op meer internationale vergelijkende visitaties. Het probleem van de taal doet zich voor deze rechtsgebieden veel minder gelden.

8.4 Per rechtsgebied, per programma of over de volle breedte?

Een volgende vraag is of de onderzoeksbeoordelingen (landelijk of lokaal) door één commissie dan wel per rechtsgebied moeten plaatsvinden. Naar het oordeel van onze commissie is het vrijwel niet meer mogelijk om één commissie het totale spectrum van het juridische onderzoek, in al zijn vertakkingen naar andere wetenschappelijke disciplines en over een periode van zes jaren, te laten beoordelen. Naar het oordeel van sommigen is dit al naar voren gekomen in de laatste onderzoeksvisitatie. Dat lijkt te dwingen tot beoordelingen per rechtsgebied. Om een al te grote verbroekeling te voorkómen, zal het aantal separaat te beoordelen rechtsgebieden zo klein mogelijk moeten blijven.

Maar ook aan een beoordeling per rechtsgebied (strafrecht, staats- en bestuursrecht, encyclopedie) kleven bezwaren. Zo is het een ernstig bezwaar dat nogal wat juridisch onderzoek rechtsgebiedoverschrijdend of thematisch is ingericht (men denke aan programma's als 'Geschillenbeslechting' waarin onderzoekers uit het privaatrecht, het bestuursrecht en het strafrecht samenwerken), zodat moeilijk één rechtsgebied kan worden gevonden in het kader waarvan een deskundige beoordeling kan plaatsvinden. Voorts dwingt een beoordeling per rechtsgebied al gauw tot een groot aantal beoordelingscommissies, waardoor een uniforme hantering van de beoordelingsmaatstaven lastig wordt. Ten slotte zal men vele beoordelaars moeten aanzoeken, terwijl de animo om met een zekere regelmaat in zo'n commissie plaats te nemen niet groot zal zijn.

8.5 Conclusie

Onze commissie heeft geworsteld met het vraagstuk van de vorm en de reikwijdte van de toekomstige onderzoeksbeoordelingen. De talrijke aspecten van het vraagstuk maken het complex. De varianten hebben voor- en nadelen, zoals uit dit schema blijkt, waarin de internationale visitatie nog buiten beschouwing is gebleven.

Overzicht voor- en nadelen van respectievelijk landelijke-, facultaire- en rechtsgebiedsgewijze beoordelingen

Aspecten	landelijk	facultair	landelijk, naar rechtsgebied
Gemak samenstelling kwalitatief goede commissie	–	–/+	–/+
Onderlinge vergelijkbaarheid faculteiten en onderzoeksgroepen	+	–	+
Recht doen aan multidisciplinaire programma's	–	+	–/+
Samenloop met ECOS	–	–/+	–/+
Beschikbaarheid <i>peers</i>	–	+	–/+
Belasting van commissieleden	–	+	–/+
Kosten van beoordeling	+	–	+
Snelheid van visitatie	–	+	–/+
Effectiviteit commentaar	–/+	+	–/+

De colleges van bestuur hebben verschillende opvattingen over de vraag 'lokaal' of 'landelijk', 'landelijk' of 'internationaal', zoals zij ook verschillend denken over de tijdplanning van de beoordelingen. Zet de ene instelling in op een interne visitatie in de loop van 2005, een andere kiest voor interne visitatie in de loop van 2006 of later. Een instelling kiest al voor een externe, lokale, visitatie in 2006, terwijl weer een andere in de hererkenningsprocedure van de onderzoekscholen waarin vrijwel al haar onderzoeksgroepen participeren aanleiding ziet voorlopig niet aan een externe visitatie mee te doen. De meeste faculteiten stellen zich op dit moment wel op het standpunt van een landelijke beoordeling, tenzij het aantal 'uitvallers' te groot is.

Aan elk van de keuzes zijn voor- en nadelen verbonden. Duidelijk is dat de relatieve overzichtelijkheid uit het verleden voorlopig verdwenen is. Onze commissie acht het waarschijnlijk dat op de korte termijn een zekere 'chaos' voor lief genomen moet worden. Op de iets langere termijn is goed denkbaar dat onderzoeksgroepen zich in groepjes – deels nationaal, deels internationaal – zullen laten beoordelen.

Onze commissie heeft op dit punt dus niet tot een advies kunnen komen, of het moest zijn dat de meeste leden alles afwegende toch kiezen voor een zoveel mogelijk *landelijke* beoordeling, bij voorkeur georganiseerd naar rechtsgebied. Naar het oordeel van onze commissie zijn in elk geval drie zaken van groot belang. In de eerste plaats dat de samenstelling en de kwaliteit van de diverse beoordelingscommissies nauwkeurig wordt bewaakt. In de tweede plaats dat faculteiten zich nauwkeurig houden aan het protocol en de daaronder liggende afspraken: op die manier valt althans nog enige vergelijking tussen de verschillende faculteiten en onderzoeksprogramma's te maken, zoals met betrekking tot promotierendementen, aantallen publicaties per onderzoeks-fte, successen in de tweede geldstroom, financiering uit de derde geldstroom, enz. En ten slotte vraagt onze commissie aandacht voor het 'probleem' van de grensoverschrijdende onderzoeksprogramma's.

Onze commissie is gevraagd te adviseren over de wenselijkheid van de opstelling van een tijdschriftenlijst, die inzicht zou bieden in de (mogelijk ook onderlinge) kwaliteit van die tijdschriften. De adviesaanvraag vermeldt dat de juridische discipline een dergelijke lijst ontbeert. Dat gemis liet zich ook gevoelen in de visitatie door de commissie-Ten Kate. Te kort door de bocht geformuleerd doen in onze discipline visitatiecommissies het werk dat door tijdschriftredacties zou moeten worden gedaan.

9.1 De noodzaak van kwaliteitscriteria

Onze commissie heeft zich gebogen over de vraag of het zinvol is juridische tijdschriften aan een kwaliteitstoets te onderwerpen, zodanig dat daaraan een A-, B- of C-kwalificatie of zelfs een nadere onderlinge *ranking* kan worden gehecht. De opvattingen over wat mogelijk en wenselijk is, lijken in ons land nogal uiteen te lopen. Argumenten vóór een indeling in categorieën – of zelfs een onderlinge ranking – zijn vooral gebaseerd op de gang van zaken in andere disciplines dan de juridische. In het verlengde daarvan wordt geredeneerd dat er geen dwingende redenen zijn het ‘anders zijn’ van de rechtswetenschap in stand te houden. Voorts wordt gewezen op het feit dat visitatiecommissies hun werk sneller kunnen doen en met minder risico van willekeur, als zo’n kwaliteitstoets het concrete lezen van de artikelen (‘wat is het niveau?’) overbodig, althans minder nodig maakt. Ten slotte lijkt het in meer algemene zin belangrijk een ontwikkeling als deze, die men zich in vele wetenschappelijke disciplines ziet voltrekken, te volgen voorzover dat niet leidt tot schade aan het karakter van de rechtswetenschap. Wel is het van groot belang dat toekomstige visitatiecommissies werkelijk baat hebben bij de classificatie én dat organisaties die verdelingscriteria voor de tweede geldstroom vaststellen, zoals NWO en KNAW, zo’n kwaliteitsindeling ook accepteren. Als dat niet het geval is, heeft de hele exercitie minder zin.

Argumenten tégen vormen van kwalificering zijn vooral gebaseerd op de opvatting dat de rechtswetenschap een eigen karakter heeft, waardoor iedere vergelijking van tijdschriften uit andere disciplines mank zou gaan; een indeling of ranking is zinloos en zal geen meerwaarde aan de beoordeling van het niveau van de rechtswetenschap verschaffen. Bovendien zijn er tal van praktische (uitwerkings)problemen en wordt voor een nodeloze bureaucratie gevreesd.

Voor- en tegenstanders lijken elkaar in Nederland dus moeilijk te kunnen vinden als het om het opstellen van kwaliteitscriteria gaat met behoud van het eigen gezicht van de rechtswetenschap. Toch is onze commissie op zoek gegaan.

9.2 Model 1: het VLIR-model (inhoudelijke benadering)

In Vlaanderen is het de juridische faculteiten een model voor integrale kwaliteitsevaluatie van onderzoek te ontwikkelen. Het model is door de rectoren van de Vlaamse universiteiten aanvaard. Voor de juridische tijdschriften houdt het in dat zij op basis van een drietal kwaliteitscriteria ('wetenschappelijke originaliteit', 'grondigheid' en 'overschrijdendheid') worden onderzocht. Per criterium worden categorieën onderscheiden waarmee 0 tot 4 punten kunnen worden behaald, met een maximum van 10. Ieder tijdschrift krijgt twee rankings, een voor artikelen en een voor annotaties. Een commissie met externe beoordelaars heeft inmiddels de ranking voor zowel de Vlaamse als de Belgische tweetalige tijdschriften afgerond.¹

Het systeem werkt zo dat tijdschriftredacties ten minste vijf recente nummers aan deze commissie presenteren. Op basis van deze selectie is de ranking door de commissie vastgesteld. De A-waardering wordt toegekend als de gemiddelde score groter of gelijk is aan 6 à 7 is; een B-waardering wanneer het gemiddelde groter of gelijk is aan 4 en kleiner dan 6 à 7 en een C-waardering wanneer de gemiddelde score lager is dan 4. De punten zijn als volgt verdeeld:

Wetenschappelijke originaliteit

Niet wetenschappelijk origineel	0 punten
Beschrijvend	1 punt
Matig wetenschappelijk origineel	2 punten
Sterk wetenschappelijk origineel	4 punten

Grondigheid

Niet grondig	0 punten
Beperkt grondig	1 punt
Grondig	3 punten

Overschrijdend

Niet overschrijdend	0 punten
Overschrijdend in 1 aspect	1 punt
Overschrijdend in beide aspecten	3 punten

In Vlaanderen wordt thans een A-tijdschrift op grond van de VLIR-normen bij de Vlaamse Academie gelijkgeschakeld aan een A-tijdschrift bij andere disciplines. Het model verdient zonder meer nadere studie en belangstelling. Toch heeft onze commissie, eventueel voor op de kortere termijn, ook nagedacht over een alternatief model.

9.3 Model 2: een alternatief model (procesmatige benadering)

Onze commissie heeft nagedacht over een model tot indeling van juridische tijdschriften in A-, B- en C-tijdschriften dat eenvoudiger werkt dan het VLIR-model. Zo'n model zou niet op basis van inhoudelijke, maar op basis van procedurele criteria kunnen worden opgezet. Daarbij staat de samenstelling en de kwaliteit van de redactie centraal. De criteria op grond waarvan een juridisch tijdschrift in een A-, B- of C-categorie terechtkomt, zouden in dit alternatieve, meer procesmatige model kunnen worden gerelateerd aan

¹ Zie het rapport Ranking Vlaamse en tweetalige Belgische juridische tijdschriften, 2005. De samenstelling van de commissie en haar werkwijze zijn te vinden op www.vlir.be.

de kwaliteit van de redactie en aan de wijze waarop deze redactie de binnengekomen kopij toetst. Het gaat dan om de *samenstelling* van de redactie (par. 9.3.1) en om de *zorgvuldigheid van de procedure* die moet leiden tot al dan niet plaatsing van een bijdrage in het tijdschrift (par. 9.3.2). Bij de classificatie A, B of C zou – in de gedachten van de commissie – een tijdschrift een B scoren als is voldaan aan de voorwaarden in deze subparagrafen opgesomd (par. 9.3.1); daarna zal bij de A- en de C-classificatie worden stilgestaan (par. 9.3.3).

9.3.1 B-tijdschrift: samenstelling van de redactie

Er gelden twee vereisten. Ten eerste moet meer dan de helft van de redactieleden gepromoveerd zijn of hoogleraar zijn (geweest), en een academische positie bekleden. Ter toelichting merkt de commissie op dat deze eisen indicatief lijken voor een redactioneel beleid dat garant staat voor wetenschappelijke diepgang, originaliteit en consistentie.

Ten tweede moet ten minste één lid van de redactie werkzaam zijn of zijn geweest op een aanpalend rechtsgebied en/of andere discipline. Door middel van uitbreiding van de expertise binnen een redactie wordt aldus de beoefening van de interne- en externe rechtsvergelijking en/of de interdisciplinaire benadering bevorderd.

9.3.2 B-tijdschrift: zorgvuldigheid/uniformering procedure

De redactie oefent haar plaatsingsbeleid uit op basis van een *verplicht format*; dat beleid geldt voor de beoordeling van *alle* kopij die door de redactie als wetenschappelijke artikelen wordt geplaatst; veelal zullen dat hoofdartikelen zijn. In dat format komt een aantal aspecten aan de orde op grond waarvan op systematische wijze kan worden beoordeeld of een ingezonden bijdrage voor plaatsing in aanmerking komt.

Een mogelijke werkwijze zou de volgende zijn. Per bijdrage doen twee redactieleden op basis van het ingevulde format (dus schriftelijk) verslag van hun bevindingen. Dit format wordt ten minste een week voorafgaande aan de redactievergadering aan de andere redacteuren toegezonden, die schriftelijk per aspect aangeven of zij het met de rapporteurs eens zijn. Tijdens de daaropvolgende vergadering wordt over de plaatsing beraadslaagd en besloten. Door deze werkwijze wordt het mogelijk extern verantwoording af te leggen over het door een redactie gevoerde beleid. Over het antwoord op de vraag of een bepaalde status kan worden gehandhaafd moet worden gewijzigd, kan dan met behulp van het overgelegde dossier en mogelijk toch ook met een zekere aanvullende inhoudelijke toets worden beslist.

Het format kan op basis van een aantal vragen worden opgesteld, met per vraag ruimte voor een verplicht te geven toelichting. De commissie adviseert bij toepassing van haar model onder meer de volgende vragen op te nemen, met de kanttekening dat voor annotaties/actuele bijdragen andere criteria moeten worden ontwikkeld:

- 1 Is er een consequent uitgewerkte probleemstelling?
- 2 Is er een consequente uitwerking van de probleemstelling?
- 3 Zijn de relevante bronnen verwerkt?
- 4 Is het wetenschappelijke debat tot nu toe correct weergegeven?
- 5 Is de verhouding beschrijving/opinie in de juiste verhouding (bijv. 70/30%)?
- 6 Wordt een vernieuwende bijdrage aan de oplossing van de onderzoeksvraag geleverd?
- 7 Wordt een vernieuwende bijdrage aan de theorievorming geleverd?

- 8 Zijn relevante empirische data verwerkt?
- 9 Wordt een bijdrage aan de interne rechtsvergelijking geleverd?
- 10 Wordt een bijdrage aan de externe rechtsvergelijking geleverd?
- 11 Wordt gebruik gemaakt van bevindingen uit andere dan de juridische discipline?

Het is niet de bedoeling dat steeds aan alle criteria cumulatief is voldaan, wil tot plaatsing worden besloten. Maar het lijkt onze commissie wel dat ten minste de vragen 1 t/m 6 bevestigend beantwoord moeten kunnen worden. Ter toelichting merkt de commissie op dat zij, mede uit eigen ervaring, constateert dat in redacties van tijdschriften, ook al zal de beoordeling van binnengekomen kopij overwegend zorgvuldig verlopen, niet altijd alles met de nodige zorgvuldigheid verloopt:

- Er worden telefonische vergaderingen gehouden die in de plaats komen van visuele vergaderingen. Tijdens zo'n telefonische vergadering worden ingezonden stukken besproken en beoordeeld;
- Niet alle redactieleden hebben de binnengekomen kopij gelezen; dit verschijnsel wordt bevorderd doordat er binnen de redactie een taakverdeling wordt gemaakt op grond waarvan één of twee redactieleden worden aangewezen die een bepaald stuk met 'bijzondere aandacht' moeten lezen;
- Vanwege kopijnood worden bijdragen 'die eigenlijk niet kunnen' (niet omdat er fouten in staan, maar omdat ze sterk beschrijvend en weinig tot niet vernieuwend zijn) toch geplaatst;
- Staande de vergadering blijkt dat een toegezegde bijdrage nog niet af is maar binnen enkele dagen zal zijn afgerond; afgesproken wordt dat de bijdrage via de mail zal worden rondgezonden; het besluit tot wel/niet plaatsing wordt in een daaropvolgende, redelijk diffuse procedure, genomen;
- Bijdragen worden ongezien en dus ongelezen geaccepteerd, louter omdat het een stuk van prof. X is (die per definitie voor kwaliteit staat).

Hoe begrijpelijk en vermoedelijk herkenbaar voorafgaande verschijnselen op zichzelf ook mogen zijn, zij zijn voor onze commissie naar wetenschappelijke maatstaven gemeten onaanvaardbaar voor een tijdschrift dat meent op B-niveau te opereren.

9.3.3 A- en C-tijdschriften

Om de status van A-tijdschrift te kunnen verkrijgen, moet voldaan worden aan een verdere verzwaring van de eisen over de redactiesamenstelling, zoals bijvoorbeeld de eis dat ten minste driekwart van de leden gepromoveerd is, dat één redactielid/vakgenoot uit het buitenland afkomstig is en/of daar een goede reputatie heeft opgebouwd; en/of aan de invoering van een systeem van (externe) *peer review*. Voorts zal de redactie hogere eisen moeten stellen aan de mate waarin aan de hiervóór in paragraaf 9.3.2 genoemde criteria is voldaan. Overigens zijn internationaal- en Europeesrechtelijke tijdschriften en tijdschriften met een multidisciplinaire signatuur vaak al *peer reviewed*. En ten slotte zou men de eis kunnen stellen dat afhankelijk van het rechtsgebied dat het tijdschrift bestrijkt, een deel van de geplaatste artikelen afkomstig is van buitenlandse auteurs.

Een tijdschrift zou voor een C-kwalificatie in aanmerking kunnen komen indien de redactie voor meer dan 20% uit niet-gepromoveerden bestaat en/of voor meer dan de helft uit praktijkjuristen. Voorts zou C in beeld komen wanneer de redactie niet consequent volgens het beschreven format over plaatsing van aangeboden kopij beslist. Nadrukkelijk

zij vermeld dat er tijdschriften zullen zijn die ook de status van C-tijdschrift niet zullen krijgen. 'C' is dus niet de bodem (zie nog hierna).

9.3.4 Overige kanttekeningen

Met het oog op het gesuggereerde model 2 maakt onze commissie nog de volgende kanttekeningen:

- Model 2 heeft (uiteraard) het oog op Nederlandse juridische tijdschriften.
- Het feit dat een juridisch tijdschrift de A-, B- of C-status heeft, wil nog niet per se zeggen dat iedere daarin geplaatste bijdrage een wetenschappelijke publicatie is. Daarvoor gelden de eerder in par. 6.4 uiteengezette criteria. Wel heeft de classificatie in A-, B- en C-tijdschriften gevolgen voor de score van de onderzoeksprogramma's in de externe beoordeling, als eenmaal is beslist dat een publicatie wetenschappelijk is. Een programma met bijvoorbeeld uitsluitend kernpublicaties uit A-tijdschriften, zal op het punt van de inhoud van het programma veel hoger scoren dan kernpublicaties uit C-tijdschriften. Naar de mening van onze commissie zullen programma's met uitsluitend A-kernpublicaties meestal ook hoog op de andere kwaliteitscriteria scoren. Maar de commissie wijst erop dat er ook andere kwaliteitsindicatoren zijn, zoals productiviteit (zie nader paragraaf 6.5).
- Zou model 2 worden gekozen, dan ligt het naar de opvatting van onze commissie in de rede dat er bijvoorbeeld om de vijf jaar een externe *review* moet plaatsvinden met betrekking tot het redactiebeleid van tijdschriften. 'Windowdressing' door redacties om een tijdschrift op een hoger niveau te positioneren dan het verdient, moet zoveel mogelijk worden vermeden.
- Dat een onderscheid tussen A-, B- en C-tijdschriften wordt gemaakt, betekent naar de mening van onze commissie niet dat elk juridisch tijdschrift dat niet A of B is, dús een C-tijdschrift is. Juridische bladen en blaadjes (dossiers en andere nieuwsbrief-achtige uitgaven) die slechts beogen kort enkele recente rechtsontwikkelingen te beschrijven met daarbij eventueel korte commentaren, vallen buiten de indeling A, B en C.

9.4 Afweging tussen modellen 1 en 2

Beide modellen hebben hun voor- en nadelen. Het VLIR-model (model 1) is intelligent opgezet, maar waarschijnlijk ook ingewikkeld en tijdrovend in de uitvoering. Bovendien staat of valt zijn succes met de samenstelling van de commissie en de wijze waarop die haar taak zal vervullen. Vooralsnog zijn niet alle leden van onze commissie ervan overtuigd dat het VLIR-model, hoe aantrekkelijk op zichzelf ook, voor de Nederlandse situatie werkbaar is. Vanuit deze optiek lijkt het aan te bevelen, eerst nauwkeurig te volgen hoe het zich in Vlaanderen ontwikkelt.

Als voordeel van model 2 ziet de commissie dat in een meer procesmatige aanpak in elk geval alle ingezonden artikelen consequent, systematisch en zorgvuldig door een gekwalificeerde redactie aan een onderzoek worden onderworpen, zonder dat een externe commissie op basis van *inhoudelijk* onderzoek de status van het tijdschrift hoeft vast te stellen. Dat doet de redactie zelf en zij doet dat op basis van de wijze waarop zij zichzelf samenstelt, en door de werkwijze te onderschrijven. Daarin zit ook een gevaar: 'windowdressing' door de redacties is niet uitgesloten. Redacties die het 'braafst' zijn, zijn natuurlijk niet als vanzelfsprekend ook de 'draggers' van de beste tijdschriften. Ook model 2 zal dus een zekere, nog nader uit te werken, controle en toezicht moeten kennen.

9.5 Conclusie

Onze commissie beveelt aan het Vlaamse model, dat zich in de operationele fase bevindt, nauwgezet te volgen. Mogelijk kan het over enkele jaren in Nederland worden overgenomen. Tegelijkertijd stelt de commissie voor, model 2 nu al ter hand te nemen, ook omdat naar de mening van onze commissie door toepassing van het eerder genoemde format het niveau van de publicaties zal toenemen. Het voorstel aan het DRG is een kleine vaste commissie in te stellen die zorgdraagt voor de implementatie van dat model en die daarbij dus in contact treedt met de redacties van de vele tijdschriften die ons land rijk is. Onze commissie erkent dat ook model 2 niet *stante pede* kan worden ingevoerd en gehanteerd. Het gaat om een ontwikkeling die een nadere uitwerking en een verstandige implementatie vereist. Zo zal de beoogde commissie veel werk hebben te verrichten. Dat betekent dat model 2 eerst bij de externe visitatie volgend op de visitaties over de afgelopen periode toegepast kan worden.

10 Wenselijkheid en mogelijkheid van prestatie-indicatoren

10.1 Belang van indicatoren

Onze commissie werd ten slotte gevraagd de wenselijkheid en de mogelijkheid te onderzoeken van meer – wat heet – ‘meetbare indicatoren’ voor kwaliteit en kwantiteit van het juridische wetenschappelijk onderzoek. De rechtswetenschap kent maar weinig van dergelijke indicatoren; de beoordeling van de kwaliteit van individuele onderzoekers, onderzoeksgroepen of zelfs hele faculteiten vindt op zijn gunstigst plaats op basis van *peer review* en op zijn ongunstigst op basis van het gevoel plaats.

Op tal van plaatsen in de publieke sector zijn de afgelopen jaren indicatoren ontwikkeld voor het meten van prestaties; men denke aan de NS, aan de rechterlijke macht of aan de politie. Over zin en onzin, over mogelijkheden en onmogelijkheden van prestatie-indicatoren is veel geschreven. Voor universiteiten is het belang van dergelijke indicatoren duidelijk geworden toen financiering van het wetenschappelijk onderzoek mede afhankelijk werd gesteld van *past performance*.

Bij indicatoren voor kwaliteit en productiviteit van wetenschappelijk onderzoek moet men denken aan stelsels van *peer review*, aan *ranking* van tijdschriften, aan citatietellingen en aan impactmetingen. Men herkent deze indicatoren uit met name de harde(re) wetenschappen, zoals het bèta-medische onderzoek. Maar in Vlaanderen werd onlangs door de Academie van Wetenschappen een ‘Standpunt bibliometrie’ opgesteld, met daaraan toegevoegd een aantal rapportages uit de sector van de menswetenschappen (filosofie, geschiedenis, literatuurwetenschap, recht en sociale wetenschappen). Het geheel van deze rapportages geeft inzicht in de betrekkelijkheid van de bibliometrie, maar ook in wat wél mogelijk is.¹

10.2 Mogelijke indicatoren

De Vlaamse Commissie-Verbeke heeft verschillende indicatoren bekeken. Zo valt in de eerste plaats de *ranking van tijdschriften* te noemen. De commissie vermeldt de ISI Citation Indexes, maar wijst er terecht op dat de lijst van tijdschriften opgenomen in de ISI in het rechtswetenschappelijke domein niet relevant is voor kwaliteitsmeting van het Vlaamse rechtswetenschappelijke onderzoek – hetzelfde zou gelden voor het Nederlandse onderzoek – gezien de sterke Anglo-Amerikaanse voorkeur van de ISI enerzijds, en de vaak sterk regionale dimensie van het rechtswetenschappelijke onderzoek anderzijds.² Publiceren, en met name niet-publiceren, in ISI-tijdschriften zegt voor onze discipline dus niets.

1 Bibliometrie in de rechten, Standpunt KVAB (2004).

2 Rapport 2004, p. 9, 10. Ook de toelichting op het SEP wijst daarop, p. 10.

Een tweede bibliometrische indicator zou het daadwerkelijk tellen van citaties kunnen zijn: de kwaliteit van een artikel of een tijdschrift wordt gemeten door de berekening van het aantal citaties van dit artikel/tijdschrift in rechtswetenschappelijke tijdschriften. De commissie-Verbeke wijst erop dat deze methode op bezwaren stuit van algemene en van praktische aard.³ Het ontbreekt de rechtswetenschap vooralsnog aan een kwalitatief onderbouwde citatiecultuur, en daarmee is een citatie-index vaak niet of onvoldoende representatief. Maar bij deze, feitelijk methodologische, bezwaren blijft het niet. Het tellen van citaties veronderstelt dat alle bronnen – voor de rechtswetenschap niet alleen tijdschriften, maar ook monografieën en (hand)boeken – elektronisch in één databank beschikbaar zijn. Daarvan is op dit moment in het geheel geen sprake, ofschoon de ontwikkelingen sneller kunnen gaan dan men misschien geneigd is te denken.⁴ Zie ook hiervóór par. 6.4.1.)

Andere indicatoren zijn meer van kwalitatieve aard. De commissie-Verbeke wijst op de mogelijkheid de procedure van de selectie van publicaties in tijdschriften en boeken te verscherpen. Onze commissie ziet hierin véél: in hoofdstuk 9 werkte zij een dergelijk systeem uit. Onze commissie gaat evenwel niet zo ver als de commissie-Verbeke: een indeling van tijdschriften op basis van een analyse van de gemiddelde kwaliteit van de rechtswetenschappelijke bijdragen aan dat tijdschrift via externe *peer review* staat zij nog niet voor.

Op zichzelf is *peer review* –beoordeling door gelijken – een beproefd middel. De meeste tijdschriften kennen al een vorm van interne *peer review* (namelijk door de leden van de redactie). De commissie is er een voorstander van dat tijdschriften die vorm van beoordeling serieus nemen, en eventueel uitbreiden met een vorm van externe *peer review* (beoordeling door gelijken (collega's)). Ook de methode van de visitaties zélf, bestaat voor een belangrijk deel uit (externe) *peer review*.

10.3 Gevaren van het gebruik van indicatoren

De opvattingen over de wenselijkheid van indicatoren en van de ontwikkeling daarvan lopen uiteen. Sommigen benadrukken dat het afleggen van verantwoording een belangrijke eis is waaraan het rechtswetenschappelijk onderzoek meer dan thans moet gaan voldoen, zowel in relatie tot de financiers (intern en extern), als in de verhouding tot andere wetenschappen.⁵ Anderen menen dat de rechtswetenschap zich niet leent voor dergelijke indicatoren – voorzover ze voor andere wetenschappen al wél zouden werken; zij zouden maar leiden tot schijnzekerheid.

De sceptici hebben zeker een punt. In zijn rapport 'Bewijzen van goede dienstverlening' (2004) heeft de Nederlandse Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) aandacht gevraagd voor de negatieve effecten van toezicht en verantwoording. De Raad waarschuwt dat systemen van toezicht op de maatschappelijke dienstverlening, waaronder het wetenschappelijk onderzoek, gemakkelijk eenzijdigheid in de hand kunnen werken. Toezichthouders en verantwoordingsfora zijn ingesteld vanuit het idee van

3 Rapport 2004, p. 10.

4 Zie de ontwikkelingen met betrekking tot de zogenoemde 'repositories', Hoorn, 2004, p. 2244. Een uiterst boeiende ontwikkeling is het zogenoemde Digital Academic Repositories (DARE-)project: het is een gezamenlijk initiatief van alle Nederlandse universiteiten samen met de KB, KNAW en NWO om alle onderzoeksresultaten digitaal op te slaan en snel toegankelijk te maken met behulp van een netwerk van 'repositories'.

5 Vranken, 2005, nr. 152.

risicobeperking. De Raad wijst erop dat het accent ligt op het beoordelen op gemiddelde 'scores', waaraan iedere instelling moet voldoen. Daarbij gaat de aandacht vaak uit naar negatieve afwijkingen, terwijl positieve afwijkingen minder in het oog springen.

De Raad wijst er ook op dat bestaande sturingsinstrumenten tot gevolg hebben dat meten en beoordelen centraal staan, terwijl interventies nauwelijks plaatsvinden. Hij waarschuwt voor het regeren van de middelmaat: ondermaats presterende organisaties (lees: faculteiten, onderzoeksgroepen, onderzoeksscholen) worden met fluwelen handschoenen aangepakt en naar een 'aanvaardbaar' niveau getild. Maar het goede voorbeeld wordt niet gesteld.

Ten slotte waarschuwt de Raad dat het afleggen van verantwoording gemakkelijk een doel op zichzelf kan worden: 'afrekenen' staat centraal, en de bureaucratische en juridische gevolgen zijn voor de professionals. Het risico is groot dat niet de inhoud, maar het voldoen aan de procedure de overhand krijgt.

Niettemin geldt ook hier, net zoals voor de indeling van tijdschriften in A, B en C, dat het weinig zin heeft enkel tégen te zijn.⁶ De medicus Giard wees erop dat ook de rechtswetenschap moet proberen meetinstrumenten te ontwikkelen. Juristen zullen zich de vragen moeten stellen, schrijft hij: 'Waarom meten we het, wat doen we met de resultaten, wat brengen we naar buiten van de uitkomsten en hoe presenteren we die?'.⁷ De inventarisatie die een werkgroep van de Vlaamse KVAB heeft laten verrichten onder diverse geestes- en sociale wetenschappen doet inderdaad vermoeden dat méédenken met gevoel voor de eigenheid van de diverse disciplines, vruchtbaarder zal zijn dan tegenwerken.

Waar leidt dat 'meedenken' toe? In een bespreking van een drietal boeken over prestatietingen, pleit prof. J.A. de Bruijn, als hoogleraar Organisatie en Management verbonden aan de TU Delft, voor een *gematigd* gebruik van prestatie-indicatoren:

'Dit gematigd gebruik kan allerlei vormen aannemen: zorg dat niet het hele budget van een onderzoeker of onderzoeksgroep afhankelijk is van zijn of haar gekwantificeerde prestaties, investeer in interactie met de onderzoeker of zijn groep over zijn prestaties, maak oordeelsvorming mede afhankelijk van deze interactie, tolereer het idee dat niet over alles verantwoording moet worden afgelegd, span je als bestuurder in om het uitdijen van het systeem te voorkomen, breng niet alle cijfers naar buiten, doe niet moeilijk wanneer organisaties het prestatietingssysteem enigszins afdempen. En ook: reken nooit uitsluitend af op gekwantificeerde prestaties, maar besteed eveneens aandacht aan het professionele verhaal achter de prestatie. Gebruik cijfers om professionals kritisch te bevragen en verbeteringen af te spreken; en slechts bij voortdurende wanprestatie om ze er op af te rekenen. Een gematigd gebruik betekent dat er minder prikkels voor pervertering bestaan en dat de positieve effecten van prestatieting dus ook meer kans krijgen'.⁸

Onze commissie kan zich in deze evenwichtige benadering – gematigd gebruik – heel goed vinden. Zij adviseert om het vraagstuk van de kwaliteitsindicatoren voor rechtswetenschappelijk onderzoek nader te onderzoeken. Daarbij dient te worden geleerd van de ervaringen die in andere wetenschappen en in andere sectoren van de samenleving

6 Kortmann, 2004.

7 Giard, 2004.

8 J.A. de Bruijn, 2004.

zijn opgedaan. De ontwikkelingen gaan snel.⁹ Ondertussen zullen faculteiten in de eigen organisatie, en ten behoeve van de interne besluitvorming met betrekking tot het onderzoekbeleid, er goed aan doen te experimenteren met de ontwikkeling en toepassing van kwaliteitsindicatoren. Goede indicatoren zullen aan bestuurders nuttige informatie kunnen bieden over – bijvoorbeeld – de al dan niet wenselijkheid van voortzetting van bepaalde onderzoeksprogramma's, extra financiering van bepaalde onderzoeksgroepen, over de mate waarin het facultaire onderzoeksprofiel wordt gerealiseerd of over de kwaliteit van de promotiebegeleiding (promotierendementen).

10.4 Conclusie

Onze commissie citeerde het WRR-rapport uitvoerig omdat zij zich realiseert dat het afleggen van verantwoording, hoe nuttig, noodzakelijk en onontkoombaar ook, óók kan leiden tot wat de Raad en anderen wel noemen: 'pervers gedrag', waarmee men zal bedoelen dat de handigen het winnen van de verstandigen. Het juiste 'midden' is nog niet gevonden. Tegelijkertijd mogen al deze waarschuwende woorden er niet toe leiden dat onze wetenschap zich aan het nadenken over systemen van het afleggen van verantwoording zal onttrekken; dat zou haar vroeg of laat kunnen opbreken. Het is te gemakkelijk zich onbezorgd vrolijk te maken over pogingen meer vat te krijgen op wat kwaliteit heeft en wat niet.

De commissie adviseert het DRG daarom het vraagstuk van de ontwikkeling van prestatie-indicatoren voor rechtswetenschappelijk onderzoek spoedig ter hand te nemen, maar dan niet alleen op nationaal niveau maar ook internationaal; ook elders worstelt de rechtswetenschap met het ontbreken van een instrumentarium om kwaliteit te meten en aantoonbaar maken. Het ligt voor de hand de krachten te bundelen met de, al vele malen eerder genoemde, VLIR. Voorts adviseert de commissie om samen te werken met aan de rechtswetenschap verwante wetenschappen, zoals de werkgroep van de KVAB heeft gedaan,¹⁰ en om daarbij ook vertegenwoordigers van de harde(re) wetenschappen te betrekken. Zo kan de rechtswetenschap profiteren van hun ervaringen met prestatie-indicatoren.

9 Zo verschenen na de beraadslagingen van de commissie de studie *Evaluating Research in Context, A method for comprehensive assessment*, Jack Spaapen and Huub Dijkstra, COS 2005, een methode die zich vooral richt op de beoordeling van onderzoek tegen de achtergrond van de maatschappelijke impact van dat onderzoek; en voorts Henk F. Moed, *Citation Analysis in Research Evaluation*, Springer 2005, een fundamentele en kritische studie over kwaliteitsbeoordeling op basis van citaties.

10 KBAV, rapport 2004.

BIJLAGEN

- 1 Waaron scoort juridisch onderzoek zo slecht bij NWO? Notitie-Stolker ten behoeve van MaGW-commissie beoordelingsmaatstaven (selectie)
- 2 Geraadpleegde en aangehaalde literatuur
- 3 Samenstelling van de commissie

Bijlage 1

Waarom scoort juridisch onderzoek zo slecht bij NWO?

Uit: Notitie C.J.J.M. Stolker t.b.v. MaGW-commissie beoordelingsmaatstaven (Commissie-Felling)

15 november 2004

[...]

Waarom doet een grote wetenschap als de rechtswetenschap het relatief zo slecht binnen NWO, met name als zij moet concurreren met andere wetenschappen? Ik kan slechts met enig gezag over de rechtswetenschap spreken; in hoeverre mijn opmerkingen ook geldig zijn voor andere, slechtscorende, wetenschappen, weet ik niet; maar ik vermoed dat dat het geval is.

Hierna volgt een aantal observaties, mede naar aanleiding van de beoordelingsmaatstaven van PROO.¹

1. Publicatiecultuur. Een van de oorzaken van het slecht scoren ligt in de publicatiecultuur van de juristen. Hoge uitzonderingen daargelaten, kent de rechtswetenschap geen peer reviewed-tijdschriften, geen citatieanalyse en geen impactfactoren. Het is daarom bijzonder moeilijk om snel vast te stellen of een onderzoeker tot de top 10- of 20 procent van zijn groep behoort. Mijn ervaring in een VICI-beoordelingscommissie is dat andere wetenschappen dat wél eenvoudig kunnen. Juristen staan daarmee al gauw op achterstand, als een vergelijking met andere wetenschappen wordt gemaakt.
2. Boeken versus artikelen. Juristen schrijven vaak boeken. Vrijwel nooit promoveert men op artikelen. Het is heel gebruikelijk dat een jurist-onderzoeker met zijn of haar proefschrift voor het eerst naar buiten treedt. Als in een vergelijkende beoordeling naar aantallen publicaties wordt gekeken, staan juristen vaak op achterstand. De nadruk op monografieën verklaart mogelijk ook dat de haalbaarheid van het onderzoek met minder zekerheid kan worden aangegeven (PROO l.c), dan in een artikelen-cultuur.
3. Promoties. Juristen hebben vergeleken met vele andere wetenschappelijke disciplines relatief weinig promovendi. De promotiecultuur binnen de rechtswetenschap is er een waarin het verschijnsel co-promotor nauwelijks voorkomt. Een onderzoeker treedt pas als promotor op als hij of zij de titel van hoogleraar heeft. Daarbij komt dat ook het fenomeen van mede-promotor slechts weinig voorkomt. Bovendien kennen juridische faculteiten vergeleken met andere

1 Voor de precieze inhoud van de maatstaven zij hier verwezen naar de diverse NWO-programma's.

disciplines slechts weinig aio's. Als voor een programma het aantal gerealiseerde promoties meetelt (Spinoza), dan staan juristen doorgaans op achterstand.

4. Nationale oriëntatie. Slechts onderdelen van de rechtswetenschap zijn werkelijk internationaal te noemen. De kern van de rechtswetenschap is voorlopig nog het *Nederlandse* straf- en strafprocesrecht, burgerlijk recht, staats- en bestuursrecht, ondernemingsrecht. Het bijdragen aan het internationale debat is om die reden erg moeilijk. Die onderzoekers die niettemin internationaal willen 'gaan', hebben vaak moeite een geschikt forum voor hun publicaties te vinden: voor vele rechtsgebieden ontbreken internationale tijdschriften. Voor internationale boeken ontbreekt vaak een adequate uitgeefcultuur. Als in een vergelijkende beoordeling het aantal internationale publicaties een rol speelt, of de aansluiting op een buitenlands programma, of überhaupt internationale samenwerking (PROO II.d) staan juristen al gauw op achterstand. Datzelfde geldt voor internationale verblijven. Het komt maar weinig voor dat onderzoekers, ook de promovendi, voor langere tijd in het buitenland verblijven. Hun cv's zijn daarom weinig internationaal.

5. Referees. De nationaal georiënteerde wetenschapscultuur brengt met zich mee dat voorstellen ook slechts door Nederlandstalige peers (veelal rechtstreekse concurrenten van elkaar) kunnen worden beoordeeld. Het valt niet uit te sluiten dat die concurrentie uiteindelijk voor de rechtswetenschap als geheel slecht uitpakt – internationale referees zijn vaak milder/enthousiaster dan nationale – waardoor een andere wetenschappelijke discipline 'met het bot heenloopt'.

6. Methoden en technieken. Juristen hebben traditioneel een vrij impliciete methode van rechtswetenschappelijk onderzoek. In de opleiding tot jurist, maar zelfs in de promotieopleiding wordt daaraan nauwelijks of geen aandacht besteed. Als in een programma wordt gevraagd te komen met een expliciete methodologische onderbouwing (vgl. PROO 1.b), slagen juristen daar doorgaans slecht in. Aandachtspunten als genoemd PROO II.b ('originaliteit en vernieuwing'), lijken voor rechtswetenschappers als afkomstig uit een heel andere wereld.

7. Carrièreverloop. Een gebruikelijk carrièreverloop is dat de promovendus na de promotie voor een (flink) aantal jaren de rechtspraak in gaat (advocatuur, notariaat, rechtelijke macht, bedrijfsleven) om daarna terug te keren naar de academie. Als gevolg daarvan valt er een groot gat in publicatielijnen. Opnieuw geldt dat als het aantal publicaties een belangrijke parameter voor kwaliteit is, die juristen daarvan nadeel ondervinden.

8. Onderwijs versus onderzoek. Juridische faculteiten zijn veelal in sterke mate onderwijsfaculteiten. Per jaar worden duizenden studenten bediend. De student-stafratio ligt niet zelden (ver) boven de 1:40. Onderzoekers zullen slechts zelden meer dan 0,3 van hun werktijd aan onderzoek kunnen besteden. Juist benoemde hoogleraren en uhd's worden onmiddellijk overladen met onderwijs, waardoor de ontwikkeling van een eigen onderzoekslijn moeilijk wordt. Vaak krijgt een hoogleraar pas na zo'n drie jaren zijn eerste onderwijsvrije periode (3-6 maanden). Juristen zullen het om die reden juist in programma's waar jong talent het moet hebben van zo'n nieuwe onderzoekslijn (bijvoorbeeld VI) moeilijk hebben.

9. Solisme. Juridisch onderzoek is (vooralsnog?) solistisch onderzoek. Lang niet alle onderzoekers – ook niet de hele goede – maken deel uit van onderzoekscholen. Lang niet altijd kan worden gesproken van een 'onderzoeksgroep', zoals men die elders wel kent. In programma's waarin de bezetting en opbouw van de onderzoeksgroep of 'de kwaliteit van de institutionele omgeving' een belangrijke parameter is, zullen juristen het minder goed doen. Datzelfde geldt als programmatische samenhang een belangrijke parameter is (vgl. PROO III.a),

of waar de onderzoeker wordt gevraagd aannemelijk te maken dat een nieuwe onderzoekslijn wordt uitgezet.

10. Kleinschaligheid. Juridisch onderzoek is vaak (betrekkelijk) kleinschalig onderzoek. Juristen zijn niet goed in het ontwikkelen van grootschalige én samenhangende onderzoekvoorstellen binnen programma's waarin die grootschaligheid juist een vereiste is (bijvoorbeeld Vernieuwingsimpuls).

11. Interdisciplinariteit. Rechtswetenschappelijk onderzoek is voor het merendeel geen interdisciplinair onderzoek, maar integendeel – en veelal met reden – monodisciplinair. Waar interdisciplinariteit een belangrijke parameter is, zullen vele juristen het dus niet goed doen. NWO heeft de afgelopen jaren veel nadruk op juist dit perspectief gelegd. Juristen hebben er vrijwel nooit mee uit de voeten gekund.

12. Gedragswetenschap? Het rechtswetenschappelijk onderzoek is maar voor een klein deel gedragswetenschap (rechtssociologie, rechtspsychologie, rechtseconomie). Haar presentie in MaGW is met typische gedragswetenschappen als de psychologie en de economie daarom altijd wat ongelukkig geweest.

13. Cv. Juristen kennen eigenlijk geen format voor een goed cv. Publicaties zijn slecht geordend. Onvoldoende wordt gewezen op de eigen publicatiecultuur. Onvoldoende wordt duidelijk gemaakt hoe het carrièreverloop is geweest en waarom het cv van juristen wezenlijk kan verschillen van die van anderen.

[...]

Bijlage 2

Geraadpleegde en aangehaalde literatuur

- J.M. Barendrecht, *Rechtswetenschap: stoffig of inventief?*, NJB 1996, p. 709 e.v.
- Maurits Barendrecht e.a., *Methoden van rechtswetenschap: komen we verder?* NJB 2004, p. 1419 e.v.
- C.J.J. van den Bergh, *Echte wetenschap?*, NJB 2004, p. 1435 e.v.
- Hans de Bruijn (2004), *Meetbaarheid en maakbaarheid. Over de perverse effecten van prestatie meting*, in: *De Academische Boekengids* (2004), nr. 45, p. 9 e.v.
- Guido Enthoven, *Rechtswetenschap en het actuele discours over kennis*, NJB 2004, p. 1430 e.v.
- ECOS, brief, 18 augustus 2004
- J. Th. Degenkamp, *Franken: onverbeterlijk?*, NJB 2004, p. 2246 e.v.
- J. E. Fesevur, *De waarde van een systeem en de noodzaak van handboeken*, NTBR 2005, 49, p. 287.
- R. Foqué e.a., *Geïntegreerde rechtswetenschap*, Arnhem 1994
- H. Franken, *Rechtswetenschap RM Themis* 2004, p. 1
- H. Franken, *Rechtsgeleerdheid in de rij der wetenschappen*, NJB 2004, 1400 e.v.
- Gerrit de Geest, *Hoe maken we van de rechtswetenschap een volwaardige wetenschap?*, NJB 2004, p. 58 e.v.
- Gerrit de Geest, *Naschrift*, NJB 2004, p. 1439 e.v.
- R.W.M. Giard, *Kortmann en de kunst van het kwantitatieve*, NJB 2005, p. 306
- P.F. van der Heijden, *Recht als wetenschap*, NJB 2004, p. 1399 e.v.
- M. Herweijer, *Normen en rechtshandelingen: rechtswetenschap als interpreteren en observeren*, in: J.W.L. Broeksteeg, E.F. Stamhuis (red.), *Rechtswetenschappelijk onderzoek. Over object en methode*, Den Haag 2003, p. 56 e.v.
- Martijn W. Hesselink, *Contractenrecht in perspectief*, Boom Juridische Uitgevers, Den Haag 2004.
- A.M. Hol, *Pleidooi voor een Jurisprudentia – Over recht en wetenschap*, in: J.W.L. Broeksteeg, E.F. Stamhuis (red.), *Rechtswetenschappelijk onderzoek. Over object en methode*, Den Haag 2003, p. 5 e.v.
- E. Hoorn, *Repositories geven wetenschappers zelf keuzemogelijkheden voor de digitale toegankelijkheid van hun bijdrage aan het wetenschappelijke debat*, NJB 2004, p. 2244.
- C.J.H. Jansen, *De Nederlandse bakermat van annoteren*, NJB 2003, p. 1757 e.v.
- KNAW / Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences, Council for the Humanities – Social Sciences Council, *Judging research on its merits*, Amsterdam, May 2005 (Commissie-Blockmans).
- Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten. *Standpunten – Bibliometrie in de Humane Wetenschappen*, Brussel 2004.

- C.A.J.M. Kortmann, *Rechtswetenschap*, NJB 2004, p. 1748
- C.A.J.M. Kortmann, *Meten*, NJB 2004, p. 2243
- Henk F. Moed, *Citation Analysis in Research Evaluation*, Springer 2005
- J.H. Nieuwenhuis, *Redactioneel*, NTBR 2002, p. 355
- Kees van Oosten, *Recht als wetenschap*, NJB 2004, p. 1436 e.v.
- R.C.H. van Otterlo, *Wetenschappelijke werkwijze*, NJB 2004, p. 2245
- Corien Prins, *Redactioneel*, NJB 2004, p. 365
- C.H. van Rhee, *Geen rechtsgeleerdheid, maar rechtswetenschap*, *RM Themis* 2004, p. 196 e.v.
- M. Scheltema, *Het Recht van de Toekomst – De gevolgen van de internationalisering van het recht*, Oratie Universiteit Utrecht 1 december 2004, Kluwer 2005
- A.H.J. Schmidt, *Methoden en technieken*, NJB 2004, p. 1437 e.v.
- H.J. Sniijders, *Redactioneel*, NTBR 2003, p. 173
- Jack Spaapen and Huub Dijkstra, *Evaluating Research in Context, A method for comprehensive assessment*, COS 2005
- C.J.J.M. Stolker, "Ja, geleerd zijn jullie wel!", *Over de status van de rechtswetenschap*, NJB 2003, p. 766 e.v.
- C.J.J.M. Stolker, *Wat maakt een juridisch tijdschrift wetenschappelijk?* NJB 2004 p. 1409 e.v.
- C.J.J.M. Stolker, 'Weten' juristen eigenlijk wel wat?, *Recht der Werkelijkheid*, 2004, p. 60 e.v.
- Hervé Tijssen, *De beoordeling van rechtswetenschappelijk onderzoek: een vak apart!*, NJB 2003, p. 1218 e.v.
- A. Verbeke, *Evalueren van juridisch onderzoek. Een wolkje rechtlijnigheid en een scheut open geest*, in *Nederlands Tijdschrift voor Rechtsfilosofie en Rechtstheorie* 2005, p. 110 e.v.
- J.B.M. Vranken, *Algemeen deel, een vervolg*, Deventer, 2005
- S. Wiegiersma, *Is de rechtskunde een wetenschap?* NJB 2004, p. 2245 e.v.
- *Rapport Vitalisering van de kenniseconomie*, Werkgroep Dynamisering van het Nederlandse kennis- en innovatiesysteem, in opdracht van het Innovatieplatform, Herman Wijffels en Thomas Grosfeld, Den Haag, november 2004
- *Rapport onderzoeksbeoordeling Rechtsgeleerdheid 1990-1995; naar haar voorzitter de commissie-Van Gerven*, VSNU 1996
- *Rapport onderzoeksbeoordeling Rechtsgeleerdheid 1995-2000; naar haar voorzitter de commissie-Ten Kate*, VSNU december 2002
- *Rapport 'Hora est – Vernieuwing in het Nederlandse Promotiestelsel'*; naar haar voorzitter de commissie-Breimer, VSNU oktober 2004
- *Rapport Towards Indicators of Research Performance in the Social Sciences and Humanities, An exploratory study in the fields of law and Linguistics at Flemish Universities*, Vlaamse Interuniversitaire Raad, het Centrum voor Wetenschaps- en Technologie-Studies, Universiteit Leiden, en de Administratie en Innovatie, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.
- *VLIR, Model voor integrale kwaliteitsevaluatie van het onderzoek in de rechtswetenschappen; naar haar voorzitter de commissie-Verbeke, versie 22 september 2004; tekst, inclusief Engels- en Franstalige versie op www.vlir.be, onder Kwaliteitszorg Onderzoek Rechten*
- *VSNU, NWO, KNAW, Standard Evaluation Protocol for Public Research Organisations 2003-2009*, <http://www.qanu.nl/comasy/uploadedfiles/sep2003-2009.pdf>, 2003
- *VSNU-werkgroep, Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening*, www.vsnunl.nl, 2004.

Bijlage 3

Samenstelling van de commissie

- Prof. mr. H.E. Bröring (RUG)
- Prof. mr. M. Faure LL.M (UM)
- Prof. mr. C.J.H. Jansen (RUN)
- Prof. mr. C.J. Loonstra (EUR)
- Prof. mr. P.A. Nollkaemper (UvA)
- Prof. mr. C.J.J.M. Stolker (LEI/voorzitter)
- Prof. mr. drs. B.P. Vermeulen (VUA)
- Prof. mr. J.B.M. Vranken (UvT)
- Prof. mr. R.J.G.M. Widdershoven (UU)
- Drs. M.G.A. Jorissen (ambtelijk secretaris)
- Drs. H.E.B. Tijssen (adviseur)